

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE VE DENETİM BİLİM DALI

**TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN TÜRKİYE MUHASEBE STANDARDI,
TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI VE BÜYÜK VE ORTA
BOY İŞLETMELER İÇİN FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI
KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Müslime SÖZEN

BURSA – 2018

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

MUHASEBE VE DENETİM BİLİMDALI

**TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN TÜRKİYE MUHASEBE STANDARDI,
TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI VE BÜYÜK VE ORTA
BOY İŞLETMELER İÇİN FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI
KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Müslime SÖZEN

Danışman:

Şükrü DOKUR

BURSA – 2018

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
TEZ ONAY SAYFASI

İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe ve Denetim Bilim Dalı'nda 701618001 numaralı Müslime SÖZEN'in hazırladığı "Türev Finansal Araçların Türkiye Muhasebe Standardı, Türkiye Finansal Raporlama Standardı ve Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı Kapsamında Değerlendirilmesi" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 4/07/2018 günü 9:30 – 11:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının *Kabul edilmiştir*..... olduğuna.....*aybı yoktur*.....ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğretim Üyesi Şükrü DOKUR

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Orhan BOZKURT

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Osman TUGAY

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Tarih – İmza

04.07.2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türev Finansal Araçların Türkiye Muhasebe Standardı, Türkiye Finansal Raporlama Standardı ve Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı Kapsamında Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

04.07.2018

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Müslime SÖZEN
Öğrenci No : 701618001
Anabilim Dalı : İşletme Anabilim Dalı
Programı : Muhasebe ve Denetimi / Tezli
Statüsü : Yüksek Lisans

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 20/06/2018

Tez Başlığı / Konusu:

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 135 sayfalık kısmına ilişkin, 18/05/2018 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 15 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dâhil
- 3- 5 kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve Bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

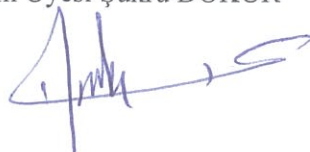
Gereğini saygılarımla arz ederim.

04.07.2018

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Müslime SÖZEN
Öğrenci No : 701618001
Anabilim Dalı : İşletme / Muhasebe ve Denetim
Programı : Tezli
Statüsü : Yüksek Lisans
Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Şükrü DOKUR

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Müslime SÖZEN

Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : İşletme

Bilim Dalı : Muhasebe ve Denetim

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı :135

Mezuniyet Tarihi :

Tez Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Şükrü DOKUR

TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN TÜRKİYE MUHASEBE STANDARDI, TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI VE BÜYÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER İÇİN FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Küreselleşmenin getirdiği değişim hızı dünya üzerinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarını etkilemiştir. Birbirleri ile iletişim halinde olan finansal piyasalar değişimin etkisiyle tek bir pazar durumuna gelmiştir. Uluslararası arenada, birçok uluslu şirketlerin yer alması sonucu karlılık oranları azalmıştır. Rekabet ortamı oluşmuş ve çeşitli finansal riskler ortaya çıkmıştır. Finansal araçlar çeşitlenerek türev finansal araçlar kullanılmaya başlanmıştır.

Finansal piyasalarda hızla kullanımı artan türev finansal araçlar şirketlerin finansal risklerini yönetmelerini kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda finansal piyasalara işlerlik kazandırmıştır. Şirketler ulusal ve uluslararası yasal yönergeler kapsamında bu işlemlerin muhasebe kayıtlarına nasıl yansıtacağı ile karşı karşıya kalmışlardır. Türev finansal araç kullanımı sonucunda oluşan işlemlerin finansal tablolara ve raporlara yansıtılması önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı; türev finansal araçların türlerini, şirketlerin kullanma amaçlarını, muhasebe standartları kapsamında uygulama biçimini, nasıl

muhasebeleştirileceğini ve Türkiye’de türev finansal araç kullanan şirketlerin hangi türev ürünü kullandığı ve ne amaçla kullandığı analiz edilerek açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türev Finansal Araçlar, Türev Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi, Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları, Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı, KAP, Türev Finansal Araç Kullanımı.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF DERIVATIVE FINANCIAL INSTRUMENTS WITHIN THE SCOPE OF TURKISH ACCOUNTING STANDARDS, TURKISH FINANCIAL REPORTING STANDARDS AND LARGE AND MEDIUM-SIZE ENTERPRISES FOR FINANCIAL REPORTING STANDARD

The pace of change brought by globalization has affected the financial markets of developed and developing countries around the world. The financial markets in communication with each other have become a single market under the influence of change. In the international arena, the resulting profitability rates has reduced due to the presence of many national corporations. A competitive environment has arisen and various financial risks have arisen. Financial instruments have diversified and derivative financial products have started to be used.

Increasingly rapid use of derivatives financial in financial markets has facilitated the management of companies' financial risks. At the same time, it has brought financial operativeness. Companies have faced the question of how these transactions will be reflected in their accounting records under national and international legal guidelines. It is important that the transactions resulting from the use of derivative financial instruments reflect on financial statements and reports.

The purpose of this study is; the types of financial derivatives, the intended use of the companies, accounting standards within the scope of the application form, how to recognize and use of derivative products which the company uses derivative financial instruments in Turkey, where it is analyzed and explained what purpose use.

Keywords: Derivatives Financial Instruments, Accounting of Derivatives Financial Instruments, Turkish Accounting Standards, Turkey Financial Reporting Standards, Large And Medium-Size Enterprises For Financial Reporting Standard, Public Disclosure Platform, Use of Derivative Financial Instruments.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ.....	x
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR	5
1. TEMEL KAVRAMLAR VE GENEL AÇIKLAMALAR.....	5
1.1. TÜREV FİNANSAL ARAÇ KAVRAMI	5
1.1.1. Finansal Varlık Kavramı.....	7
1.1.2. Finansal Borç Kavramı.....	8
1.1.3. Özkaynağa Dayalı Finansal Araç Kavramı	10
1.1.4. Finansal Piyasa ve Türev Piyasa Kavramı.....	10
1.2. TÜREV FİNANSAL ARAÇ ÇEŞİTLERİ	13
1.2.1. Forward Sözleşmeleri.....	13
1.2.1.1. Döviz Forward Sözleşmeleri	14
1.2.1.2. Faiz Forward Sözleşmeleri	15
1.2.1.3. Mal Forward Sözleşmeleri.....	15
1.2.2. Futures Sözleşmeleri	16
1.2.2.1. Döviz Futures Sözleşmeleri	17
1.2.2.2. Para (Faiz) Futures Sözleşmeleri.....	17
1.2.2.3. Mal Futures Sözleşmeleri	18
1.2.2.4. Futures ve Forward Sözleşmelerinin Karşılaştırması	18
1.2.3. Opsiyon Sözleşmeleri	19
1.2.3.1. Opsiyon Piyasaları	20
1.2.3.2. Opsiyon Türleri	21
1.2.3.2.1. Alım Opsiyonları.....	22
1.2.3.2.2. Satım Opsiyonları	23

1.2.3.3. Diğer Opsiyon Türleri.....	23
1.2.3.3.1. Amerikan Tipi Opsiyonlar.....	23
1.2.3.3.2. Avrupa Tipi Opsiyonlar.....	24
1.2.3.3.3. Döviz Opsiyonları.....	24
1.2.3.3.5. Hisse Senedi Opsiyonları.....	25
1.2.3.4. Opsiyon Fiyatlama Modelleri.....	25
1.2.3.4.1. Black ve Scholes Modeli.....	26
1.2.3.4.2. Binom Modeli.....	27
1.2.4. Swap Sözleşmeleri.....	28
1.2.4.1. Para (Döviz) Swapları.....	30
1.2.4.2. Faiz Swapları.....	31
1.2.4.3. Diğer Swap Türleri.....	33
1.2.4.3.1. Özkaynak Swapları.....	33
1.2.4.3.2. Mal Swapları.....	33
1.2.4.3.3. Kokteyl Swapları.....	34
1.2.4.3.4. Kredi Temerrüt Swapları.....	34
1.2.5. Varant Sözleşmeleri.....	35
1.2.5.1. Varant Türleri.....	35
1.2.5.2. Varantların Avantajları ve Dezavantajları.....	37
1.2.5.3. Varant Opsiyon Karşılaştırması.....	37
1.3. TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN KULLANIM AMAÇLARI.....	38
1.3.1. Riskten Korunma Amacı.....	39
1.3.2. Spekülasyon Amacı.....	40
1.3.3. Arbitraj.....	40
1.4. TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN TAŞIDIĞI RİSKLER.....	41
1.4.1. Risk Çeşitleri.....	42
1.4.1.1. Kredi Riski.....	42
1.4.1.1.1. Piyasa Riski.....	43
1.4.1.1.2. Döviz Riski.....	43
1.4.1.2. Faiz Riski.....	43
1.4.1.3. Likidite Riski.....	44
1.4.1.4. Düzenleme Riski.....	44

1.4.2.	Riskten Korunma İşlemleri	44
1.4.2.1.	<i>Kur Riskinden Korunma</i>	45
1.4.2.2.	<i>Faiz Riskinden Korunma</i>	46
1.5.	TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN TARİHÇESİ	47
1.5.1.	Dünyada Türev Piyasaların Gelişim Süreci	47
1.5.2.	Türkiye’de Türev Piyasaların Gelişim Süreci	50
	İKİNCİ BÖLÜM	51
	TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN MEVCUT MEVZUAT (MSUGT), TMS, TFRS VE BOBİFRS GÖRE DEĞERLEMESİ, SINIFLANDIRILMASI VE MSUGT’YE GÖRE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	51
2.	TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN MEVCUT MEVZUAT (MSUGT), TMS, TFRS VE BOBİFRS GÖRE DEĞERLEMESİ VE SINIFLANDIRILMASI	51
2.1.	TMS-32 FİNANSAL ARAÇLAR: SUNUMU	53
2.2.	TMS -39 FİNANSAL ARAÇLAR: MUHASEBELEŞTİRME VE ÖLÇME	56
2.3.	TFRS-7 FİNANSAL ARAÇLAR: AÇIKLAMALAR	60
2.4.	TFRS-9 FİNANSAL ARAÇLAR	63
2.5.	BÜYÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER İÇİN FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI VE FİNANSAL ARAÇLAR VE ÖZKAYNAKLAR STANDARDI	65
2.5.1.	BOBİ FRS Bölüm 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar Standardı ve TMS 39 Farkları	67
2.5.2.	BOBİ FRS – MSUGT/VUK – TFRS Karşılaştırması	68
2.6.	TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN RİSKTEN KORUNMA VE SPEKÜLASYON AMAÇLI MUHASEBELEŞTİRİLMESİ	70
2.6.1.	Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi	70
2.6.1.1.	<i>Spekülasyon Amaçlı Kullanılan Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi</i>	70
2.6.1.2.	<i>Riskten Korunma Amaçlı Kullanılan Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi</i>	78
2.6.2.	Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi	82
2.6.2.1.	<i>Spekülasyon Amaçlı Kullanılan Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi</i>	82
2.6.2.2.	<i>Riskten Korunma Amaçlı Kullanılan Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi</i>	88

2.6.3. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi.....	91
2.6.3.1. Riskten Korunma Amaçlı Satım Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi	91
2.6.3.2. Riskten Korunma Amaçlı Alım Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi	96
2.6.4. Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi.....	100
2.6.4.1. Riskten Korunma Amaçlı Kullanılan Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi	100
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	104
2015-2016 YILLARINDA TÜREV FİNANSAL ARAÇ ÇEŞİTLERİNİN KAMUYU AYDINLATMA PLATFORMU'NDA MALİ TABLOLARI YAYINLANMIŞ BAZI ŞİRKETLERİN KULLANIM TERCİHLERİ İLE İLGİLİ BİR UYGULAMA	104
3. KAMUYU AYDINLATMA PLATFORMU	104
3.1. KAP'DA FAALİYET GÖSTEREN 87 ŞİRKETİN DENETİM RAPORLARININ İNCELENMESİ SONUCU TÜREV FİNANSAL ARAÇ KULLANIMLARI.....	109
3.3. KAP'DA FAALİYET GÖSTEREN 87 ŞİRKETİN DENETİM RAPORLARININ İNCELENMESİ SONUCU TÜREV FİNANSAL ARAÇ KULLANIM AMAÇLARI.....	113
SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER	118
KAYNAKÇA.....	122
EKLER.....	131

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1 Futures ve Forward Sözleşmelerinin Karşılaştırılması	16
Tablo 1.2 Opsiyon Değişimi Yapılan Borsa Örnekleri	18
Tablo 1.3 Şirket Varantları ve Finansal Varantların Karşılaştırılması	32
Tablo 2.1 TMS 39 ve TFRS 9 Standartlarının İçeriğinin Karşılaştırılması	59
Tablo 2.2 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar Karşılaştırması	64
Tablo 3.1 Borsa Şirketlerinin Finansal Rapor Gönderim Süreleri	69
Tablo 3.2 Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketler Kapsamında Yapılan Değişiklikler.....	70
Tablo 3.3 Şirketlerin 2015-2016 Yılları Türev Finansal Araç Kullanım Çeşitleri	72
Tablo 3.4 Şirketlerin Türev Finansal Araç Kullanma Amaçları	77

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. Finansal Piyasaların Ayrımı	9
Şekil 1.2 Türev Piyasa İşleyişi	10
Şekil 1.3 Sabit-Değişken Oranlı Faiz Swapı (Düz Vanilya)	28
Şekil 2.1 TFRS/IFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardının Kapsamı	57

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AMEX	American Stock Exchange / Amerikan Borsası
AŞ	Anonim Şirket
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	İstanbul Borsa
BOBİ FRS	Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı
CBOE	Chicago Board Option Exchange / Chicago Opsiyon Borsası
CDS	Credit Default Swap / Kredi Temerrüt Swapları
CME	Chicago Mercantile Exchange / Chicago Ticaret Borsası
FASB	Financial Accounting Standards Board / Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
HPUGT	Hesap Planı Uygulama Genel Tebliği
IASC	International Accounting Standards Committee / Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
IBM	International Business Machines / Uluslararası İş Makineleri
IMM	International Monetary Market / Uluslararası Para Pazarı
UFRS/IFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları / International Financial Accounting Standards
ISDA	International Swaps And Derivatives Association / Uluslararası Swap Araçları Birliği
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KGK	Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KAP	Kamu Aydınlatma Platformu
KSM	Kaydi Sistem Müdürlüğü
KAYİK	Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar
LIFFE	Londan International Financial Futures and Options Exchange / Londra Uluslararası Finansal Futures ve Opsiyon Borsası
LİBOR	London Interbank Offer Rate / Londra Bankalararası Teklif Oranı
LTCM	Long Time Capital Management / Uzun Süreli Sermaye Yönetimi
MAFIT	Marche a Terme International de France
MKK	Merkezi Kayıt Kuruluşu
M.Ö.	Milattan Önce
MSUGT	Muhasebe Sistemleri Uygulama Genel Tebliği
NYCE	New York Cotton Exchange / New York Pamuk Borsası /
NYBT	New York Board of Trade / New York Ticaret Odası
PHLX	Philadelphia Stock Exchange / Philadelphia Borsası
RG	Resmi Gazete
SFAS	Statement of Financial Accounting Standards / Finansal Muhasebe Standartları Açıklaması
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TC	Türkiye Cumhuriyeti

TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın
TDS	Türkiye Denetim Standartları
TFRS	Türkiye Finansal Raporlamam Standartları
THP	Tek Düzen Hesap Planı
TL	Türk Lirası
TMDS	Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeciler Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odası Birliği
UDS	Uluslararası Denetim Standartları
UMS/ISA	Uluslararası Muhasebe Standardı / International Accounting Standards
VIOP	Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası
VOBAŞ	Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası Anonim Şirketi
VUK	Vergi Usul Kanunu
YFRÇ	Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi
XBRL	Geliştirilebilir İşletme Programlama Dili

GİRİŞ

Küreselleşme sonucunda ortaya çıkan finansal riskleri en aza indirmek amacıyla şirketler/kurumlar finansal araçlara ihtiyaç duymuşlar ve bu finansal araçların etkin kullanımını için borsalar kurulmuştur. Borsalarda işlem yapan bu kurumların/işletmelerin güvenliğini sağlamak için yasal çerçeveler oluşturulmuştur. Finansal risklerin ortaya çıkması nedeniyle, değişmekte olan piyasanın yapısı türev finansal araçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Temmuz 1944'te II. Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) küçük bir kasaba olan Bretton Woods'da, Birleşmiş Milletler Para ve Finans Sistemi (Uluslararası Para İdare Sistemi) Bretton Woods Sistemi adı altında ortaya çıkmıştır. Bretton Woods Sistemi dünyanın büyük devletlerinin ticari ve finansal işlemlerde uyulması gereken kurallarını belirleyen bir sistemdir. Türev finansal araçların ortaya çıkışı, 1970'li yılların başlarında Bretton Woods Sistemi'nin sonlanması sonucu, sabit kur sisteminden dalgalı kur sistemine geçilmesiyle başlamıştır. Devamında döviz kurlarının sürekli değişiklik göstermesi, petrol krizinin patlak vermesi, yüksek enflasyon artışı ve faiz oranlarının istikrarsızlığı gibi sonuçlar ile karşılaşmıştır. Dünyadaki finans piyasalarını yakından etkileyen bu durum, fiyat ve piyasa istikrarsızlığı yaratan bir risk olarak algılanmıştır.

Tamamen yok edilemeyen finansal riskleri azaltmak ve risklerden korunmak için türev finansal araçlar ilk olarak gelişmiş ülkelerde kullanılmaya başlanmıştır. Böylece bu durum gelişmekte olan ülkeler karşısında gelişmiş ülkelerin bir adım daha öne geçmesine olanak sağlamıştır. Aynı zamanda gelişmiş ülke yatırımcılarının tamamen yok edemediği finansal riski minimize etmesine büyük fırsat yaratmıştır. Türev finansal araçların borsaları kurulmuş taraflar belirli kurallar kapsamında işlemler yaparak bu işlemleri bir sözleşme ile belgelendirip karşılıklı güven çerçevesinde kullanmaya başlamışlardır. Borsada kullanılan türev finansal araçlar: forward, futures, opsiyon, swap ve varant sözleşmelerden oluşmaktadır. Türev finansal araçlar temelde beş ana gruba ayrılrsa da kullanıcısının ihtiyacına göre kendi içerisinde alt başlıklara ayrılarak kullanımları çeşitlenmektedir.

Yatırımcılar döviz kuru, faiz oranı, fiyat değişimleri nedeniyle bazı finansal risklere maruz kalmaktadır. Bu sebeple türev finansal araçlar farklı amaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır. Bazı yatırımcılar riskten korunmak için kullanırken,

diğer yatırımcı riski üstlenerek kâr elde etmek amacı ile spekülasyon yaratarak kullanılabilir veya arbitraj yaparak farklı ülkelerdeki kur farklarından yararlanarak kar sağlayabilirler.

Türev finansal araç kullanımının yaygınlaşmasıyla, işlemsel olarak muhasebe kayıtlarının tutulmasına gerek duyulmuştur. Muhasebeleştirme amacıyla bu araçların sınıflandırılması, kaydedilmesi, değerlendirilmesi ve raporlanması sürecinde finansal tablolara ve raporlara nasıl yansıtılacağı bir sorun haline gelmiştir. ABD’de Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board-FASB) ve İngiltere’de Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee-IASC) tarafından türev finansal araçların finansal tablolara yansıtılması ve kamuya açıklanması çerçevesinde yasalar ve standartlar düzenlenmiştir.

Türkiye’de yaşanan ekonomik krizlerle beraber türev finansal araçları kullanmama eksikliği ilk olarak banka sektörünü olumsuz etkilemiş ve bu nedenle İzmir Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası açılmıştır. Gerekli yasa, kanun ve standartlarla desteklenerek, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Vergi Usul Kanunu (VUK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK), Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) ve Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından önemli düzenlemeler yapılmıştır.

Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de türev finansal araçlar yaygın olarak kullanmaya başlamış ve dünyada kabul gören standartlar kapsamında belirlenen yasalar ve kanunlar çerçevesinde işlem yapmaktadır. Özellikle son yıllarda düzenlemesi ve yürürlüğe konulması KGK’ya ait olan standartlar: Türkiye Muhasebe Standardı (TMS), Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) ve Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİFRS) kapsamında türev finansal araçların kullanımını Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) düzeyine taşımıştır. Bu kapsamda türev finansal araçların kullanımını ilgilendiren standartlar: TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunumu, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar, TFRS 9 Finansal Araçlar, BOBİ FRS: Bölüm 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar bölümüdür.

KGK'nın düzenlediği bu standartların asıl amacı: Mevzuatta belirtilen kapsamda sorumlu olan şirketlerin finansal tablolarına yansıttığı bilgiler çerçevesinde hazırlanan ve Kamu Aydınlatma Platformu'nda (KAP) yayınlanan bağımsız denetim raporlarının tüm dünya üzerinde kullanıcısının anlayacağı şekilde doğrulanabilir, şeffaf ve karşılaştırılabilir olmasıdır. Böylece şirketler dünya üzerindeki piyasalarda yer alabilirler ve bu piyasalarda yatırımcı olarak işlem yapabilirler. Türkiye'deki şirketlerin birçoğu yurtdışında ortaklığı olan ve uluslararası ticaret yapan şirketlerdir. KAP'da bağımsız denetim raporu yayınlanan işletmeler bu kapsamda hazırladıkları finansal tabloları ile türev finansal araçların kullanımını uluslararası alanda ve ulusal alanda nasıl gerçekleştirdiklerini açıkça yansıtmaktadırlar.

Birinci bölümünde öncelikle ağırlıklı olarak türev finansal araçlar kapsamlı bir şekilde tanımlanmıştır. Yapılan açıklamaların ve tanımların devamında, türev finansal araçların türleri, sınıflandırılması, kullanım amaçları, taşıdığı riskler, risklerden korunması, özellikleri ve geçmişten günümüze tarihi boyutu açıklanmıştır.

İkinci bölümde Türkiye'de şu anda uygulama da olan, ulusal ve uluslararası standartları da kapsayan TMS, TFRS ve BOBİFRS (Bölüm 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar) standartlarına değinilmiştir. Standartlarla ilgi yasal çerçeve açıklanmış, standartların aralarındaki ilişki ve farklara değinilmiş ve örnekler ile türev finansal araçların standartlar açısından riskten korunma amacı ile muhasebeleştirilmesi anlaşılır ve sade bir biçimde anlatılmaya çalışılmıştır. Örnek işlemler, türev finansal aracın kullanımına göre kısa ve uzun vadede alım-satım yapılmış gibi kurgulanarak, şirketlerin yaptıkları genel muhasebeleştirme işlemi uygulanmıştır. Muhasebe uygulamasında Muhasebe Sistemleri Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) kapsamında nazım hesaplar ve işlemlere uygun diğer hesaplar kullanılmıştır.

Üçüncü bölümde KAP'da 13.01.2018 tarihinde işlem gören ve bağımsız denetim raporları yayınlanan 518 şirket arasından türev finansal araçları kullanan 87 şirketin 2015-2016 yılı finansal tabloları ve bağımsız denetim raporları incelenmiştir. Şirketlerin bağımsız denetim raporları incelenerek 2015-2016 yılı türev finansal araç kullanım türlerine ve hangi finansal sözleşme üzerinden türev finansal araç kullanma amaçları incelenmiştir. Şirketlerin türev finansal araç kullanımını finansal tablolarında açıkça yer alsa da, bağımsız denetim raporlarının dipnotlarına bakılarak ve açıklamalar bölümü

incelenerek raporlar detaylı gözlemlenmiş ve sonuçlar açık bir şekilde ifade edilmiştir. Tez kapsamında 87 şirketin bağımsız denetim raporlarında istenilen tüm bilgilere ulaşıldığı için bu şirketlerin raporları örneklem olarak alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR

1. TEMEL KAVRAMLAR VE GENEL AÇIKLAMALAR

Türev finansal araçlar yaklaşık kırk beş senelik bir geçmişe sahiptir. Bu geçmiş yakın bir tarih olsa da finansal araçların ortaya çıkış sebebini tanımsal ve kavramsal olarak açıklamaktadır. Türev finansal araçlar literatürde vadeli işlemler olarak da adlandırılmaktadır. Bu işlemler iki veya daha fazla taraf arasında yapılabilir, taraflar gelecekteki fiyat riskini yönetir, kendilerini fiyat riskinden korurlar, aynı zamanda bu işlemi yatırım amacı ile kullanabilirler. Tarafların belirli sözleşme ve belirli yükümlülüklerle bağlı olarak bugünden fiyatları sabitleyerek gelecekteki fiyat farklılıklarına karşı alım-satım yaparlar. Türev finansal araçların günümüzde kullanımı artarak, kendi içinde alım-satımı yapılan bir pazar (piyasa) oluşturmuştur.

1.1. TÜREV FİNANSAL ARAÇ KAVRAMI

Türev finansal araçlar temel tanımları ile bilinse de gelişim süresi boyunca farklı türevleri üretilerek tanımı üzerinde değişikliğe uğramıştır. Bu tanımları genel kapsamı aynı olsa da ihtiyaca göre kullanım alanlarında büyük farklılıkları bulunmaktadır.

Türev finansal araçlar; ürün fiyatlarına, faiz oranına, döviz kuruna ve yüksek miktardaki para hareketlerine bağlı olarak değerlendirilen sözleşme sahiplerine hak ve yükümlülük veren araçlardır. Türev finansal araçların değeri piyasa değişikliklerine karşı duyarlıdır ve sözleşmelerle belirlenen hak ve yükümlülüklerin değerini değiştirir. Başlangıçta ufak yatırımlarla başlanabilir büyük yatırımlar gerektirmez ve sözleşmede bedelin gelecekte ödenmesi gibi niteliklere sahiptir.¹ Uluslararası türev finansal piyasalarda yatırımcıyı faiz, fiyat ve kur risklerinden korumak için ortaya çıkan, fiyatları başka bir türev finansal aracın fiyatına bağlı olan, vade sonunda veya vade içerisinde değeri sözleşmeye bağlı varlık tarafından belirlenen bir finansal üründür.² Türev, bir başka temel unsurdan üretilmiş bir araçtır. Türevin değeri, türetilen temel unsurun değerine bağlıdır. Bu temel unsurlar arasında hisse senetleri, hazine bonoları, döviz kurları, faiz oranları, kredi çeşitleri, endeksler, emtialar ve diğer türev

¹ İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, “Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi”, *Mali Çözüm Dergisi*, S. 86 (2008), s. 67.

² Turhan Korkmaz, Ali Ceylan, *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*, 1. b., Bursa: Ekin Kitapevi, 2004, s. 315–16.

enstrümanlar yer alır. Türev sözleşmesi açısından bakıldığında sadece iki taraf arasında bir anlaşmadır. Örneğin, türev bazı şirketlerin ihraç ettiği hisse senetleri yani yapılan opsiyon sözleşmesidir. Opsiyon sözleşmesinin değeri hisse senedinin performansına bağlıdır. Türeve diğer bir örnekte, faiz oranı endeksinden türetilen faiz oranı takasıdır. Türevler iki ana kategoriye ayrılır: Finansal türevler ve Emtia türevleridir.³ Finansal türevler; hisse senedi, tahvil, faiz oranları ve döviz kurları gibi finansal araçlardan türemiştir. Emtia türevleri; değerli metaller, tarım ürünleri ve emtia endeksleri gibi temel mallardan türetilmektedir. Türev araçların eş anlamlıları; türev finansal enstrümanlar, türev sözleşmeler, türev ürünler ve finansal türevler olarak adlandırılmaktadır.⁴ Klasik tanımı; gelecek, vadeli, takas veya opsiyon sözleşmesidir. Türev finansal araçları yalnızca bu şekilde tanımlamak sakıncalıdır. Çünkü günümüzde birçok sözleşme çeşidi ortaya çıkmakta, arasında mevcut ayrımlar yapılamamakta ve önümüzdeki yıllarda daha da bu karmaşa artacak gibi görünmektedir.⁵ Buradan yola çıkarak günümüzde standartlar çerçevesinde türev finansal araçlar geniş tanımlara sahiptir.

KGK'nın yayınladığı standartlar kapsamında mevzuata göre türev finansal araçların iki tanımı bulunmaktadır: TMS 32'de yapılan tanıma göre finansal araçlar, "Bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da özkaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşmedir"⁶ şeklinde ifade edilmiştir. BOBİ FRS'de yapılan tanıma göre finansal araçlar, "Bir işletmenin finansal varlığının, başka bir işletmenin de bir finansal yükümlülüğünün veya özkaynak aracının artmasına neden olan sözleşmelerdir."⁷ şeklinde tarif edilmiştir.

Türev finansal araçların farklı şekillerde tanımı yapılmaktadır. Bu tanımlar doğrultusunda;

- İşletmenin finansal varlığı veya işletmenin finansal borcu olan,

³ Khader Shaik, *Managing Derivatives Contracts*, 1. b., ABD: Publisher Apress, 2014, s. 4.

⁴ Khader Shaik, *a.g.e.*, s. 4.

⁵ Dimitris N. Chorafas, *Wealth Management: Private Banking, Investment Decisions, and Structured Financial Products*, Butterworth-Heinemann, 2011, s. 186.

⁶ KGK, "TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı", C. 05.03.2014 Tarih ve 28932 Sayılı Resmî Gazete'de Yayımlanan 13 sıra no'lu Tebliğ § (2017), s. 5. (10.11.2017).

⁷ KGK, Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı, "29.07. 2017 Tarihli ve 30138 Sayılı Mükerrer Resmî Gazete'de Yayımlan 56 Sıra No'lu Tebliğ, Bölüm 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar", s. 51. (11.11.2017).

- En önemli amacı piyasa riskinden korunmak olan,
- Sözleşme sahibine hak ve yükümlülük sağlayan,
- Teslimi ve ödemesi gelecek bir tarihte olan,
- Bugünden alım satımı yapılabilen,
- Uluslararası alanda alım satım piyasası bulunan.

Ekonomik araçlar olarak geniş açıdan tanımı yapılabilir. Türev finansal araçlar geçmişte kriz ortamında finansal riskleri yönetebilmek için üretilmiştir. Günümüzde halen kriz ortamında finansal riskleri yönetebilmek için kullanılan en önemli unsurlardan biridir.

1.1.1. Finansal Varlık Kavramı

Finansal varlıkların farklı tanımları yapılsa da esasta KGK, TMS 32 standardında ve BOBİ FRS’de tanımı açıklanarak kapsamını belirtmiştir. Böylece yapılan birçok yorum ve tanımın önüne geçerek finansal varlıkları netleştirmiştir.

Finansal varlıklar TMS 32’de “Nakit, başka bir işletmenin özkaynağına dayalı finansal araç, başka bir işletmeden nakit ya da başka bir finansal varlık almak için veya potansiyel olarak işletmenin lehine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan haktır. İşletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek ya da ödenebilecek olan yani işletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını almak zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme veya işletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını, belirli bir nakdini ya da başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşmedir.”⁸ olarak tanımlanmaktadır. Finansal varlıklar kavramsal çerçeve TMS 1 kapsamında raporlanarak sunumu yapılmaktadır. Bu tanım çok açık olmasa da finansal varlıklar örneğin;⁹

- Kasa, Alınan Çekler, Banka Mevcutları, Tahsil Edilecek Kuponlar,
- Hisse senetleri, Hisse Senedi ile Değiştirilebilir Tahvil, Rüçhan Hakkı Kuponları, Kar-Zarara Katılım Belgesi, Muvakkat İlmühaber,
- Hazine Bonosu, Devlet Tahvili, Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler,

⁸ KGK, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı, s. 5.

⁹ Emin Kurtcebe, *Türev Finansal Araçlar Ve Muhasebeleştirilmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 10.

- Finansman Bonoları, Özel Sektör Tahvilleri, Senetsiz Ticari Alacaklar, Banka Bonoları vb. Senetli,
- İştiraklerden, Ortaklardan, Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar,
- Bağlı Menkul Kıymetler,
- Bağlı Ortaklıklar, İştirakler,
- Hisse Senedi Alım Opsiyonları,
- Vadeli İşlem Sözleşmeleri, gibi borçlanma senetlerine yapılan yatırımdır diyebiliriz.

Diğer bir sınıflandırma yaparak dört ana gruba ayırabiliriz.¹⁰

- Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâra (Zarar) Yansıtılan Finansal Varlıklar,
- Vadeye Kadar Elde Tutulacak Olan Finansal Varlıklar,
- Kredi Ve Alacaklar,
- Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar,

Türev finansal araçlar içerisinde yer almayan varlıklar örneğin; stoklar, maddi duran varlıklar, finansal kiralama yoluyla edinilen maddi varlıklar veya patentler ve markalar gibi maddi olmayan duran varlıklardır. Çünkü bu tür maddi ve maddi olmayan varlıkların elde bulundurulması, nakdin akışını etkiler ama kazanılan haklarda artışa sebep olmaz. Devlet tarafından alınan vergilerde peşin ödenmiş giderler kapsamına girdiği için finansal varlık olarak kabul edilemez.

1.1.2. Finansal Borç Kavramı

Finansal borç kısaca, bir işletmenin diğer işletmeye finansal varlık vermesi sonucu oluşan yükümlülüktür. Finansal varlık kavramı gibi finansal borç kavramı da KGK tarafından TMS 32 ve BOBİ FRS’de tanımlanmış ve açıkça belirtilmiştir.

Bir işletmenin başka bir işletmeye finansal varlık vermesi veya finansal varlık değişimlerinden doğan finansal borç (borç senetleri, ticari borçlar, krediler, mali borçlar, müşterilere borçlar, iştiraklere borçlar ve bağlı ortaklık, ihraç edilmiş menkul kıymetler, türev araçlar gibi) sözleşmeye dayalı bir yükümlülüktür. Finansal borç TMS 32 standardı kapsamında;

“(a)

¹⁰ Volkan Demir, *TFRS/UFRS Kapsamında Finansal Araçlar*, 2. b., Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015, s. 91.

- (i) Başka bir işletmeye nakit ya da başka bir finansal varlık verilmesi için veya
(ii) Potansiyel olarak işletmenin aleyhine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan yükümlülüktür.

(b) İşletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek veya ödenebilecek olan.

- (i) İşletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını vermek zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme.
(i) İşletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracının, belirli bir nakit tutar ya da başka bir finansal varlık ile takas edilmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşme.”¹¹ olarak tanımlamıştır.

Finansal borçlar piyasalarda genelde şu isimlerle anılırlar;¹²

- Bankalara ve finans kurumlarına tüm mali borçları,
- Alınan kredileri,
- Senede bağlı olan veya olmayan tüm ticari borçları,
- Müşterilerine borçları,
- Ortaklarına borçları,
- Bağlı ortaklığa ve iştiraklere borçları,
- Varlığa dayalı menkul kıymet, tahvil, finansman bonosu ve menkul kıymete bağlanmış borçlar (ihraç edilmiş menkul kıymetler),
- İleride ödeme yükümlülüğü doğuracak opsiyonlar (yazılan opsiyonlar),
- Ödeme taahhüdü yaratan türev araçlar,
- Ödeme taahhüdü bulunduran vadeli işlem sözleşmeleri,
- Açılan kredi limitleri,

Bazı bileşik araçlar bulunmaktadır, tüm araçlar finansal borç olarak değerlendirilemez. Hisse senedi ve değiştirilebilir tahviller bileşik araç kapsamına girerek borç ve özkaynak bileşenlerine ayrılır. Borç gerçeğe uygun değeri ile hesaplanır ve kalan değer özkaynaklara aktarılır.

¹¹ KGK, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı, s. 5–6.

¹² Emin Kurtcebe, *a.g.t.*, s. 10–11.

1.1.3. Özkaynağa Dayalı Finansal Araç Kavramı

Finansal aracı ihraç eden işletmenin öz kaynağına dayalı finansal aracıyla yapılabiliriyorsa ve finansal araçlar olarak finansal varlık veya finansal borç yapmayı gerektirecek bir yükümlülük içermeyen bir sözleşme ise bu şekilde olan finansal araç özkaynağa dayalı finansal araçtır.

TMS 32 standardı kapsamında Özkaynağa (Hisse senedine) dayalı finansal araç: “İşletmenin tüm borçları çıkarıldıktan sonra varlıklarında bir payı/hakkı gösteren sözleşmedir.”¹³

Öz kaynağa dayalı finansal araçlara örnek verecek olursak hisse senetleri ve değiştirilebilir tahvillerin borçtan ayrılan kısmı, varantlar, alım opsiyonları ve bazı satım opsiyonları örnek olarak verilebilir.

1.1.4. Finansal Piyasa ve Türev Piyasa Kavramı

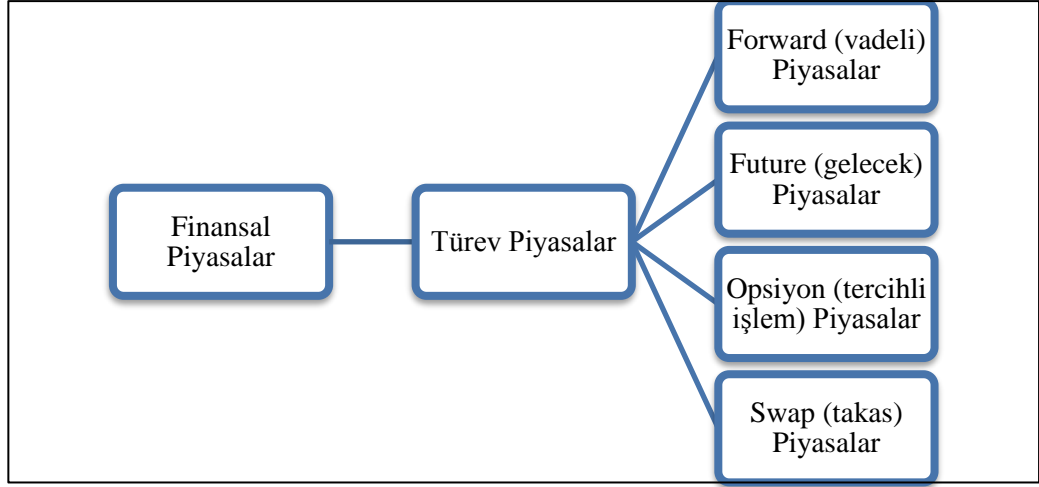
Piyasa kısaca, dünya üzerinde alıcı ve satıcının bir araya gelerek arz ve taleplerin karşılandığı yerdir. Günümüzde artık her ürünün bir piyasası vardır. Kullanıcının ihtiyacına göre önce finansal piyasalar oluşmuş, zamanla finansal piyasaların kapsamı için de yeni bir piyasa oluşarak türev piyasalar adını almıştır.

Finansal piyasalar menkul kıymetlerin değişime uğradığı veya kısa ve uzun vadeli fon talebinin karşılandığı piyasalardır.¹⁴ Finansal piyasalar birçok alt dala ayrılmaktadır. Bunlardan biri olan türev piyasalar kendi içinde farklı piyasalara ayrılır. Bu ayrım türev piyasalarda işlem yapılan türev finansal araçlara bağlı olarak: Forward (vadeli) piyasalar, Future (gelecek) Piyasalar, Opsiyon (tercihli işlem) Piyasalar, Swap (takas) Piyasalar ve son zamanlarda yeni yeni kullanılan Varant Piyasalar adı altında beş ana guruba ayrılmaktadır.

¹³ KGK, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı, s. 5.

¹⁴ Lale Karabıyık, Adem Anbar, *Sermaye Piyasası ve Yatırım Analizi*, 1. b., Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2010, s. 57.

Şekil 1.1. Finansal Piyasaların Ayrımı

Kaynak: Yazar Tarafından Tablolaştırılmıştır

Finansal piyasaların özellikleri şöyle sıralanabilir;¹⁵

- Fon az ve talep edenleri bir araya getirerek aralarında iletişimi sağlar
- İşletmelere finansal kaynak sağlayarak ekonomik büyüme yardımcı olur
- Menkul kıymetlerin hem hızla paraya çevrilmesini sağlar hem de fiyat oluşumlarını sağlar
- Risk oluşumlarında riski önlemede kullanılan araçların oluşumunu hızlandırır.

Türev piyasalar veya vadeli işlemler piyasaları olarak bilinen piyasaları kısaca tanımlarsak; türev ürünlerin alım satım işlemlerinin yapıldığı ve gelecekte oluşabilecek risklerin önlenmesini sağlar.¹⁶ Türev piyasalar türev ürünlerle işlem yapan yatırımcıya, belirsizlik koşullarından kaynaklanan risklerden korunma ve piyasalarda oluşan fiyatların öğrenme olanağını verir. Böylece belirsizlik ortamı azaldıkça risk azalır ve risk azalırsa işlem yapma potansiyeli çoğalır. Türev piyasalarda karşı karşıya kalan yatırımcılar, firmalar ve aracı kurumlar ihtiyaçlarına cevap bulurlar. Bunun sonucu olarakta türev piyasalarda alım satımı yapılan türev varlıkların, ülkelerin ekonomik

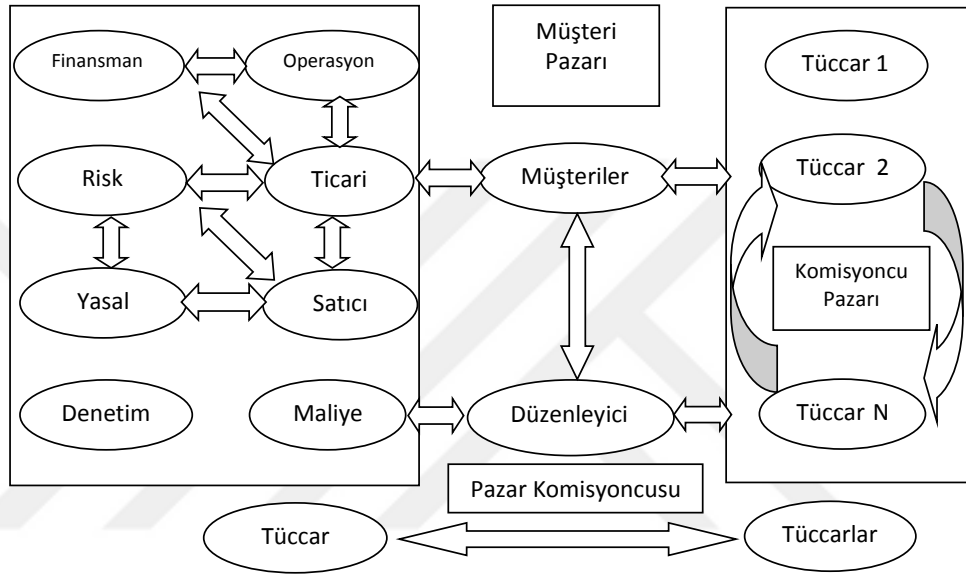
¹⁵ Lale Karabıyık, Adem Anbar, *a.g.e.*, s. 2–3; Turhan Korkmaz, Ali Ceylan, *a.g.e.*, s. 7.

¹⁶ Şakir Dızman, “Türev Finansal Ürünlerin; Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) Ve Yeni Hesap Planı Taslağı Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 7, S. 1 (2014), s. 18–19.

düzeıı üzerinde, para politikası üzerinde, piyasalarda işlem yapanların güveni üzerinde ve firmaların finansmanı üzerinde olumlu bir şekilde etkisi vardır.¹⁷

Piyasaların işleyişini sağlamak için piyasada alım satım yapan piyasa düzenleyicileri pazarda bir araya gelerek türev piyasaların oluşumunu sağladığı gibi kendi amaçları doğrultusunda ihtiyaca göre istediğı türev ürünü kullanabilirler.

Şekil 1.2. Türev Piyasa İşleyişı

Kaynak: The XVA of Financial Derivatives: CVA, DVA and FVA Explained¹⁸

Türev piyasalar da yer alan piyasa düzenleyicileri şu şekilde hareket etmektedir. Tüccarlar arasında komisyoncu pazarları oluşmaktadır. Bu pazar düzenleyicilerle ve müşterilerle iç içedir. Tüccar bazı yükümlülük ve sorumluluklar çerçevesinde bazı unsurlarla iç içedir. Tüccar ticaret için finansman, operasyon, risk, satıcı ve yasal unsurları bir araya getirmeli ve denetim ve maliye ile olan sorumluluklarını gerçekleştirerek müşteri pazarına girmelidir. Bu unsurlar gerçekleştirildiğinde, tüccar ve tüccarlar pazar komisyoncusu tarafından türev işlem yapmak için bir araya getirilirler. Artık tüccar, tüccarlarla türev işlemler için müşteri pazarında işlem yapmaktadır. Böylelikle tüccarlar ile müşteriler arasında müşteri pazarı oluşmuştur. Bütün bu

¹⁷ Ersan Ersoy, Ulaş Ünlü, "Tezgahestü Türev Piyasa İşlemleri", *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 1 (2016), s. 145-46.

¹⁸ Dongsheng Lu, *The XVA of Financial Derivatives: CVA, DVA and FVA Explained*, Springer, 2015, s. 6.

işlemlerin bir çark gibi dönüşü türev piyasalarda gerçekleşmekte ve türev piyasaları oluşturmaktadır.

1.2. TÜREV FİNANSAL ARAÇ ÇEŞİTLERİ

Türev piyasalarda işlem gören türev finansal araçlar; forward, futures, opsiyon, swap ve varanttır. Türkçe olarak adlandırılacak olursak vadeli sözleşmeler, gelecek sözleşmeleri, tercihli işlem sözleşmeleri, takas sözleşmeleri ve yapılandırılmış (opsiyon) ürün sözleşmeleri diyebiliriz. Bu finansal araçlardan sonra birçok varyasyonları ortaya çıkmıştır.

1.2.1. Forward Sözleşmeleri

Forward sözleşmeler en çok kullanılan finansal araçlardan biridir. Bu türev araç genelde tezgâhüstü piyasalarda işlem görmekte ve işlem çerçevesi düzenleyenler arasında inisiyatifleri doğrultusunda şekillenmektedir.

Satıcının istekleri doğrultusunda düzenlenen, teslimi ileri bir tarihte olan, herhangi bir finansal aracın vadesi, miktarı, teslim yeri, yöntemi ve fiyatının belirtildiği alıcının ihtiyacını karşılayacak şekilde yapılan, alıcı ve satıcı arasında düzenlenen sözleşmeye ilişkin işlemlerdir.¹⁹ Tarafların birbirleriyle anlaşarak ellerindeki malı gelecekteki fiyat değişimlerinden kaynaklanan finansal risklerden korumak için satıcı ve alıcı arasında organize olmayan bir piyasada yapılan vadeli işlemdir.²⁰ Basit bir türev araçtır ve vadeli bir sözleşmedir. Gelecek bir tarihte belirli bir fiyattan bir varlığı satın almak ya da satmak amacı ile yapılan bir anlaşmadır.²¹ Birçok kaynakta benzer şekillerde birçok tanımı bulunmaktadır.

Bugün bir varlığı satın almak veya satmak için yapılan bir anlaşma olan spot bir sözleşme ile karıştırılabilir. Forward, tezgâhüstü pazarlarda genellikle iki finans kuruluşu arasında veya bir finans kuruluşu ile bir müşteri arasında işlem görür. Bir forward sözleşmesinin taraflarından biri belirli bir fiyat için belirli bir gelecek zamanda

¹⁹ Ahmet Naci Arıkan, *Türev İşlemlerin Hukuki ve İşlevsel Boyutu*, 1. b., İstanbul: Acar Matbaacılık, 2000, s. 16–17.

²⁰ Mehmet Kaygusuzoğlu, “Finansal Türev Ürünlerden Forward Sözleşmeleri Ve Muhasebe İşlemleri”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, C. 25, S. 2 (2010), s. 140.

²¹ John C. Hull, *Options, Futures And Other Derivatives*, 6. b., New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006, s. 5.

belirli bir pozisyon üstlenir ve esas alınan varlığı belirli bir gelecekte satın almayı kabul eder. Karşı taraf kısa pozisyon alır ve varlığı aynı fiyatta aynı tarihte satmayı kabul eder.

Forward sözleşmelerinin özellikleri.²²

- Forward sözleşmeleri organize olmayan borsalarda, tezgahüstü piyasalarda alım satımı yapılmaktadır.
- Forward sözleşmelerinin amacı fon temin etmek değil, fiyat değişimlerine karşı oluşan riskten tarafların kendilerini korumasıdır.
- Forward sözleşmeleri esnek sözleşmelerdir. Borsa dışında gerçekleşir. Alıcı ve satıcı sözleşmenin türünü (döviz, faiz, mal), zamanını, fiyatını, vb. bilgileri kendi oluşturur.
- İki tarafta sözleşme şartlarına göre sözleşme tarihi sonunda bir taraf malın teslimi ve diğer taraf malın bedelinin ifası ile sorumludur. Böylelikle sözleşme sona ermektedir.
- Forward sözleşmeleri nama yazılır ve devri mümkün değildir.
- Forward sözleşmelerinin iptali iki tarafın anlaşması ile sona erebilir.
- Forward sözleşmelerinin vadesi bir gün veya anlaşmaya göre birkaç yılda olabilir.
- Forward sözleşmelerinde ödenecek miktar belirlidir ve kar veya zarar vade sonuna kadar bilinmemekte ve vade sonunda ortaya çıkmaktadır. Sözleşme vade süresinde güncellenmez.

Forward sözleşmeleri diğer türev finansal araç sözleşmelere göre daha çok güvene dayalı bir sözleşmelerdir ve fazla prosedür gerektirmedikleri için daha fazla tercih edilirler. Forward sözleşmeleri kendi aralarında farklılıklar göstermektedir. Döviz, faiz ve mal forward sözleşmeleri olarak ayrılır.

1.2.1.1. Döviz Forward Sözleşmeleri

Döviz forward sözleşmeleri en çok kullanılan forward sözleşmeleridir. Döviz ticareti yapan çoğu büyük bankalarda spot tüccarları ve vadeli döviz işlemi yapan tüccarlar genelde döviz forward işlemi yaparlar. Genelde ulusal konvertibl olan bir para karşılığında sözleşmede gelecekte belirlenen tarihte teslimi yapılmak koşuluyla, alışı ve

²² Mehmet Kaygusuzoğlu, “a.g.m.”, s. 140–41; Sudi Apak, Metin Uyar, *Türev Ürünler Ve Finansal Teknikler*, 1. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2011, s. 61.

satışı sözleşme yapıldığı günde gerçekleştirilen işlemlerdir. Döviz forward sözleşmelerinde işlemin vadesi, geçerli olan uygulanacak döviz kuru, döviz miktarı, ödemenin tesliminin yapılacağı yer, tarafların banka hesap numarası ve kimlik bilgileri bulunmaktadır. Döviz forward sözleşmelerinde vadeli teslim kuru uygulanır. Vadeli kur, cari kurdan yüksek ise aradaki fark forward primi olarak adlandırılır veya cari kur, vadeli kurdan yüksekse aradaki fark forward iskontosu olarak adlandırılır.²³ Forward sözleşmeler içinde döviz forward sözleşmesi kur riskinden korunmak isteyen şirketlerin en fazla tercih ettiği sözleşmedir.

1.2.1.2. Faiz Forward Sözleşeleri

Faiz forward sözleşmeleri, şartları taraflarca serbestçe belirlenen ileri bir tarih içinde, belirli bir miktar para üzerinden, faiz oranı kazancı sağlayan sözleşmelerdir. Para piyasası işlemlerine uygulanan, mevduat ve kredi kullanıcılarının da aralarında bulunduğu değişken bazlı faizleri sabitlemeye yarayan bir sözleşmedir.²⁴ Faiz forward sözleşmelerini kullanan alıcı taraf faiz oranlarında oluşması beklenen bir artışa karşı güvence altına alırken, satıcı taraf faiz oranlarında oluşması beklenen düşüş ihtimalini dikkate alarak kâr sağlama amacındadır. Faizde oluşan iniş ve çıkışlara göre tarafların kâr veya zarar ettikleri vade sonunda ortaya çıkar.

1.2.1.3. Mal Forward Sözleşmeleri

Bu sözleşmeler, tarafların konu olan malı, gelecekte sözleşmede belirtilen tarihinde ve sözleşmede yer alan fiyattan, malın alım satımını gerektiren bir finansal araç sözleşmesi işlemidir. Mal forward sözleşmesinin kullanıcıları mal sahibi üreticiler olabileceği gibi, son kullanıcılar veya mal ticareti ile uğraşan satıcılar olabilir.²⁵ Tarafların bu sözleşmeyi kullanmaktaki amaçları değişen fiyat riskini ortadan kaldırarak, spekülasyon amacıyla kullanmaktır. Sözleşmenin ödeme günü geldiğinde piyasa fiyatı ne ise iki tarafın kâr mı, zarar mı yaptığı o gün anlaşılır ve oluşan işlem sonucu fiyata göre taraflardan biri kâr sağlarken, diğeri zarar etmektedir.

²³ Ali Ceylan, Turhan Korkmaz, *Finansal Yönetim*, 9. b., Bursa: Ekin Kitapevi, 2006, s. 574–75.

²⁴ Murat Batı, “Forward Sözleşmeler Vergiden Kaçınma Aracı Mıdır?”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4 (2016), s. 1217.

²⁵ Hilmi Kırhoğlu, Fırat Altunkaya, “Forward Sözleşmelerin Günümüz Piyasalarında Yeri Ve Muhasebeleştirilmesi”, *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, S. Özel Sayı, (2016), s. 606.

1.2.2. Futures Sözleşmeleri

Futures sözleşmeleri belirli bir fiyat için, belirli bir zamanda bir varlık satın almak veya satmak amacı ile iki taraf arasında yapılan ileriye yönelik vadeli işlem sözleşmesidir. Vadeli işlem sözleşmeleri ticareti mümkün kılmak için bir borsada işlem görür. Borsada taraflar birbirlerini tanımadıklarından sözleşme taraflara bir garanti mekanizması gibi işlev görmekte ve güven oluşturmaktadır.

Futures sözleşmeler forward sözleşmelere benzemektedir tek farkı forward sözleşmeler organize olmamış piyasalarda işlem görürken, futures sözleşmeler organize olmuş borsalarda işlem görmektedir. Futures sözleşmeler günlük piyasa fiyatına göre değerlendirilir ve kâr zarar buna göre belirlenir. Sözleşme kurallarına bağlı olarak miktar kâr içeriyorsa kârlı oluşan rakam dahilinde ödeme yapılır. Eğer oluşan miktar zarar içeriyorsa ödeme zarar içeren miktar şeklinde yapılır. Çoğunlukla riskten korunmak için spekülasyon ya da arbitraj amacı ile kullanılır.²⁶ Futures sözleşmesini kullanan taraflar kâr beklentisi amacıyla uzun veya kısa pozisyon alabilir. Örneğin vadeli işlem fiyatı piyasa fiyatını geçtiği zaman futures sözleşmesi kullanan taraf uzun pozisyon alıyor ise zarar, kısa pozisyon alıyor ise kâr eder. Vadeli işlem fiyatı piyasa fiyatının altına indiği zaman uzun pozisyonda olan yatırımcı kâr sağlar, kısa pozisyonda olan yatırımcı ise zarar eder.²⁷ Bu sözleşmeler döviz, para, mal ve endeks üzerinden düzenlenerek yapılan sözleşmelerdir. Genelde yüz yılı aşkın tahıl mal sözleşmelerinden başlayarak günümüze kadar daha da gelişerek tarım ürünleri, değerli metaller, enerji ürünleri, sigorta, menkul kıymetler ve finansal araçlar üzerinden düzenlenmektedir.²⁸

İki taraf arasında fazla prosedür gerektirdiği ve bu sebeple daha yavaş ilerleyen bir işlem olduğu için borsada işlem gören şirketler tarafından çok tercih edilmediği görülmektedir. Dünya üzerinde genelde tarım ürünleri üzerinde yapıldığı görülse de ülkemizde fazla tercih edilmemektedir.

²⁶ Erhan Birgili, Nermin Akyel, Nevran Karaca, “Futures Sözleşmeler ve Muhasebeleştirilmesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, C. 26, S. Nisan (2005), s. 110; Şakir Dızman, “a.g.m.”, s. 21.

²⁷ Zeynep Yılmaztürk Karakuş, “Finansal Risk Yönetiminde Türev Araçların Kullanılması”, *Mali Kılavuz*, S. Ekim-Aralık (2012), s. 16–17.

²⁸ Alan C. Shapiro, *Foundations Of Multinational Financial Management*, 5. b., ABD: John Wiley & Sons Inc., 2005, s. 210; İhsan Kuran, Ali Cüneyt Çetin, “Türev Araçlarının Risk Yönetim Fonksiyonu: Vadeli İşlem Piyasası Risk Yönetimi Üzerine Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 21, S. 2 (2016), s. 408.

1.2.2.1. Döviz Futures Sözleşmeleri

Döviz futures sözleşmeleri kullanıcısı belirli miktar döviz, farklı bir döviz karşılığında gelecek bir tarihte önceden belirlenmiş bir kurdan teslim alınması veya teslim edilmesi gereken sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler düzenlenişi gereği organize olmuş piyasalarda işlem görmektedir. Döviz işlemleri hem forward işlemlerde hem de futures işlemlerde çok yoğun kullanılmaktadır. Döviz üzerinden futures sözleşmelerinin yapılma amacı gelecekte döviz fiyatlarındaki düşme riskinden korunmak, döviz fiyatlarındaki artıştan yararlanmak istemeleridir. Genelde bu döviz türleri ABD doları, İngiliz Paund'u, İsviçre Frang'ı, AB Euro'su gibi konvertible olan paralardır.

Organize olmuş piyasalarda yapılan bu işlemde iki taraf arasında aracı kurum olarak bankalar kullanır. Büyük meblağlarda döviz futures sözleşmesi yapan taraflar için yaptıkları işlem oranları her gün basında yer alır. İşlemler bir borsa ortamında gerçekleşir. Dünyada bu işlemleri içine alan en büyük borsa işlemleri, Chicago Ticaret Borsası (Chicago Mercantile Exchange / CME) ve Uluslararası Para Pazarı'nda (International Monetary Market'de / IMM) işlem gören vadeli işlem sözleşmelerini örnek gösterebiliriz.²⁹ Bu borsalar dünyada büyük yatırımcıların yer aldığı güvenilir ve geniş kapsamlı finansal piyasalardır.

1.2.2.2. Para (Faiz) Futures Sözleşmeleri

Para futures sözleşmeleri finansal vadeli işlem sözleşmelerinin en önemli türüdür. Genelde kullanıcısı faiz kazancı sağlamak amacı ile düzenlediği bu sözleşmeleri uzun vadede kullanmaktadır. Tüm vadeli işlem sözleşmelerinde olduğu gibi para futures sözleşmeleri gelecekte belirli bir zamanda işlemlere uygulanacak fiyatların sabitlenmesine izin verir.³⁰ Faiz futures sözleşmeleri sabit getirili ve vade içeren bir menkul kıymet anlaşmasıdır. Vade süresince sabit tutarda faiz geliri sağlayan ve vade sonuna gelindiğinde anapara ödemesi gerektiren türev finansal araçlardır. Sözleşmeler kısa vadeli olarak (hazine bonoları) ve uzun vadeli olarak (devlet tahvilleri) sermaye piyasası araçları adı ile bilinmektedir. Ayrıca faiz futures sözleşmeler Eurodollar, Eurosterlin ya da Eurocurrency gibi değerlere dayalı olabilmektedir.³¹ Temel amaç,

²⁹ Mehmet Baran Karan, *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi*, 4. b., Ankara: Gazi Kitapevi, 2013, s. 610.

³⁰ İstemi Demurag, Scott Goddard, *Financial Management For International Business*, 1. b., England: McGraw-Hill, 1994, s. 181.

³¹ Emin Kurtcebe, *a.g.t.*, s. 40; Murat Batı, *Türev Araçların Vergilendirilmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 43.

diğer futures sözleşmelerinde olduğu gibi oluşabilecek faiz değişimlerinden etkilenmemek ve bu değişimlerden kaynaklanan finansal riskleri minimuma indirmektedir.

1.2.2.3. Mal Futures Sözleşmeleri

Mal futures sözleşmeleri, başta tarımsal ürünler, madenler ve enerji olmak üzere gelecek sözleşmelerine konu olan ürünler için kullanılmaktadır. Bu sözleşmeler belirli bir mal satıcısının ürününün kalitesi kapsamında, miktarı ölçüsünde fiyatını belirleyerek, sözleşmede anlaşılan tarihte ve yerde alıcıya teslim etmesi ile sonuçlanan finansal futures işlemlerdir. Özellikle uluslararası alanda ithalat ve ihracat yapan taraflar tarımsal ürünler, madenler ve enerji gibi hammadde bulunduruyorlar ise fiyat değişimlerinden veya olası üretim risklerinden korunmak için mal futures sözleşmesini düzenlerler.

1.2.2.4. Futures ve Forward Sözleşmelerinin Karşılaştırması

Bu sözleşmelerin ikisi de gelecek vadeli sözleşmelerdir ve kullanıcısı gelecekte kâr sağlamayı ve gelecek dönemlerde oluşabilecek fiyat risklerinden korunmayı hedeflemektedir. Futures ve forward sözleşmelerin aralarında benzerlikler olduğu gibi birçok yönden farklılık göstermektedir.

Tablo 1.1. Futures ve Forward Sözleşmelerinin Karşılaştırılması³²

Futures	Forward
----------------	----------------

³² Emin Kurtcebe, *a.g.t.*, s. 44; Cihangir Çağlar Yalçın, *Türk Bankacılık Sektöründe Türev Ürünler Ve Türev Ürünlerin Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Analizi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Tezi), İstanbul: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s. 7; Murat Batı, *a.g.t.*, s. 45.

Organize olmuş borsalarda Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VİOP) işlem gören sözleşmelerdir.	Organize olmamış borsalarda tezgahüstü piyasalarda (belirli bir kurum yok) işlem gören sözleşmelerdir.
Standart bir sözleşme kapsamındadır. Asli unsurları belirlenmiş genel sözleşmelerdir.	Standart bir sözleşme kuralı bulunmamaktadır. Kuralları taraflar aralarında belirler.
Futures sözleşmeleri herkes tarafından açıkça takip edilen ve borsalarda görülen işlemlerdir.	Forward sözleşmeler iki taraf arasında iki tarafın haberdar olduğu sözleşmelerdir.
Vade sonunu olana kadar ters işlem yapılarak pozisyon isteğe göre kapatılabilir. Teslimat işlemi zorunlu değildir.	Sözleşmenin vadesi geldiğinde teslimat taraflarca yapılır.
Borsalarda alınıp satılabilir. Vade sonuna kadar işlem görür.	Bu sözleşme iki taraf arasındadır ve devredilemez.
Belirli bir teminat zorunludur.	Teminat zorunluluğu yoktur.
İşlem borsada takas yapan bakanın sorumluluğundadır.	Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmeme olasılığı olduğundan riski oluşmaktadır.
Kar veya zarar günlük borsadan takip edilerek hesaplanmaktadır.	Kar veya zarar vade sonunda ortaya çıkar.

Kaynak: Yazar Tarafından Tablolaştırılmıştır

Bu iki türev finansal araç kullanım yönünden farklılıklar gösterebilir de şirketlerin kazanç sağlama üzerine yoğunlaştığı günümüzde kullanımı giderek artmaktadır.

1.2.3. Opsiyon Sözleşmeleri

Dünyada opsiyon sözleşmesi kullanımı 1982 yılından bugüne çoğalarak artmaktadır. Aslında çok eski bir tarihi yoktur. Döviz kuru, faiz, menkul kıymet ve emtia gibi türev araçların fiyatını bugünden sabitlemek için alıcı ve satıcı arasında ileri bir zamanda almak ve satmak amacıyla oluşan işlemlerinin bir sözleşmeye bağlanarak yapılmasıdır.

Opsiyon sözleşmeler, belli bir zaman noktasında veya belli bir süre boyunca sabit fiyatla bir varlık almaya veya satmaya yetkisi verir. Opsiyon alıcısına sadece satın alım ya da satım hakkı verirken, opsiyon alıcısına satın alma ya da satma konusunda zorunluluk yüklemektedir. Parasını kur risklerinden korumak isteyen yatırımcı vadeli piyasalar veya gelecek piyasalarda işlem yaparak hem kâr sağlayabilir hem de risklerden korunabilir.³³ Opsiyon, herhangi bir ürünün alıcı ve satıcı arasında ürünün fiyatını bugünden sabitlemek istemesi ile gelecek bir tarihte satmak veya satın almak

³³ Saime Önce, *Türev Ürünlerin Muhasebe Sorunları Ve Bankalar İçin Muhasebeleştirme Şekilleri*, 1. b., Eskişehir: Doğuş Matbaacılık, 1995, s. 34–35; Frank K. Reilly, *Investment Analysis And Portfolio Management*, 4. b., ABD: The Dryden Press Harcourt Brace College, 1994, s. 297.

için yapılan ve alıcının satıcıya bir bedel ödediği sözleşmelerdir. Opsiyon sözleşmelerinin diğer türev finansal araç sözleşmelerine göre farkı alıcısına yasal bir hak sağlamak aynı zamanda alıcıyı ürünün alımı ya da satımı konusunda serbest bırakmasıdır. Opsiyonlar, alıcısına ve satıcısına satın alma veya satma konusunda zorunluluklar getirmektedir.

Opsiyon sözleşmelerinin temel opsiyon türleri alım ve satım opsiyonları olarak görünse de birçok farklı kullanımı vardır. Opsiyon sözleşmeleri, borsa opsiyonu olarak ve tezgahüstü piyasası opsiyonu olarak piyasada işlem görebilmektedir. Borsa opsiyonu, futures sözleşmeler gibi standart sözleşmelerdir. Tezgahüstü piyasa opsiyonu, opsiyon alıcısı ve satıcısı arasında isteklerine bağlı farklı miktarlar, farklı vadeler ve farklı para birimleri şeklinde düzenlenebilmektedir.³⁴ Opsiyon sözleşmelerinde kullanılan hisse senetleri, menkul kıymetler, faiz, döviz, mallar, borçlanma araçları, gibi araçlardır. Sözleşmenin tarafları bu finansal araçlar üzerinde ihtiyaçlarına göre farklı opsiyon sözleşmeleri düzelmeyebilirler. Türev finansal araçlar içerisinde günümüzde en fazla kullanılan sözleşme türüdür.

1.2.3.1. Opsiyon Piyasaları

Türev piyasaların bir alt piyasası olan opsiyon piyasası çok eski tarihlerde kullanılan ve işlem yapılan arz ve talebin bulunduğu yerlerdir. İlk kullanım zamanlarında tek bir ülkede pazarında kullanılsa da günümüzde yaygın olarak uluslararası platformda oluşturulan büyük piyasalarda yer almaktadır.

Eski Yunan ve Roma devrinde hava durumu ve zeytinyağı rekoltesi tahminlerinde, 17. yüzyılda Hollanda'da lale soğanı alım-satımında ve ABD'de tarım ürünleri üzerinde opsiyon işlemleri yapılmıştır.³⁵ Opsiyon eski bir üründür ve ilk opsiyon sözleşmesini düzenleyen Thales, o yıl ülkede zeytin rekoltesinin yüksek olacağını tahmin etmiş ve bölgede bulunan zeytin işletmelerini bir yıllığına ucuz bir fiyattan almıştır. Yıl sonunda ise çok yüksek bir fiyattan satmıştır. Böylece opsiyon işleminin yapıldığı yerlere opsiyon piyasası düzenlenen sözleşmelere de opsiyon

³⁴ İhsan Kuran, Ali Cüneyt Çetin, "a.g.m.", s. 408–09; Mehmet Ünsal Memiş, Kayahan Tüm, "Döviz Cinsinden Alımlarla Döviz Alım Opsiyonları Ve Riskten Korunma Muhasebesi", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S. Ocak (2015), s. 45; Orçun Ocakoğlu, "Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi", *Mali Çözüm*, S. Kasım-Aralık (2013), s. 52–53.

³⁵ Lale Karabıyık, Adem Anbar, *a.g.e.*, s. 400–01.

sözleşmesi adı verilmektedir.³⁶ Opsiyon piyasası işlemleri o kadar fazla yol kat etmiştir ki artık gelişmiş ülkeler başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde günümüzde opsiyon borsaları kurulmuş ve küresel anlamda her ülke birbiri ile opsiyon alım-satımında bulunabilmektedir.

1.2.3.2. Opsiyon Türleri

Opsiyonlar temelde alım ve satım opsiyonu olmak üzere ikiye ayrılrsa da farklı alanlarda kullanılarak, farklı bileşimlerle oluşturulan türleri bulunmaktadır. Kullanıcısına farklı seçenekler sunan opsiyon çeşitli opsiyon borsalarında aktif olarak işlem görmektedir. Bireysel finansal araç kullanıcıları için en iyi bireysel stoklardan oluşabilir. Opsiyonlar hisse senedi endeksleri, döviz ticareti yapılan fonlar, faiz oranları araçları, kıymetli maden endeksleri, yabancı para birimleri ve finansman sözleşmeleri üzerinde işlem görmektedir. Opsiyonu kullananlar genelde bu türev araca kâr sağlama amacı ile yatırım yapsalar da asıl kullanım amaçları gelecekte oluşabilecek risk olasılıklarını bertaraf etmektir.

Dünya genelinde yaygın olarak kullanılan opsiyon birçok borsada işlem görmektedir. Birleşik Devletler ve Avrupa'daki önemli opsiyon değişimi yapılan yerlere örnek olarak;³⁷

Tablo 1.2. Opsiyon Değişimi Yapılan Borsa Örnekleri

Değişim Yapılan Yer	Opsiyonların Ticaretinin Yapıldığı Enstrümanlar
----------------------------	--

³⁶ Ali Ceylan, Turhan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 591.

³⁷ Robert W. Kolb, James A. Overdahl, *Financial Derivatives*, 3. b., Canada: John Wiley & Sony Ltd., 2003, s. 1.

Chicago Board Option Exchange (CBOE)	Bireysel hisse senetleri, Hisse senedi endeksleri, Hazine Bonosu
Philadelphia Stock Exchange (PHLX)	Bireysel hisse senetleri, Hisse senedi endeksleri, Para birimleri ve kıymetli maden endeksleri
American Stock Exchange (AMEX)	Bireysel hisse senetleri, Hisse senedi endeksleri, Borsa yatırım fonları
New York Board of Trade (NYBT)	Mal vadeli işlemleri, Borsa endeksi vadeli işlemleri, Faiz oranları ve vadeli işlemleri
Eurex-Germany and Switzerland	Bireysel hisse senetleri, Borsa endeksi vadeli işlemleri, Faiz oranı vadeli işlemleri, Mal Futures'ları
Marche a Terme International de France (MAFİT)	Faiz oranları futures'leri, Mal futures'leri
Londan International Financial Futures and Options Exchange (LIFFE) United Kingdom	Bireysel hisse senetleri, Hisse senedi endeksleri, Faiz oranları futures'leri, Mal futures'leri

Kaynak: Kolb ve Overdahl, a.g.e., s. 98.

1.2.3.2.1. Alım Opsiyonları

Alım opsiyonu, opsiyonun alıcısına varlığın belirlenen bir tarihte ya da belirlenen tarihe kadar, belirli olan fiyattan, belirli bir miktarda satın alma hakkı tanıyan sözleşme türüdür. Alım opsiyonu yapan taraf aldığı varlığın fiyatının yükselmesi amacı güderek alım yapar. Alım opsiyonunun temelinde, opsiyon alımının ve satımının sonucunda fiyatlarda artış görülürse, alıcı kâr ederken satıcı zarar edecektir veya fiyatlar düşüş gösterdiğinde alıcı zarar ederken satıcı kâr edecektir. Gelecekte kullandığı bir hammaddenin artmasından endişe eden yatırımcı zarara uğramamak ve riski engellemek için bugünden alım opsiyonu yaparak uzun pozisyon elinde tutacaktır.³⁸ Örneğin; X hisse senedi artışından kâr sağlamayı hedefleyen spekülörün alım opsiyonu yapmıştır. Hisseyi cari fiyatı 1000 TL, uygulama fiyatı 1200 TL ve opsiyon primi 50 TL'dir. X hisse senedinin fiyatı 1200 TL'nin altında kaldığı sürece alım opsiyonunu kullanmayacaktır. Çünkü opsiyon sahibi 50 TL zarar etmektedir. X hisse senedinin fiyatı 1250 TL'nin üstüne çıkınca hisse senedi başabaş noktasına ulaşmış ve kâra geçmeye başlamış sayılır. Spekülör artık kâra geçtiği için bu hisse senedini

³⁸ Mehmet Bolak, *Finans Mühendisliği Kavramlar ve Araçlar*, 1. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 1998, s. 118; Çetin Ali Dönmez vd., *Finansal Vadeli İşlem Piyasalarına Giriş*, 1. b. İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, 2002, s. 120–21.

kullanabilir.³⁹ Örnekte de gösterildiği gibi alım opsiyonu bir öngörü sonucu yapılan ve kar sağlama amacı ile taraflar arasında yapılan işlemlerdir.

1.2.3.2.2. Satım Opsiyonları

Satım opsiyonu, opsiyonun satıcısına belli bir miktardaki varlığı, taraflarca önceden kararlaştırılan fiyattan, belirlenen bir tarihte ya da o tarihe kadar satış hakkı sağlayan sözleşme türüdür. Satım opsiyonu kullanıcısının beklentisi aldığı varlığın fiyatının düşmesi yönündedir.

Örneğin; bir opsiyon varlığını satın almak için anlaşılan yatırımcı pazarda oluşan varlığın opsiyon fiyatını ödeyerek alım yapsın. Bu varlığı aldığı için belirli bir vade içinde anlaşma fiyatından alma hakkına sahiptir. Satım opsiyonu yapan yatırımcı aldığı varlığın piyasa fiyatı, anlaşma fiyatının altına inerse opsiyonu kullanarak işlem yapacaktır. Varlığın fiyatı anlaşma fiyatının üstüne çıkarsa yatırımcı opsiyonu kullanırsa zarar edeceği için opsiyonu kullanmayarak ödediği primi alamayacaktır. Satıcı opsiyon sözleşmesini satarak prim geliri sağlar.⁴⁰ Alım opsiyonu gibi satım opsiyonu da kullanıcısı taraf açısından kazanç elde etmek için yapılan ve risk olarak sonuçlarına katlanılan bir türev finansal işlemidir.

1.2.3.3. Diğer Opsiyon Türleri

Opsiyon sözleşmeleri genel olarak hepsi alım ve satım opsiyonlarının kapsamına girmektedir. Farklı borsalarda kullanıcısının ihtiyacına göre farklı kullanımları vardır. Kendi aralarında vadelerine göre, konusuna göre veya kullanım türüne göre ayrılmakta olan bu sözleşmeleri diğer opsiyon türleri içinde inceleyeceğiz.

1.2.3.3.1. Amerikan Tipi Opsiyonlar

Amerikan tipi opsiyonlar vadesinden önce veya herhangi bir zamanda kullanılabilirdiği için bir Amerikan çağrısı olarak bilinir. Alım opsiyonunda Amerikan yöntemini kullanan alıcı, alım opsiyonu yaptığı anda satın almayı vadesinden önce veya belirlenen zamanda kullanabilir. Satım opsiyonunu yaptığı anda, satım hakkını belirlenen

³⁹ Mehmet Bolak, *Risk ve Yönetim*, 1. Baskı İstanbul: Birsan Yayınevi, 2004, s. 165.

⁴⁰ Mehmet Baran Karan, *a.g.e.*, s. 627–28.

tarihte veya daha önce bu hakkını kullanabilir.⁴¹ Bu tip opsiyon işlemi yapan kullanıcı vade gününe bağlı değildir.

1.2.3.3.2. Avrupa Tipi Opsiyonlar

Sadece vade tarihinde kullanılabilir ve bu opsiyonlar konvansiyonel olarak bir Avrupa çağrısı olarak bilinir. Avrupa tipi opsiyonda alıcı, alım opsiyonu yaptığında satın alma işlemini vade tarihinde yapmaktadır. Satım opsiyonu yaptığında ise yine vade tarihinde gerçekleştirmektedir. Bu işlemde kullanıcısı vade tarihi dışına çıkamamaktadır.

1.2.3.3.3. Döviz Opsiyonları

Döviz opsiyonları, alıcısına belirli bir miktar döviz belirlenmiş bir fiyattan anlaşma vadesi içerisinde bir zamanda veya vadede satma hakkı veya alma hakkı veren sözleşmelerdir.

Döviz alma hakkına döviz alım opsiyonu, satma hakkına da döviz satım opsiyonu denilmektedir. Döviz alım opsiyonu, kullanıcısına belirlenmiş bir fiyattan belli miktardaki bir döviz üzerinde anlaşılacak ileri vadede satın alma hakkı sağlamaktadır. Döviz satım opsiyonu, kullanıcısına belirlenmiş bir fiyattan belli miktardaki bir döviz üzerinde anlaşılacak ileri vadede satma hakkını sağlamaktadır.⁴² Dünya borsalarında işlem gören döviz opsiyonları gayet yaygın olarak kullanılmasına rağmen Türkiye’de henüz çok yaygın değildir ama Türkiye’deki göstergeler her geçen yıl daha fazla kullanıldığını göstermektedir.⁴³ 1982 yılında Philadelphia Menkul Kıymetler Borsası’nda (PHLX: Philadelphia Stock Exchange) kullanılmaya başlamıştır. Döviz opsiyonları organize olmuş borsalarda işlem gördüğü gibi, bu borsalar dışında organize olmamış tezgahüstü denilen piyasalarda ve bankalar arasında işlem görmektedir.

1.2.3.3.4. Faiz Opsiyonları

Faiz opsiyonları, kullanıcısına belirli bir tarihten itibaren belirli bir zaman içinde, belirlenmiş faiz üzerinden borç alma ve satma hakkını veren sözleşme senetleridir. Faiz

⁴¹ Richard A. Brealey, Stewart C. Myers, Franklin Allen, *Principles of Corporate Finance*, 2. Baskı ABD: The McGraw Hill, 2011, s. 409; Mehmet Ünsal Memiş, Kayahan Tüm, “a.g.m.”, s. 47.

⁴² Ali Ceylan, *Finansal Teknikler*, 1. b., Bursa: Ekin Kitapevi, 2002, s. 332; Mehmet Ünsal Memiş, Kayahan Tüm, “a.g.m.”, s. 47.

⁴³ Ufuk Başoğlu, Ali Ceylan, İlker Parasız, *Finans Teori Kurum Uygulama*, 2. b., Bursa: Ekin Kitapevi, 2009, s. 366; Mehmet Ünsal Memiş, Kayahan Tüm, “a.g.m.”, s. 48.

opsiyonun alıcısı, satıcısına belirli bir miktar prim ödemek zorundadır. Bankaların çok fazla kullandığı faiz opsiyon türleri devlet tahvili, mevduat ve kredi, hazine senedi ve Euro-Dolar futures kontratları üzerine yazılan opsiyonlardır. Faiz opsiyonlarının genel amaçları ileriye dönük faiz değişimleri riskini ortadan kaldırmak ve spekülasyon olarak kullanmaktır.⁴⁴ Faiz opsiyonları, organize olan borsalarda işlem gördüğü gibi organize olmamış borsalarda da işlem görmektedir.

1.2.3.3.5. Hisse Senedi Opsiyonları

Bir hisse senedi belirli bir sürede bilinen belirli bir fiyattan satın almak için yapılan opsiyon anlaşmasıdır. Hisse senetleri üzerinden işlem görür. Hisse senedi opsiyonları organize olmuş borsalarda işlem görür. Bu sözleşmelerde konu olan hisse senedi tek hisse olarak değil 100 adet hisse olarak yer alır. Hisse senedi opsiyon sözleşmesi satın alan taraf belirli bir süre elinde tutarak üstünden bir miktar kazanç sağlamayı hedeflemektedir. Böylece süre bitiminde satarak kazanç sağlar. Opsiyon yaparak hisse senedi alımlarında oy kullanma veya başka tür haklara sahip olduğunu göstermez kullanan tarafın. Hisse senedi opsiyonlarının kendine ait bir döngüsü bulunmaktadır. Organize olmuş borsalarda bunlar belirli aylar kapsamında gerçekleşir. Genel olarak bu anlaşmaların süresi bir ayı, üç ayı, altı ayı ve bir yılı geçmeyecek şekilde olur. Hisse senedi üzerinden put opsiyonu yapmayı tercih edenlerin beklentileri call opsiyonu yapmayı tercih edenlerin tam tersidir. Put opsiyonunu tercih eden yatırımcı uzun dönem de hisse senetlerinin fiyatının düşeceğini beklemektedir. Böylece elinde bulunan hisse senetlerinin, opsiyon yaparak, bu sayede spot piyasaya göre daha yüksek fiyattan satmayı hedefler. Hisse senedi put opsiyonu yapan taraf hisse senetlerinin fiyatının yükseleceğini ve bu sebeple opsiyonun kullanılmayacağını düşünmektedir.⁴⁵ Tarafların her ikisi de ileri bir zamanda kazanç sağlamak amacı ile işlem yapmaktadır.

1.2.3.4. Opsiyon Fiyatlama Modelleri

Opsiyon fiyatlama modelleri, fiyat hesaplamada kullanılan matematiksel yöntemlerdir. Temel iki hesaplama modeli Binom ve Black-Scholes fiyatlama

⁴⁴ Ali Özer, *Türev Ürünler Piyasası, Vergilendirilmesi, Muhasebeleştirilmesi Ve Türkiye'deki Durumu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 40-41.

⁴⁵ Timuçin Bozkurt, *Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesinin 32 Ve 39 No'lu Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2006, s. 40-41; Ali Ceylan, *a.g.e.*, s. 214.

modelleri, olarak bilinmektedir. Bu iki yöntem sonucu oluşan fiyatlar teorik fiyatlardır. Böylece hesaplanan fiyat ile piyasalarda oluşan fiyat farklı olabilir.⁴⁶ Bu yöntemleri kullanan yatırımcılar belirsizlik ortamından kurtularak yakın tahminler ile piyasa fiyatını tahmin ederek opsiyon alıp kâr sağlamayı hedeflerler.

1.2.3.4.1. Black ve Scholes Modeli

1973'te ortaya çıkan Black-Scholes opsiyon fiyatlandırma modeli opsiyon ticaretinde hızlı bir büyümeye sebep olmuştur. El tipi hesap makinelerinin hafızasına programlanan bu model opsiyon tüccarları tarafından kullanılmaktadır.⁴⁷ Black-Scholes opsiyon fiyatlandırma modeli bazı varsayımlar altında hesaplandığında doğru sonuçlara ulaşılmaktadır.⁴⁸

- Piyasaların düzenli işlemesi gerekir. İşlem maliyeti gerekmez.
- Piyasa birçok alıcı ve satıcı tarafından yönlendirilir ve piyasa bilgisi açık ve şeffaf olmalıdır.
- Risksiz getiri oranı sabittir. Opsiyon sözleşmelerinin tutarı bilinmelidir.
- Opsiyon sözleşmesinin vade gününde kullanılacağı düşünülmektedir.
- Opsiyon sözleşmesinden elde edilen getirinin oranı normal dağılmalıdır.
- Opsiyon sözleşmelerinin açığa satılmasına, yani sözleşmenin sahibinin sahip olmadığı menkul kıymeti izinsiz satabilmelidir.

Bu şartlar altında opsiyon sözleşmelerinin fiyatı aşağıdaki formüllerle hesaplanmaktadır.⁴⁹

$$C = SN(d1) - X_e^{-rT} N(d2)$$

⁴⁶ Oktay Taş, Çağtay Yaşaroğlu, Kaya Tokmakçioğlu, “Finansal Opsiyonlarla Reel Opsiyonların Karşılaştırılması Ve Gerçek Bir Yatırım Projesinde Reel Opsiyonların Hesaplanması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 22, S. 2, (2007), s. 347; Nurgül R. Chambers, “Gerçek Opsiyonların Fiyatlandırılması”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S. 26, (2005), s. 73.

⁴⁷ Eugene F. Brigham, Michael C. Ehrhardt, *Financial Management*, 10. b., ABD: Lehigh Press, 2002, s. 592.

⁴⁸ Oktay Taş, Çağtay Yaşaroğlu, Kaya Tokmakçioğlu, “Finansal Opsiyonlarla Reel Opsiyonların Karşılaştırılması Ve Gerçek Bir Yatırım Projesinde Reel Opsiyonların Hesaplanması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 22, S. 2 (2007), s. 348.

⁴⁹ Ali Ceylan, *a.g.e.*, s. 340–41; Nurgül R. Chambers, “Gerçek Opsiyonların Fiyatlandırılması”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S. 26 (2005), s. 77.

Bu formülden yola çıkarak;

$$d1 = \frac{[\ln \left(\frac{S}{X} \right) + \left(\frac{r + \sigma^2}{2} \right) T]}{\sigma \sqrt{T}}$$

Devamında;

$$d2 = d1 - \sigma \sqrt{T}$$

Formülü ile hesaplanır. Yukarıdaki formüldeki simgelerin anlamları şu şekilde adlandırılır.

C : Satın Alma Opsiyonu Cari Değeri

S : Hisse Senedinin Cari Fiyatı

N(d): Kümülatif Normal Olasılıkları

X : Opsiyon Kullanım Fiyatı

e : 2.71828 Logaritma Fonksiyonunun Tabanı

r : Risksiz Faiz Oranı

T : Opsiyon Bitimine Kadar Kalan Zaman

In : Logaritma Fonksiyonu

σ : Opsiyona Konu Olan Hisse Senedinin Riski

Bu formül aracılığıyla varsayımları da dikkate alarak opsiyon değeri kolayca hesaplanabilir.

1.2.3.4.2. Binom Modeli

Binom modeli opsiyon sözleşmelerinin fiyatlandırılmasında kullanılan yöntemlerden biridir. Opsiyon sözleşmesi yapıldığı anda risksiz bir hedge stratejisi oluşturularak vade sonuna kadar bu strateji devamlı takip edilerek gözden geçirilmesine dayanan bir esastır. Binom modelinde fiyatlar hareketlidir bu yüzden modelin

kullanımında doğru sonuçlar elde edebilmek için bazı varsayımlar oluşturulması gerekir.⁵⁰

- Tam rekabet koşulları altında piyasalar işlemektedir.
- Faiz oranının ve opsiyon sözleşmesi fiyatlarının dönemler içinde nasıl şekilleneceği bilinmektedir.
- Bütün arbitraj imkanlarını kullanan yatırımcılar kâr oranlarını aşağıda tutarak işlem yapmaları esastır.

Binom modeline göre bu varsayımlar altında satın alma opsiyonunun hesaplanması:⁵¹

$$C = \frac{S_0(1+r)(C^+ - C^-) - (S^-C^+) + (S^+C^-)}{(S^+ - S^-)(1+r)}$$

S_0 : Cari Piyasa Fiyatı

r : Risksiz Faiz Oranı

S^+ : Piyasa Fiyatında Beklenen Olası Artış

S^- : Piyasa Fiyatında Beklenen Olası Azalış

C^+ : Piyasa Fiyatının Artması Durumunda Opsiyon Değeri

C^- : Piyasa Fiyatının Düşmesi Durumunda Opsiyon Değeri

Sabit bir fiyatlama modelidir. Bu modeli kullan yatırımcının amacı yaptığı işlemler hakkında piyasada daha garantili adım atmak, nete yakın sonuçlara ulaşmak ve gelecekle ilgili öngöründe bulunmaktır.

1.2.4. Swap Sözleşmeleri

Aslında swap işlemi çok eskilere dayanır. İnsanlar para ve benzeri miktar gösterecek değişim araçları olmadan önce ticaret ile uğraşanların aralarında karşılıklı mal değişimleri yapılırdı. Bu işlemde günümüz swap işlemi bize yansıtmaktadır.

⁵⁰ Oktay Taş, Çağtay Yaşaroğlu, Kaya Tokmakçıoğlu, "a.g.m.", s. 347–48; Mehmet Bolak, *a.g.e.*, 1998, s. 129.

⁵¹ Ali Ceylan, *a.g.e.*, s. 345.

İlk swap değişimi yasal olarak 1923 yılında Avusturalya Merkez Bankasının Şilingi'yi cari piyasada satıp, forward piyasada İngiliz Sterlin'i alması ile yapılmıştır. Böylece bir taraf diğer tarafa göreceli üstünlük sağlayarak parasına para kazandırmıştır.⁵² Hatta David Ricardo göreceli üstünlükler teorisi swap işlemleri ile bağdaştırılmaktadır.⁵³ Swap kelime anlamı ve işlem olarak iki kişi arasında aynı değerde görülen ve gönüllü bir şekilde birbirleri ile takas (değiş-tokuş) edilen bir değişimdir. Swap tarafların önceden belirlenmiş kurallar uyarınca iki tarafında zamanla ödemelerinin akışını değiştirmeyi kabul ettiği bir finansal işlemdir.⁵⁴ Mali risklere karşı güvence sağlamak için para, mali araç, döviz, alacak, mal gibi varlıkların finansal piyasalarda önceden sözleşmede belirli fiyat ve koşullar kapsamına göre gelecekte belirlenen tarihte takasını gerektiren bir işlemdir.⁵⁵ Diğer türev finansal araçlardan farkı devir değil değişim aracı olmasıdır. Swap öncelikle para piyasası aracı olarak kullanılırken günümüzde kredi piyasası aracı olarak kullanılmaktadır. Böylelikle swap işlemlerin hızı artmıştır. Ülkeler arasında uluslararası para transferleri yapılırken her iki tarafında yarar sağlamasını amaçlar. Faiz ve döviz dalgalanmaları yüzünden fazla riskli olan bu durumu her iki taraf açısından minimum seviyeye indirger. Bu işlemler tezgahüstü piyasalarda gerçekleşir ve bu piyasalar organize olmayan iki taraf arasında serbestçe kurallarının belirlendiği piyasalardır.

Swap sözleşmeler Future ve Forward sözleşmelerden bazı farklı özellikler ile ayrılmaktadır. Bunlar:⁵⁶

- Future ve Forward sözleşmeler daha çok spekülatif amaç için kullanılırken riske karşı korunmak ikinci sırada yer almaktadır. Ama swap sözleşmeler daha çok riskten korunma amaçlı kullanılmaktadır.
- Swap işlemler genelde orta vadeli yapılır, Future ve Forward işlemler ise vadeleri kısadır ve zamanı taraflarca belirlenir.

⁵² Ufuk Başoğlu, Ali Ceylan, İlker Parasız, *a.g.e.*, s. 406.

⁵³ Veli Öztürk, "Swap İşlemleri, Türk Banka İşletmelerinde Uygulanması ve Muhasebeleştirilmesi", *Muhasebe ve Denetim Bakış*, S. Ekim (2001), s. 118.

⁵⁴ Dimitris N. Chorafas, *A.g.E.*, s. 198.

⁵⁵ Remzi Örtün, "Finansal Türev Ürünler ve Muhasebe İlkeleri", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, C. 2, S. 2, (2000), s. 4.

⁵⁶ E. Savaş Başçı, "Vadeli İşlem Piyasası Aracı Olarak Swap'ın İşleyişi Ve Finansal Piyasalardaki Kullanımları", *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 12 (2003), s. 20.

- Swap işlemlerde her bir taraf, eşit oranda olmasa da, bu işlemde fayda sağlayabilmektedir. Futures ve Forward işlemlerinde ise taraflardan biri fayda sağlarken diğer taraf zarar edebilmektedir.
- Futures ve Forward işlemleri genellikle belirli sözleşmeler şeklinde düzenlenir. Özellikle Futures sözleşmelerinin işlem görmesi için yasal özel borsalara ihtiyaç duyulmaktadır. Swap işlemlerde ise genellikle banka ya da bir kurum aracılığı ile tüm alım satım işlemlerini yürütmektedirler.
- Çoğunlukla faiz swaplarında birçok (sonsuz sayıda) swap işlemi yapma imkânı vardır. Bu swap işlemlerin daha esnek bir yapıda olduğunu ve taraflar arasında daha kolay yapılabildiğini gösterir.
- Future ve Forward sözleşmeler düzenlene bilmesi için bir alıcı ve satıcıya ihtiyaç vardır. Swap işlemler, genellikle banka ya da bir kurum aracılığıyla üçüncü bir tarafla yapılmaktadır.

Swap sözleşmeleri çok fazla çeşidi olan ve swap kullanıcılarının istekleri doğrultusunda farklılık gösteren bir türev araçtır. Temel swap türleri ve en çok kullanılanlar döviz swapları ve faiz swaplarıdır. Bu ana türlerden hariç farklı birçok swap türü uygulaması vardır.

1.2.4.1. Para (Döviz) Swapları

Türev finansal araç çeşidi olan swapların farklı kullanım alanlarından biride para swaplarıdır. Para swapı yapan kullanıcı ihtiyacı doğrultusunda aynı alım gücüne sahip farklı para birimleri takas yaparak, oluşacak faiz veya kur riskinden kaçınmak istemektedir.

Para swaplarının ilk amacı bütün swap işlemlerde olduğu gibi tarafların farklı para birimlerinde birbirlerine sabit veya değişken faiz ödemesi yaparak riski devretmek amacıyla kullanılmasıdır.⁵⁷ Para swapları iki taraf arasında ihtiyaç duyulan paraya ulaşmak amacıyla aynı büyüklükte farklı para birimlerinin belirli bir kur üzerinden belirli bir süre sonunda paranın geri verilmesini içerir. Sonuç olarak her iki tarafta

⁵⁷ Don M. Chance, Robert Brooks, *An Introduction To Derivatives And Risk Management*, 7. b., Printed in Canada: Transcontinental Louiseville, 2008, s. 406.

birbirlerinin borçlarını ödemektedir.⁵⁸ Kısaca üç aşamadan oluşmaktadır swap süreci; birinci aşama ana paranın taraflarca takas işlemi, ikinci aşama ana para faizlerinin takas işlemi ve üçüncü aşama sözleşmeye uygun olarak vade sonunda anaparanın iade işlemidir.⁵⁹

Para swaplarının genel kullanım sebepleri:⁶⁰

- Borç ve alacakları sebebiyle yabancı para kullanıcıları, yabancı para akışı sorunu ile karşılaşabilirler. Yabancı para birimini uzun dönemli kullanıp işlem yapacakları için riskini minimuma indirmek isterler. Bunun içinde aynı para birimi cinsinden eşit bir şekilde para akışı sağlamak isterler. Para swapları yabancı para akışının sağlanmasında bu işlemi gerçekleştirecek olan kullanıcıya yardımcı olmaktadır. Böylece döviz riskini kullanıcı yönetebilmektedir.
- Para swapı uluslararası piyasalarda konvertible olan farklı para birimlerinden sağlanan fonun, istenilen para cinsinden yine konvertible olan para birimlerine dönüşümünü sağlar. Para swapı yapan tarafların anlaşması durumunda herhangi bir para birimi üzerinden gerçekleşebilir. Böylelikle taraflar fon maliyetlerini azaltarak düşük fon elde edebilirler.
- Tahvil piyasalarında fazla borçlanmayı artırmak isteyenlere karşı yasal engellemeler vardır. Yasal sınırlamalar sonucu para swapı istenilen para birimine kolayca dönüştürülebilmektedir.
- Uluslararası alanda çalışan firmalar şubelerdeki fazla fonları değerlendirmek amacıyla para swapları kullanabilmektedir.

1.2.4.2. Faiz Swapları

Faiz swapları, iki taraf arasındaki bir dizi faiz ödemesidir. Her ödeme seti sabit veya değişken faiz oranına dayanır. Oran dalgalanıyorsa ve takas dolar cinsindense

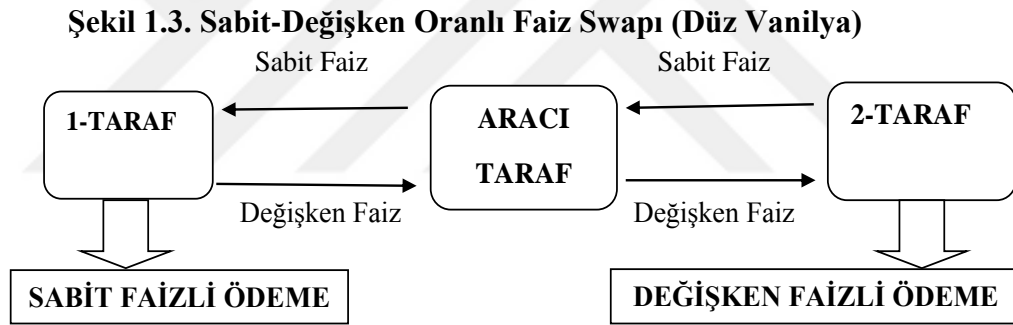
⁵⁸ Hüseyin Akay, “Türev Ürünlerden Swap İşlemleri ve Muhasebeleştirme İlkeleri”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, C. 4, S. 3 (2002), s. 35; Sudi Apak, Metin Uyar, *a.g.e.*, s. 115; Ufuk Başoğlu, Ali Ceylan, İlker Parasız, *a.g.e.*, s. 409.

⁵⁹ Seyhan Çil Koçyiğit, Emine Çına Bal, Hasan Bal, “İMKB’de İşlem Gören Şirketlerde Türev Ürünlerin Risk Yönetimi Amacıyla Kullanılma Düzeyleri”, *Muhasebe ve Denetim Bakış*, C. 28, S. 2 (2009), s. 114; Baki Yılmaz, İ. Erem Şahin, “Türev Ürünlerinden Swap İşlemlerinin Mali Risk Yönetiminde Kullanımı”, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S. 17 (2009), s. 397.

⁶⁰ E. Savaş Başçı, “a.g.m.”, s. 27.

genelde kullanılan oran London Interbank Offer Rate'dir (LIBOR). Diğer para birimleri ile yapılan swaplar bu para birimi ile karşılaştırılabilir oranda kullanılır. İki taraf çeşitli ödeme tarihlerinde aynı para biriminde bir dizi faiz ödemesinin takası konusunda anlaşılır. Ödemeler belirli bir esas swap sözleşmesi üzerine kurulur ancak taraflar, bu sözleşme esaslarını değiştiremezler, çünkü bu swap her bir tarafın diğer tarafa aynı miktarda para vermesini gerektirir.

En yaygın olan swap türü faiz swaplarıdır. Bu faiz swapı hem riski devretmek hem de ihtiyaç duyulan paraya ulaşmak amacı ile yapılmaktadır. Faiz swaplarının en fazla kullanılan şekli bir tarafın sabit bir fiyat ödemesi diğer tarafın değişken faiz ödemesi şeklinde gerçekleşir.⁶¹ Bu faiz swap türüne "düz vanilya" faiz oranı takası denir. Örneğin; bir şirket birkaç senelik esasa dayalı bir ana para üzerinde önceden belirlenmiş sabit bir oranda faiz karşılığı nakit akışı ödemeyi kabul eder. Buna karşılık aynı zaman diliminde aynı temsilde ana para üzerinde değişken faiz uygulanmaktadır.⁶²

Kaynak: Yazar Tarafından Tablolaştırılmıştır

Faiz swapının para swapından farkı, faiz swapında sözleşme yapıldığı anda sözleşmede yer alan ana para miktarının, sözleşmenin sonlandığı anda da ana para miktarının değişmemesidir. Sadece taraflar karşılıklı olarak faiz oranları değişmektedir. Risk bu swap türünde ana para için geçerli değil yalnızca faiz ödemeleri için geçerlidir. Swap sözleşmelerinin uluslararası alanda kullanımına baktığımızda faiz swapları para swaplarına göre daha fazla kullanılmaktadır.

⁶¹ Don M. Chance, Robert Brooks, *a.g.e.*, s. 408.

⁶² John C. Hull, *a.g.e.*, s. 149.

1.2.4.3. Diğer Swap Türleri

Swap sözleşmeleri farklı şekillerde yapılmaktadır. Bunlar tarafların ihtiyaçlarına göre değişirken uygulama şekilleri de değişim göstermektedir.

1.2.4.3.1. Özkaynak Swapları

Özkaynak swapı sabit veya değişken faiz oranı için bir öz sermaye endeksinde gerçekleştirilen toplam getiriye yani temettü veya sermaye kazançlarını takas etmek için yapılan bir sözleşmedir. Başka bir tanımı ise, iki tarafın bir dizi hisse alışverişi yapmayı kabul ettiği, en az birinin hisse senedi, hisse senedi portföyü veya hisse senedi endeksi getirisi ile belirlendiği bir takas türüdür. Özkaynak swapı işlemi için hisse senedi fiyatı, hisse senedi portföyü veya hisse senedi endeksi ile işlem yapmak gerekmektedir. Diğer işlem ise sabit bir oran veya LIBOR gibi değişken bir oran olabilir.⁶³ Bu şekilde takas işlemleri yapılabilir.

Özkaynak swapları para ve faiz swaplarından farkları; ödemeler hisse senedi getirisine göre ödenir hisse senetleri getirisi düşerse düşük fiyattan, artarsa yüksek fiyattan ödeme yapılır. Para ve faiz swaplarında ödemeler önceden bilinir, özkaynak swaplarında özsermaye getirisi uzlaşma döneminin sonunda yani ödeme zamanı geldiğinde ödeme miktarı belirlenmektedir.

1.2.4.3.2. Mal Swapları

Mal swapların da karşılıklı iki taraf birbirinin alıcısı ve satıcısı konumunda görünse de aslında karşılıklı mal satışı yapmaktadırlar. Taraflardan mal satıcısı X'in sürekli olarak sattığı A malının fiyatı düşeceği endişesi içinde davranarak A malına sürekli olarak ihtiyacı olan alıcı Y'nin de malın fiyatının yükseleceği endişesi içinde bulunması durumunda ortaya çıkan mal değişimlerine denir. Gelecek yıllarda ihtiyacı olacağı için taraflar X sabit fiyattan ödeyip değişken fiyattan almak üzere bir kuruluş aracılığı ile anlaşır, Y ise değişken fiyattan ödeyip sabit fiyattan almak üzere aynı kuruluş ile anlaşır. X ve Y arasında bir komisyoncu kuruluş bulunmaktadır.⁶⁴ Spot piyasa üzerinden swap işlemi yapan taraflar fiyatı sabit hale getirerek riskten korunmuş olurlar.

⁶³ Don M. Chance, Robert Brooks, *a.g.e.*, s. 430.

⁶⁴ Mehmet Bolak, *a.g.e.*, 1998, s. 112.

1.2.4.3.3. Kokteyl Swapları

Kokteyl swapları iki tarafın bir araya gelmesi ve bir banka aracılığı ile yapılan bir swap türüdür. Para ve faiz swaplarının bir karışımı da diyebiliriz.

Örneğin; Türkiye’de kredi değerliliği düşük olan X firması Türkiye TL piyasasından değişken faiz oranı ile bankaya başvurarak borçlanmıştır. Sonra değişken faiz yükünü sabit faiz yükü ile swap etmiştir. Türkiye’de kredi değerliliği yüksek olan Y firması, sabit faizle Türkiye TL piyasasından bankaya borçlanmıştır. Bankaya başvurarak ihtiyacı olan Euro ile TL’yi swap etmiştir. Almanya’da kredi değerliliği yüksek olan Z firması Almanya piyasasından sabit faizle borçlanmış ve ihtiyaç duyduğu TL’ye ulaşmak amacı ile bankaya başvurmuş bankadan sabit faizli Euro karşılığında değişken faizli TL almıştır.⁶⁵ Bu kokteyl swap işlemi aslında üç taraf arasında bir swap banka ile gerçekleşmektedir. Bütün taraflar ihtiyacı olduğu düzeyde sabit faizi değişken faize, değişken faizi sabit faize, TL’den Euro’ya ya da Euro’dan TL’ye swap işlemi yapmaktadır. Böylece Kokteyl swap işlemi gerçekleşmiş olur.

1.2.4.3.4. Kredi Temerrüt Swapları

2008 krizinin en önemli sebeplerinden biri konut kredileridir. Bu krediler içinde de mortgage kredileri yani teminatlı borç yükleri gelir. Kredi Temerrüt Swapları (CDS) 2008 krizinden sonra ayrı bir önem taşıyarak daha çok kullanılmaya başlamıştır. Bir kredi türevi olan CDS yabancı yatırımcının yatırım yapacağı ülkede finansal verilerini analiz ettiği bir türev araçtır. Kredi türevleri arasında kredi riskini azaltır ve en likit olan türev araçtır. İki karşı taraf arasında ikili bilanço dışı bir anlaşmadır. Bir taraf diğer tarafa pirim ödeme karşılığında belirli bir süre için üçüncü bir tarafça bir kredi olayına karşı koruma içermektedir.⁶⁶ Geniş anlamda, alınan bir finansal kredinin geri ödenmeme ihtimaline karşın alacaklının kredi karşılığı verdiği parayı teminat altına alan bunu da belirli bedel karşılığında gerçekleştiren kredi türev swap işlemine verilen addır.

⁶⁵ Remzi Örtten, İpek Örtten, *Türev Finansal Araçlar Ve Muhasebe Uygulamaları*, 1. b., Ankara: Gazi Kitapevi, 2001, s. 352–53.

⁶⁶ Geoff Chaplin, *Credit Derivatives Risk Management, Trading and Investing*, 1. b., England: John Wiley & Sony Ltd., 2005, s. 55; Mehmet Akarçay, “Kredi Temerrüt Swapları, Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri Ve 2008 Küresel Krizi”, *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, (2016), s. 24; Ayben Koy, “Kredi Temerrüt Swapları Ve Tahvil Primleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *International Review Of Economics And Management*, C. 2, S. 2, (2014), s. 64.

1.2.5. Varant Sözleşmeleri

Dünyada yaygın olarak kullanılan türev finansal araçlar arasına giren varant sözleşmeleri, bir opsiyon türevi olarak ortaya çıkmış ve sonraki dönemlerde finansal piyasalarda payının artması ile ayrı bir türev finansal araç olarak kullanılmaya başlamıştır.

Kullanıcıları tarafından avantajı, tasarruf sahiplerine yatırım alternatifleri sunmak, piyasalar tarafından avantajı, derinlik ve genişliğini artırmak, ülke açısından avantajı ise sermaye katkısı sağlayarak ekonomiyi güçlendirmektir.⁶⁷ SPK türev finansal ürün olan varant sözleşmeleri için çalışmalara başlayarak “Varant İhraçlarına ve Alım Satım İşlemlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ Taslağı” SPK internet sitesinde yayımlanmıştır. Sonra bu konuda yapılan düzenlemeler; Seri:III, No:36 “Ortaklık Varantlarının Kurul Kaydına Alınmasına ve Alım Satım İşlemlerine İlişkin Esaslar Tebliği” ve Seri:III, No:37 “Aracı Kuruluş Varantlarının Kurul Kaydına Alınmasına ve Alım Satım İşlemlerine İlişkin Esaslar Tebliği”dir.

Varant kısaca yapılandırılmış bir menkul kıymet opsiyonu olarak tanımlansa da kullanıcılarının belirli bir finansal varlığa veya göstergeye dayalı olarak çıkarttığı önceden fiyatını belirlediği, belirli bir tarih kapsamında alma ve satma hakkını düzenlediği, bir finansal dayanak olarak adlandırılan ve menkul kıymet niteliği taşıyan sermaye piyasası aracıdır. Bu finansal araçlar, borsada kote olan ve kolayca alıp satılan dayanak varlık olabilen hisse senedi, döviz, emtia, endeks, vb. olabilir. Gerçek bir türev araç olarak anılmasa da varlığının temelinde başka bir türev araçtan türetildiği bilinmektedir.

1.2.5.1. Varant Türleri

Varantlar bazı kriterler kapsamında değerlendirilerek kendi aralarında türlere ayrılır. Bu kriterler; bir dayanak varlık ve göstergesi olması, kullanıcıya sağladığı haklar, varantların kullanım esnekliği, kullanıcının yatırdığı anaparasını korumasını sağlaması veya sağlamamasına göre varantlar olarak sınıflandırılmaktadır. Varant türleri birçok isimle anılmaktadır: Alım varantları, satım varantları, bono varantları, endeks varantlar, emtia varantları, Avrupa tipi varantlar, döviz varantları, Amerikan tipi

⁶⁷ Aşlı Özkan, “Sermaye Piyasamızda Yeni Bir Enstrüman: Varant”, *Sermaye Piyasasında Gündem*, S. 67, (2008), s. 21.

varantlar ve egzotik varantlar olarak anılırlar.⁶⁸ Bunlardan birkaçını kısaca açıklayacak olursak:⁶⁹

- **Alım Varantları:** Kullanıcısına alım hakkı veren dayanak varlıklarıdır.
- **Satım Varantları:** Kullanıcısına satım hakkı veren dayanak varlıklarıdır.
- **Avrupa Tipi Varant;** Kullanıcısına vade bitim tarihinde kadar alma ya da satma hakkı tanıyan dayanak varlıklarıdır.
- **Amerikan Tipi Varant:** Kullanıcısına vade sonuna kadar ya da vade sonu gelmeden herhangi bir tarihte alma ya da satma hakkı tanıyan dayanak varlıklarıdır.

Varantlar uluslararası arenada alımı ve satımı açısından ve kullanıcıların varant ihraçlarına göre ikiye ayrılırlar. Bunlar finansal bir kuruluş tarafından ihraç edilenler finansal araç varantları ve şirketler tarafından ihraç edilenler şirket varantları adını almaktadır. Bu iki ihraç varantının farklarına bakacak olursak;

Tablo 1.3. Şirket Varantları ve Finansal Varantların Karşılaştırılması

Şirket Varantları	Finansal Varantlar
Şirketin hisse senetleri, şirket tarafından dayanak varlık olarak ihraç edilir.	Banka ya da bir aracı kurum gibi davranan finansal bir kuruluş tarafından ihraç edilir.
Dayanak varlık, yalnız varant ihraç edebilen şirkete ait hisse senetleri olabilir.	Dayanak varlığın hisse senedi, döviz, endeks, emtia v.b. gibi birçok çeşidi vardır.
İfa zamanı geldiğinde şirket tarafından yeni hisse senetleri ihraç yapılabilir.	İfa zamanı geldiğinde yeni hisse senetleri ihraç yapılamaz.
Sadece alım hakkını tanıyan varant olarak ihraç edilmektedir.	Alım ve satım hakkı verebilecek şekilde ihraç edilmektedir.
Genelde daha uzun vadeli olmaktadır.	Genelde vade iki yıla kadar uzamaktadır.
Genellikle tek ifa fiyatı olmaktadır.	Dayanak varlığın alım ya da satım fiyatı, ihraçtaki oluşan şartlara bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir.
Likidite sınırlıdır.	Likittir.
Borsada kote olmaktadır.	Borsaya kote olmaktadır.
Fiyatlandırmalar arz veya talebe göre yapılmaktadır.	Fiyatlandırmalar piyasa değerine göre yapılmaktadır.

Kaynak: Aslı Özkan, “a.g.m.”, ss. 22.

⁶⁸ Ayşegül Kurt, Ferhan Küçükayalar, “Aracı Kuruluş Varantları ve İlgili Düzenlemeler”, *Sermaye Piyasası Kurulu Dergisi*, S. 2 (2010), s. 4.

⁶⁹ Zeynep Emre, “Alternatif Bir Yatırım Aracı: Warrantlar”, *Sermaye Piyasasında Gündem*, S. 46, (2006), s. 16–17.

Bu iki varantta yurtdışı ihraç varantları olarak geçmektedir ve uluslararası alanda ikisi de yaygın olarak kullanılmaktadır.

1.2.5.2. Varantların Avantajları ve Dezavantajları

Bütün türev finansal araçlarda olduğu gibi varantların da yatırımcısı tarafından avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır.⁷⁰

Avantajları;

- Varant işlemler yatırımcılarına kaldıraç etkisi, zarardan korunma ve nakit aktarımı sağlamaktadır,
- Kaldıraç etkisi ile sınırsız kazanç sağlayabilir ve zararını sınırlayabilmektedir,
- İşlem yapılan dayanak varlığı yüksek piyasada varant yaparak satın almak, düşen piyasada satmak yatırımcının kazanç elde etmesini sağlar,
- Varantlar kendi aralarında likidite oranları daha likit olma durumuna göre ayrılmaktadır. Bu durum piyasa yapıcıları olma olasılığı sağlar.

Dezavantajları;

- Ömürleri sınırlıdır ve varantların vade günleri belirlidir,
- Varant alım işlemlerde kaldıraç etkisi olduğu için kazanabilecekleri ölçüde kaybetme ihtimalleri de yüksektir,
- Varatların fiyatını çeşitli değişkenler etkileyebilir ve dayanak varlığın fiyat değişiklikleri etkileyebilir,
- Varatların ihraç yükümlülükleri diğer türev araçlar gibi takas kurumu tarafından garanti edilmez.

1.2.5.3. Varant Opsiyon Karşılaştırması

Varant türev araçların opsiyon türev araçlar ile aralarında benzerlikleri olduğu gibi farkları da bulunmaktadır.⁷¹

⁷⁰ Aslı Özkan, “a.g.m.”, s. 23–24; Zeynep Emre, “Alternatif Bir Yatırım Aracı: Warrantlar”, *Sermaye Piyasasında Gündem*, S. 46 (2006), s. 18.

⁷¹ Aysel Gündoğdu, “Türkiye Sermaye Piyasasında Yapılandırılmış Yeni Bir Finansal Ürün: Varantlar”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 1 (2012), s. 59; Ayşegül Kurt, Ferhan Küçükayalar, “a.g.m.”, s. 2; Zeynep Emre, “a.g.m.”, s. 17.

Benzerlikleri;

- İki de türev araçtır ve iki türev araçta kullanılan dayanak varlık üzerinden fiyat değişimleri sayesinde kâr sağlamayı amaçlamaktadır,
- İki türev araçta belirli bir miktar varlığı, belirlenen zaman içinde ve önceden belirlenmiş fiyattan alma ve satma hakkı verir.
- İki türev aracında fiyatlama esasları ve fiyatlama faktörleri aynı uygulama kapsamındadır.

Farklılıkları;

- Opsiyonlar bir sözleşme hükmündedir varantlar ise menkul kıymet hükmünde bir türev araçtır,
- Opsiyonda borsalar tarafından çıkarılarak iki taraf arasında sözleşme düzenlenir. Varantlar bankalar tarafından ve aracı kurumlar tarafından ihraç edilir ve satan taraf değişmezken alıcı taraf değişir. Varant sözleşme hükmü taşımadığından teminat yatırma zorunluluğu taşımaz,
- Opsiyon vadeli işlem esası kapsamında işlem görürken varant spot (nakit) esası kapsamında ile işlem görür,
- Opsiyonlarda satış yapan taraf opsiyonun düzenleyicisidir. Varantların tek bir ihraççısı tek bir varantın muhatabı ve kullanıcısıdır.
- Opsiyonlarda teminat günü gelene kadar beklenirken, varant türev araçların tüm sorumluluğu ihraççıdadır. Varant alım satımı yapan yatırımcı bir sorumluluk taşımaz.

Temel olarak varantlar opsiyon türev finansal araçlardan türetilmiş bir türev araç olsa da kullanım açısından yatırımcısına birçok farklılıklar sunar.

1.3. TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN KULLANIM AMAÇLARI

Her geçen gün hızla değişim gösteren finansal piyasalar karşılaştıkları riskleri yönetme gereksinimi duymuşlardır. Riskleri yönetmek için ise türev finansal araçlar ortaya çıkmıştır. Türev finansal araçların ortaya çıkma sebebi üretici ve tüketici işletmeler, sigorta şirketleri, yatırımcılar, bankalar, finansal kuruluşlar, gibi parayla işlem yapan ve kazanç sağlamayı hedefleyen tarafların kullandıkları türev araçların olası finansal değişimlerine karşı kendilerini korumaktır ve aynı zamanda kazanç

sağlamaktır. Bu finansal araçlar riskten korunma, spekülasyon ve arbitraj yapılarak kullanıcıları tarafından işleme tabi tutulmaktadır.

1.3.1. Riskten Korunma Amacı

Riskten korunma amacı ile kullanılan türev finansal araçlar mal veya finansal kıymetler aracılığı ile kullanılmaktadır. Kullanıcıların en büyük riskleri gelecekteki fiyat değişiklikleridir. Kendilerini bu değişimden korumayı hedefleyen kullanıcılar türev finansal ürünleri kullanarak gerçekleştirebilirler. Hedging'in asıl amacı kar elde etmek değil, riski yok ederek zararı transfer etmektir.

Riskten korunma (hedging) yatırımcının sahip olduğu varlığın değerinin fiyat değişimlerine karşı korumak için kullanılan bir türev finansal araç ile olası zararı yok etmesi, beklenen kârı elde etmesidir.⁷² Risk finansal anlamda finansal varlıkların veya finansal borçların tahmin edilemeyen değişkenlikleri ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır.⁷³ İşletmeler ve yatırımcılar tarafından finansal riskler korunma, hedging işlemleri kapsamında yapılanlar,⁷⁴

- Bir varlığın değerinin korunması amacı ile gerçekleşen hedge işlemleri,
- Kullanıcısı tarafından gelecekte varlığın fiyatlarının artışı önlemek amacı ile yapılan hedge işlemi,
- Bir varlığın getirisinin gelecek dönemlerde azalışını önlemek amacı ile yapılan hedge işlemi,
- Kullanıcısı tarafından döviz işlemlerinde kur riskinden korunmak için yapılan hedge işlemi,
- Değişken faizli ihraç edilen tahvilin varlığında faiz yükselmesi ile borçlanma yükü artacaktır, bu yükü azaltmak amacı ile futures kontratı satarak yapılan hedge işlemi,
- Değişken faizli varlık sabit faizli kaynak ile finanse ediliyor ise olası bir durumda faizlerin düşmesi ile oluşan zararı önlemek için futures kontratı alınarak yapılan hedge işlemi,

⁷² Nurgül R. Chambers, *Türev Piyasalar*, 4. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2009, s. 153.

⁷³ Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans*, 4. b., İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2003, s. 245.

⁷⁴ Nejat Tenker, "IAS 32'nin Türkiye'ye Uygulama Koşulları", *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, C. 1, S. 4 (1999), s. 59–60; Anthony Saunders, Marcia Millon Cornett, *Financial Institutions Management*, 7. b., İngiltere: McGraw-Hill, 2011, s. 720-21–54.

- Sabit faizli varlık değişken faizli kaynak ile finanse ediliyor ise olası bir durumda faizlerin yükselmesi artan kaynak fiyatlarını indirmek amacı ile yapılan hedge işlemi.

Finansal piyasada bu örneklere ek olarak birçok örnek sayabiliriz. Türev finansal araçların kullanımı yaygınlaştıkça hedging işleminin kullanımı da yaygınlaşacaktır.

1.3.2. Spekülasyon Amacı

Fiyatların ileride oluşabileceği seviyeye göre kâr elde etme amacıyla bir pozisyon alma işlemine spekülasyon denir. Piyasalarda bu işlemi gerçekleştirenler ise spekülatörlerdir. Finansal araçları kullanan piyasaların fonksiyonlarından biri riskin transfer edilmesi yani fiyat riskinden korunmaktır. Oluşan bu fiyat riskinden korunmak isteyen yatırımcılar riski üslenmek istemezler ve spekülatörlere devrederek fiyat hareketlerinden kâr sağlamayı amaçlarlar.⁷⁵ Spekülatörlerin beklentileri fiyat riskine karşı belirli öngörülerini ile piyasaya girerek kâr sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu işlemi gerçekleştirirken spekülatörler beklentileri doğrultusunda gerçekleşen hareket sonucu kâr, beklentileri dışında gerçekleşen hareketler sonucu ise zarar ile karşı karşıya kalırlar. Zararla karşı karşıya kalmamak için fiyat riskini yok ederek, finansal araç kullanıcılarını oluşabilecek zararlardan korumaktır.⁷⁶ Bu kapsamda, spekülatörler işlemlerde dengesizliğe neden oldukları kadar, işlem derinliği ve işlem akışkanlığını hızlandırarak artırdıkları için piyasa oluşumunda denge sağlamış olurlar.

1.3.3. Arbitraj

Arbitraj aynı anda iki veya birçok alım satım işlemi yaparak risksiz bir şekilde kar elde etmeyi sağlamayı amaçlayan bir işlemdir. Mal, hisse senedi, döviz, menkul değer gibi ekonomik araçlardan kazanç elde etmek için farklı türev piyasalardaki fiyat değişimlerinden yararlanarak aynı anda yapılan alım satım işlemleridir. Ekonomik Araçlar fiyat düşük olan türev finansal piyasadan alınır ve fiyat yüksek olan türev finansal piyasada satılır ve böylece türev araçlarla bu işlemi yapan arbitrajcılar risksiz kâr elde etmiş olurlar. Arbitrajcılar ise türev piyasalarda kullanılan araçlar arasındaki geçici fiyat farklarından yararlanarak kar sağlamaya çalışırlar.

⁷⁵ Colin Andre Carter, *Futures and Options Markets*, 1. b., New Jersey: Pearson Education Prentice Hall, 2003, s. 6.

⁷⁶ Yakup Engincan, *Endekse Dayalı Vadeli İşlem Sözleşmeleri Portföy Yönetiminde Kullanımı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*, 1. b., Ankara: SPK Yayınları, 1996, s. 28.

Farklı fiyat kovalayarak risk almadan kazanç sağlamayı hedefleyen çok sayıda arbitrajcının bulunması, dolayısıyla fiyatların birbirine daha çok yaklaşmasına ve piyasaların senkronize bir duruma gelmesine yol açmaktadır. Böylece farklı piyasalar birbiri ile bağlanmaktadır ve sonuç olarak tümünün tek bir piyasaya dönüşmesi kolaylaşır.⁷⁷ Bu yüzden arbitraj yapan yatırımcılar dünya genelinde işlem yaptıkları için herkes bu faydadan yararlanmaktadır. Örneğin, X'in hisse değerinin İstanbul'da 100 TL, Berlin'de ise 120 Euro işlem gördüğü varsayıldığımızda, türev finansal piyasada 1 TL, 1 Euro'dur. Berlin'de ikamet eden bir şahıs Türkiye Borsasında X hisselerini 100 TL satın almıştır. Bunları eşanlı olarak Berlin Borsası'nda 120 Euro karşılığında satmıştır. Bu durumda söz konusu şahsın 20 TL risksiz bir kazanç elde etmesi arbitraja bir örnek oluşturmaktadır.⁷⁸ Farklı fiyat oluşumlarını izleyerek risksiz kâr sağlamayı amaçlayan arbitrajcılar piyasalar arasında denge kurarlar, böylece malın fiyatı bütün piyasalarda aynı kalmaya devam eder.

1.4. TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN TAŞIDIĞI RİSKLER

Risk kavramı para, emtia veya finansal bir araçla yatırım yapan yatırımcı için geçerli bir kavramdır. Büyük veya küçük şirketler fark etmeksizin bütün finansal kurumlar bu kavramla karşı karşıya gelmektedir. Ayrıca finansal işlemleri gerçekleştirirken aynı zamanda riski de yönetmektedirler. Türev finansal araçları farklı sebeplerle (kar sağlama amacıyla, ana sermaye olarak, döviz işlemleri, gibi) kullanan yatırımcılar, riskten korunmak için kullandıkları bilinmektedir.

Türev finansal araçların uluslararası para fonu tanımına göre; belirli bir finansal enstrümanın, göstergenin veya emtia ile bağlantılı ve finansal piyasalarda belirli bazı finansal riskleri taşıyan, ticareti mümkün olan finansal araçlar olarak tanımlamıştır. Finansal araçlar karmaşık ve analiz edilmesi zordur. Güvenilemeyen türev ürünler genelde finansal sistem için ciddi bir risk oluşturmaktadır.⁷⁹ Uluslararası para fonunda olduğu gibi bütün tanımlarda türev finansal araçların risk taşıyan, karmaşık ve güvenilemeyen bir bilinmezliği bulunduğu varsayımı yer almaktadır.

⁷⁷ Yücel Ayrıçay, "Türev Piyasaların Gelişmekte Olan Piyasalara Olası Etkileri", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 1 (2003), s. 9.

⁷⁸ Keith Cuthbertson, Dirk Nitzsche, *Financial Engineering Derivatives and Risk Management*, 1. b., United Kingdom: John Wilwy&Sons Inc, 2001, s. 21.

⁷⁹ Chia-Lin Chang, Michael McAleer, "Econometric Analysis Of Financial Derivatives: An Overview", *Journal of Econometrics*, S. 187 (2015), s. 403-04.

Günümüzde önceki yıllara göre piyasalar daha değişken bir yapıdadır. Bu işletmelerin kendi dışında başka nedenlerden kaynaklanan olumsuz sonuçların kontrolleri dışı gelişmeleri sonucu meydana gelmektedir. Geçmişe bakış günümüzde oluşan bu riskleri ölçmek ve tahmin etmek daha kontrol altına alınabilir hale gelmiştir. İşletme riskleri tanımlar ve sınıflandırır ve her risk türüne göre kendine korunma yöntemleri belirler.

1.4.1. Risk Çeşitleri

Risk gelecek bir zamanda oluşmaktadır. Yatırımcıların sermaye kullanımlarından kaynaklanan finansal riskleri bulunmaktadır. Bu riskleri yönetmek, yok etmek ya da kontrol altında tutabilmek yatırımcının öncelikli amacıdır.

Riskleri kontrol altına alabilmek için iki başlık altında adlandırmak gerekir ise sistematik risk ve sistematik olmayan risk adı altında toplanabilir.⁸⁰ Sistematik riskler önlenemeyen ve öngörülemez riskler arasına girmektedir. Ama sistematik olmayan riskler öngörülen ve önlenebilen hatta minimum seviyelere kadar indirilebilen risklerdir. Finansal riskler sistematik olmayan risklerin arasında yer almaktadır.⁸¹ Türev finansal araç kullanıcıları riskten korunmak amacı ile kullandıkları finansal araca göre oluşan riskleri yok etmeyi hedefler. Temelde oluşan riskler kredi riski, likidite riski, piyasa riski, düzenleme riski gibi kullanım şekline bağlı olarak değişim göstermektedir.

1.4.1.1. Kredi Riski

Kredi riski bir kurum veya banka ile yapılan sözleşme gereği sözleşmeye tarihin uymayarak kurum veya bankayı zor durumda bırakma ihtimalini içerir. Borç alan tarafın geri ödememe riski denilebilir. Bankalar, finansal kurumlar, firmalar ve devleti de içine alan kredi sağlayıcıların karşılaşabileceği bir risk türüdür.

Bankalar kredi sağlayıcılarının başında geldiği için kendileri belirli kredi limitleri koymaktadır. Bankalarda kredi vermek için kararı alan kişi ve bu süreci takip eden karar alma mercisinin oluşturduğu risk unsurları klasik yöntemlerle yürütülmektedir. Burada karar vericilerin dikkat ettiği riskten kaynaklanan kaybedilecek miktar ve riskin

⁸⁰ Kamil Ercan, Ünsal Ban, *Değere Dayalı İşletme Finansı Finansal Yönetim*, 5. b., Ankara: Gazi Kitabevi, 2009, s. 178.

⁸¹ Abdulkadir Kaya, Bener Güngör, M. Suphi Özçomak, "Politik Risk Yatırımcının Dikkate Alması Gereken Bir Risk Midir? Borsa İstanbul Örneği, 23-26 Ekim Muğla 17. Finans Sempozyumu, 2013, s. 24.

kalitesini oluşturan kredinin kötü çıkma ihtimali önem arz etmektedir.⁸² Kredi riskini taşıyan varlıklar piyasa hareketlerine göre değiştiği için türev finansal ürünler elde tutuldukları süre boyunca hep bir risk içinde bulunurlar. Piyasa riski ve döviz riski olarak iki gruba ayrılmaktadır.

1.4.1.1.1. Piyasa Riski

Finansal bir varlığın gelecekte meydana gelen fiyat değişimlerinden dolayı varlığın finansal değerinde oluşan azalmaya fiyat riski diyebilir. Türev finansal piyasalarda ani fiyat değişimlerinden oluşan risklerden korunmayı amaçlayan yatırımcılar ve bu riskleri üstlenmiş olan spekülörler arasında aracı rolü oynarlar. Böylece ülkenin finans piyasasının gelişimine veya ülkedeki sermaye piyasasının gelişimini tamamlamasına katkı sağlamış olurlar.⁸³

1.4.1.1.2. Döviz Riski

Döviz riski, yatırım yapılan para biriminin farklı bir para birimi karşısında zamanla değerinde değişim gerçekleşme olasılığıdır. Döviz fiyatlarında oluşabilecek ani değişimler meydana gelen risk şeklidir. Döviz kurlarında oluşan hareketler borçlar ve alacaklar gibi bazı kalemlerde değişimlere yol açmaktadır. Döviz riski bu yüzden kendi içinde işlem riskini ve muhasebe riskini de içermektedir. Döviz riskinin ortaya çıkması ulusal paranın yabancı paralar karşısında değer kaybetmesi durumunda ortaya çıkar. Böylece ülkede döviz yatırımı yapan yatırımcılar bu riskle karşı karşıya kalmış olurlar.

1.4.1.2. Faiz Riski

Faiz riskini şöyle tanımlayabiliriz, faiz oranları üzerinde meydana gelebilecek değişimlere bağlı olarak türev finansal araçların değerinde oluşan aşağı hareketlilik olarak adlandırılabilir. Faiz elde edilen yatırımlar veya yatırımlardan elde edilen kazançların faiz hareketlerindeki değişimlerden olumsuz olarak etkilenme riski de denilebilir.⁸⁴ Böyle bir durumda finansal araç kullanıcıları finansal pozisyonunu değiştirerek bu olası riskten sakınabilir.

⁸² Emre Alkin, Tuğrul Savaş, Vedat Akman, *Bankalarda Risk Yönetimine Giriş*, 1. b., İstanbul: Çetin Matbaacılık, 2001, s. 111.

⁸³ Çetin Ali Dönmez, Mustafa K. Yılmaz, "Türev Piyasalar Finans Sektöründeki Dengenin Korunması Açısından Bir Tehdit Oluşturabilir mi?", *IMKB Dergisi*, C. 3, S. 11, (1999), s. 52.

⁸⁴ Engin Kurun, *Faiz Riski Yönetimi ve Türkiye Uygulaması*, 1. b., Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 2005.

1.4.1.3. Likidite Riski

Likidite riski finansal piyasaların genişliği ve derinliğine bağlıdır. Türev finansal araçların likid olması, o aracın hızlı bir şekilde paraya dönüşme biçimidir. Finansal araç kullanan kullanıcılar bazı olumsuzluklar sebebi ile nakit giriş çıkışlarının zamanlamasını ayarlayamazlar ve ellerindeki finansal araçların likiditeye dönüşümünü kısa sürede sağlayamazlar dolayısıyla işlemi yerine getirememesi riski olarak da adlandırabiliriz. Nakit giriş ve çıkışlarının dengeli olmaması kullanıcıyı olumsuz yönde etkileyecektir ve bazı yükümlülükler yükleyecektir.⁸⁵ Bundan dolayı belirli bir zaman içerisinde nakit temin edemeyerek belirli bir maliyete katlanmak zorunda kalacaklardır.

1.4.1.4. Düzenleme Riski

Düzenleme Riski, finansal araçların kullanıldığı borsalar tarafından düzenlenen standart koşullara uymayan sözleşmelerin açık ifadeleri yansıtmaması sebebiyle ve hukuken geçerlilik taşımadığı için doğmaktadır. Başka bir nedeni sözleşmenin mevzuat hükümleri kapsamına ters düşmesi ya da sözleşme sahibi taraflarının hukuki ehliyetlerinin olmaması nedeni ile de doğabilir. Bu tanımlardan yola çıkarak bir tanım yapacak olursak kısaca, sözleşmeyi düzenleyenlerin veya yetkili herhangi bir kurumun aldığı kararlar nedeniyle türev finansal araç sözleşmesinin tamamen veya kısmen uygulanamaması sebebiyle mali kayba neden olma riskidir.

1.4.2. Riskten Korunma İşlemleri

Riskten korunma, ileride gerçekleşebilecek olumsuz durumun etkisini yok etmek için yapılan işlemleri tanımlamaktadır. Finansal bir varlığın gelecek dönemlerinde olumsuz gelişmelerden ve değişikliklerden korunmak hedeflenmektedir. Oluşabilecek riskleri azaltmak hatta minimuma indirerek ortadan kaldırmak yatırımcıların en önemli öncelikleri arasındadır. Yatırımcılar türev araçlar ile işlem yaparken türev finansal sözleşmeler kullanırlar ve bu sözleşmeleri riskten korunmayı amaçlarlar. Örneğin, yatırımcılar futures piyasalarda işlem yaparken organize olmamış piyasaların fiyat artışından korunmak amacı ile futures sözleşmede uzun pozisyon alarak alıcı konumunda bulunurlar veya fiyatların düşmesinden korumak için ise kısa pozisyon

⁸⁵ Fatih Kemal Ebiçlioğlu, Abdulkadir Kahraman, *Swap İşlemleri İşleyişi Ve Vergisel Boyutu*, 1. b., Sirküler Rapor Kitapları: TÜRMOB Yayınları, 1999, s. 5; İbrahim Peker, *Türev Ürünler, Riskleri, Düzenlemeleri ve Kontrol Sistemleri (Örnek Olay: Baring Grubunun Çöküşü)*, Ankara: SPK Yeterlilik Etüdü, 1997, s. 48.

olarak satıcı konumunda bulunmaktadır.⁸⁶ Örnek verecek olursak; finansal piyasalarda işlem gören varlığın kısa pozisyon olarak türev ürün kullanan yatırımcı varlığın değeri düşer ise türev ürünün getirdiği kar ile zararını karşılamaktadır. Finansal piyasada değer kazanırsa türev üründen ettiği zararını kapatacağı ve kâr sağlayacaktır.

Türev finansal araçların temel kullanım gayesi faiz oranları ve döviz riskini yönetebilmektir. Türev finansal araç kullanıcıları fiyat, faiz ve kurlarda gelecekte oluşan beklenilmeyen değişimlerden korunma sağlarken, aynı zamanda bu değişimleri tahmin ederek ve öngörülerde bulunarak artış veya azalışlardan kar elde etme ve kazanç sağlama fırsatı verir. ⁸⁷ Riskten korunma amacı ile yapılan bu işlemler riski yönetebilmek ve kontrol altında tutabilmek içindir.

1.4.2.1. Kur Riskinden Korunma

Yatırımcısı tarafından kullanılan türev finansal araçlar döviz kuru riskine karşı her zaman büyük bir tehlike taşımaktadır. Genellikle konvertible paralar üzerinden yapılan bu döviz işlemlerinin kullanım şekilleri farklı ülkelerde farklı birimlerde oluşan para değerleri arasında işlem yaparken zarar etmeden işlem yapabilmek hatta kar sağlanması hedeflenmektedir. Kur riski, döviz kuruna bağlı olan varlığa yapılan yatırım sonucu döviz kurlarında oluşabilecek dalgalanmalar sebebi ile zarar edebilme olasılığıdır. Döviz kullanıcıları elinde döviz uzun bir süre bulundursa veya kısa bir süre bulundursa dahi kur riskinden söz edilebilir.⁸⁸ Kur riski bütün türev araçlar için geçerlidir.

Türev araç olarak forward döviz sözleşmesi kullanılarak kur riskinden kaçınılabılır. Örneğin, yurtiçi ve yurtdışı mal alıp satan işletme ihtiyacı olduğu döviz cinsinden nakit akışı kadar miktarı, vade ve tutarı aynı olma koşulu ile bugünden belirli bir kur üzerinden forward döviz sözleşmesi şeklinde satabilir. Düzenlen bu sözleşme ile kullanıcı eline geçecek para gününe kadar anlaşma yapabilir ve bu zamana kadar döviz kredisini kullanmış ise kullandığı krediyi anlaştığı kur üzerinden aldığı döviz

⁸⁶ İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, “a.g.m.”, s. 74; Hafize Meder Çakır, Birsal Sabuncu, “Riskten Korunma Amaçlı Türev Araçların Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 25 (2016), s. 122; Yücel Ayriçay, “a.g.m.”, s. 5.

⁸⁷ Rıza Aşıkoğlu, Cantürk Kayahan, “Global Finansal Sistem Etkileşimiyle Türkiye'nin Türev Finansal Görünümü”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 10, S. 2 (2008), s. 157; Oral Erdoğan, Murad Kayacan, “Finansal Türevlere Ne Zaman Başlanmalı? İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Örneği”, *İMKB Dergisi*, C. 2, S. 5 (1998), s. 32.

⁸⁸ Leyla Çabuk, *Gelişmekte Olan Ülkelerin Finansal Risk Yönetiminde Türev Ürünlerin Kullanımı: Türkiye Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 118-19-20; Zeynep Yılmaztürk Karakuş, “a.g.m.”, s. 16-17.

ödeyebilir. Yapılan forward döviz sözleşmesi ile gelecekte oluşan kur risklerine karşı kendini korumaktadır.

Türev araç olarak futures döviz sözleşmesi, future piyasalarda döviz kuru riskinden hem korunmak hem de riski yönetmek için organize olmamış piyasalarda oluşan pozisyonlara karşı aynı ölçüde organize olan piyasalarda pozisyon alması ile riskten korunma sağladığı anlamına gelmektedir. Örneğin, bir işletme bilançosunun dengelemek için pasifte yer alan döviz yükümlülükleri döviz alacaklarından fazla ise, döviz kuru riskinden korunmak amacı ile faiz oranına dayalı futures döviz sözleşmesinde kısa pozisyon alır.

Türev araç olarak para swapı sözleşmeleri, işletmelerde başka ülke parası ile meydana gelmiş borç ya da alacakları tersi yönünde bir nakit akışı ile kur riskinden korumak için yapılır. İhracat ve ithalat yapan işletmeler yurt dışı piyasalardan borçlanıyorlarsa ileri tarihlerde ödeyeceği döviz için para döviz swapı yapabilirler.

Türev araç olarak opsiyon sözleşmeleri, türev araçlar içinde en esnek korunma aracıdır. Opsiyon sözleşmelerinde belirlenmiş bir prim ödemesi karşılığında alıcının olumsuz bir durumda sözleşmeden vazgeçme hakkı bulunmaktadır. Piyasada fiyatlar opsiyon sözleşmesi alıcısı aleyhine oluşmuşsa fiyat garantisi sağlar, alıcısı lehine oluşmuşsa bu gelişme sonucu sağlayacağı spekülative kar olanakları açık olmaktadır.

1.4.2.2. Faiz Riskinden Korunma

Türev finansal araçlar faiz getirisi ile iş yapan işletme ve yatırımcılar için bir riskten korunma kalkanı olarak kullanılır. Riskten korunmak için türev finansal araç kullanan işletmeler ve yatırımcılar faiz oranlarında beklenmeyen değişiklikler sebebiyle derinden etkilenebilirler.

Faiz riskinden korunmak için yapılan faiz forward sözleşmeleri: Faiz riskinden korunmak için tarafların düzenlediği belirli bir anaparanın, belirlenmiş bir faiz oranından, sözleşmede belirlenen tarihe kadar borç alınması ya da borç verilmesi amacı ile düzenlenir. Bu sözleşme değişken faizleri belirli bir tarihe kadar sabitler ve alıcı değişen faiz yükselmesinden kendini korurken satıcı faiz düşmesi ihtimaline karşı kar elde etmeyi hedefler. Bankalar faiz forward sözleşmelerini kredi müşterileri için genelde çok uygulamaktadır.

Faiz riskinden korunmak için yapılan faiz futures sözleşmeleri: İleride oluşabilecek mali riskten korunmak için para piyasalarında mevduat hesabında ya da faiz getiren mali unsurlar üzerinden ileri bir tarihte ve belirli bir miktarda para üzerinden düzenlenmektedir. İşlem hacmi bakımından ilk sırada yer alarak genelde kısa vadeli düzenlenmektedir.

Faiz riskinden korunmak için yapılan faiz swap sözleşmeleri: Genelde değişken faizleri sabit faiz oranına dönüştürerek risklerden korunmayı amaçlar. Uluslararası alanda diğer swap sözleşmelerine oranla daha fazla kullanılır. Aynı zamanda faiz swap sözleşmeleri borçlanma maliyetini de düşürmektedir.

Faiz riskinden korunmak için yapılan faiz opsiyon sözleşmeleri: Faiz oranlarının gelecekte yükseleceği düşüncesi aynı zamanda doların fiyatının düşeceği anlamına gelir. Bu sebeple dolar satım opsiyonu yapan yatırımcı ya da tam tersi bir durumda faiz oranlarının düşeceğini ve dolar fiyatının artacağını tahmin ederek alım opsiyonu yapan yatırımcı riskten korunarak kazanç sağlamayı hedeflemektedir.

1.5. TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN TARİHÇESİ

Ülkelerin finansal araç kullanımının yetersiz olduğu, yeni araçlara ihtiyaç duyulduğu bir zamanda ortaya çıkarak türev finansal araçlar, finansal piyasalarda işlem yapan yatırımcıyı risklere karşı koruyan bir ürün olarak kullanılmıştır. Türev finansal araç sözleşmeleri ve işlem gördüğü organize veya organize olmayan piyasalar oldukça eski bir tarihe sahiptir. Finansal piyasalar her geçen gün daha riskli bir hale gelmiştir. Bu sebeple kullanılan türev araçların zamanla farklı kullanım şekilleri geliştirilmiştir. Genelde en önemli yatırım varlıkları kullanılmaktadır. İnsanoğlunun ticaretle uğraşması çok eskilere dayandığı gibi türev finansal araçlarda eski bir finansal kullanım ürünüdür.

1.5.1. Dünyada Türev Piyasaların Gelişim Süreci

Türev ürünlere yönelik tarihte yapıldığı düşünülen ilk işlem, 17. ve 18. yy'da Antik Mezopotomya İmparatorluğu döneminde mal ticareti sırasında forward ve futures şeklinde yapılan sözleşmeler ile riski en aza indirmek istemişlerdir. M.Ö. 5. yy'da Anadolu'lu Bilge Tahles tarafından zeytin rekoltesini ölçmek için yapılmıştır. Günümüze yaklaştığımızda ise organize borsalar işlem görmeye başlamıştır. İlk 1697 yılında Japonya'da türev finansal araçların işlem gördüğü sözleşmeler toprak, pirinç,

para gibi araçlar üzerinden düzenlendiği görülmektedir. Böylece ilk türev işlem yapar piyasa Japonya'da 1730 yılında liman kenti olan Osaka'da "Dojima Pirinç Piyasası" kurulmuştur. Daha çok bu piyasada kişisel işlemler şeklinde ticaret yapılmaktaydı. 17. ve 18. yüzyıllarda pirince dayalı future işlemlere ait ilk bulgular Japonya'nın liman kenti olan Osaka'da Yodoya Pirinç Piyasasında "Pirinç Biletleri" adıyla anıldığı bilinmektedir.⁸⁹ Aynı zamanda diğer ülkelerde finansal açıdan hareketlenmeye başlamıştır. 1848 yılında Chicago Ticaret Borsası açılmış, 1972 yılında vadeli işlemler üzerine kurulan New York Pamuk Borsası (NYCE-New York Cotton Exchange) açılmıştır. 1973 yılında hisse senedi üzerine opsiyon sözleşmeleri CBOE'de açılarak günümüze kadar gelmiştir. Dünyada türev finansal araçların gelişim aşamalarını tek tek inceleyerek bakacak olursak forward, futures, swap, opsiyon ve varant işlemleri finansal piyasalar için de önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Forward işlemler orta çağa kadar uzanmaktadır. İlk ABD'nin Avrupa'dan aldığı malları gemi ile taşıması sırasında daha mallar limana varmadan mallar üzerinde yapılan anlaşmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Devamında ise özellikle tarım ürünleri üzerinde daha hasadı yapılmadan alım satım sözleşmeleri ile günümüze kadar gelmiştir.⁹⁰

Futures işlemleri, forward işlemlerin organize olmuş piyasalarda işlem görmeye başlaması ile ortaya çıkmıştır. İlk olarak ABD 1848'de CME kurularak organize olmuş piyasa adı altında tarım ürünleri üzerinden alım satımlar ile yapılmıştır. Bretton Woods sisteminin çöküşü de futures sözleşmelerin önemini artırmıştır. 1975 yılında tahviller üzerinden, 1982 yılından sonrada hisse senetleri üzerinden futures sözleşmeler düzenlenmeye devam etmiştir.⁹¹

Swap işlemler yasal olarak ilk defa 1923 yılında Avusturalya Merkez Bankası tarafından İngiliz sterlini karşılığında ulusal paranın değişimi ile sağlanmıştır. 1970 yılında İngiltere'de ortaya çıkan paralel krediler veya karşı karşıya krediler üzerinden işlemler devam etmiştir. 1981 yılında dünya bankası ve Uluslararası İş Makineleri (IBM) arasında para swapı yapılmıştır. 1987'de Uluslararası Swap Araçları Birliği'nin

⁸⁹ Aşıkoğlu ve Kayahan, a.g.m., s. 157; Apak ve Uyar, a.g.e., s. 9; Yalçın Karatepe, "Türev Piyasaları Futures-Opsiyon-Swap", Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayını, 2000, s. 5.

⁹⁰ Lale Karabıyık, Adem Anbar, a.g.e., s. 362-63.

⁹¹ Lale Karabıyık, Adem Anbar, a.g.e., s. 375.

(ISDA) oluşturulması ile swap işlemler standart hale gelmiş ve yasal belgeler kullanılmaya başlamıştır.⁹²

Opsiyonu ilk bilim adamı Thales zeytin işletme atölyesinde, zeytin rekoltesi üzerinden gerçekleştirmiştir. 17. yy'da Hollanda'da lale tohumları üzerinden, İngiltere'de orta çağda tarım ürünleri üzerinden işlem görmüştür. 1970' li yıllarda ABD'de başlayan opsiyon işlemleri takas merkezinin olmaması ve standart bir sözleşme içermemesi nedeniyle yasaklanmıştır. 1984 yılında yeniden tarım ürünleri üzerinden opsiyon yapmaya izin verilmiştir. 1973 yılında ABD'de CBOE'nda hisse senetleri kullanılarak satın alma opsiyon işlemi yapılmaya başlanmıştır. Satma opsiyonları ise 1977 yılında yapılmaya başlanmış ve endekse dayalı opsiyon sözleşmeleri ise 1983 yılında kullanılmıştır.⁹³

Varantlar, yakın bir zamanda kullanılmaya başlamış ve yapılandırılmış opsiyon sözleşmeleri olarak anılmaktadır. Opsiyon sözleşmelerinin menkul kıymete dönüştürülmüş halidir. Diğer ülke borsalarında kullanımı çok yakın bir geçmişe sahip olmasa da ülkemizde yeni yeni kullanılan bir türev araçtır. Finansal piyasaların dünyada yakın geçmişine bakacak olursak, teknoloji alanında son 30 yıldan bugüne yapılan yenilikler, kredi piyasalarında, sermaye piyasalarında ve yabancı kur üzerindeki değişiklikler türev finansal piyasaların değişimine ve gelişimine katkıda bulunmuştur. 1994 yılında Metallgesellschaft enerji için kullandığı türev araçlar üzerinden 1,5 milyar \$'ı kaybetmiştir. 1995 yılında Baring's Bank Nick Leeson adında broker'ın neden olduğu 1,4 milyar \$'ı kaybetmiştir. 1998 LTCM (Long Time Capital Management) hedge yaparak kullandığı fonu 3,5 milyar \$ maliyetle güçlkle kurtarılmıştır. 2001 yılında ise asıl depremler başlamış ABD'nin 7. büyük şirketi durumunda ve dünyanın en iyi enerji devi Enron kredi türevlerini kullanmak sebebiyle iflas ederek kapatılmıştır. Devamında 2006 yılında doğal gaz futures'larında kayıplar sebebiyle Amaranth, 6 milyar \$ zarara uğramıştır. En son olarak da Ocak 2008 yılında Societe Generale yetkisiz futures işlemleri nedeniyle 4,9 milyar \$ kaybetmiştir.⁹⁴ Bu yaşanan olaylar

⁹² Lale Karabıyık, Adem Anbar, *a.g.e.*, s. 346–47.

⁹³ Lale Karabıyık, Adem Anbar, *a.g.e.*, s. 400–01.

⁹⁴ Cantürk Kayahan, "Finansal Türevler: Efsaneleri ve Algılama Hataları", *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, C. 16, S. 1 (2009), s. 25; Osman Ulusoy, Mehmet Kaygusuzoğlu, "Finansal Türev Ürünlerin 2008 Küresel Finansal Krizine Etkileri", *e-Journal of New World Sciences Academy*, C. 6, S. 3 (2011), s. 350.

dünyada üzerinde kullanılan türev araçların kullanımında tarafların kazançları olduğu kadar neden olduğu kayıpların ne kadar büyük krizlere yol açtığını gözler önüne sermektedir.

1.5.2. Türkiye’de Türev Piyasaların Gelişim Süreci

Dünya standartlarına baktığımızda Türkiye türev finansal araçları kullanmaya çok geç başlamıştır. Türev araçların kullanıldığı sözleşmeler ve vadeli işlemlerin yapıldığı borsalar Türkiye’de yakın tarihte faaliyete geçmiştir. Faaliyete geçtiği günden bugüne kadar hızlı bir gelişim kat etmiş ve her geçen gün kullanım oranları bir önceki yıla göre artış gösterdiği gözlenmiştir.

Türev piyasaların Türkiye’ de gelişim gösterme süreci yasal olarak 1 Mayıs 1984 yılında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası’nın (TCMB) izni ile forward işlemler üzerinden yapılmıştır. Swap işlemler ise 1985 yılında yapılmaya başlamıştır. İlk olarak vadeye bağlı döviz alım satımı 28 Kasım 1995’de TCMB bünyesinde yer alan Piyasalar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmiştir. 2001 krizi sonucu dalgalı kura geçilmiş ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) döviz üzerinden vadeli işlemlerin gerçekleşmesi için çalışmalara başlamış ve Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası A.Ş. (VOBAŞ) 19 Ekim 2001’de açılmıştır. İlk Türk borsası olan VOBAŞ İMKB bünyesinde çalışırken 4 Şubat 2005 sonra İzmir’de Vadeli İşlemler Opsiyon Borsası (VİOB) olarak bağımsız bir şekilde çalışmaya başlamıştır. İzmir’de kurulan ve faaliyete başlayan VİOB 2013 yılı itibariyle İstanbul’a taşınmış ve Borsa İstanbul’a bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. İşlemlerin çoğu mal ve futures işlemler üzerinden yapılırken bununla birlikte bu işlemler BIST30 endeksi üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’ de finansal piyasalarına baktığımızda genelde spekülasyon amacı ile yapılan işlemler yer almaktadır. VİOB’da yapılan vadeli işlem sözleşmeleri en çok kullanılanlardan en az kullanılanlara doğru sıralayacak olursak; hisse senetlerine dayalı vadeli işlem sözleşmeleri, döviz dayalı vadeli işlem sözleşmeleri, endekse dayalı vadeli işlem sözleşmeleri ve faize dayalı vadeli işlem sözleşmeleri olarak sıralaya biliriz. Giderek ülkemizde türev finansal araçların kullanımını artış gösterse de dünya ile kıyaslanamayacak kadar küçük miktarlardadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN MEVCUT MEVZUAT (MSUGT), TMS, TFRS VE BOBİFRS GÖRE DEĞERLEMESİ, SINIFLANDIRILMASI VE MSUGT'YE GÖRE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

2. TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN MEVCUT MEVZUAT (MSUGT), TMS, TFRS VE BOBİFRS GÖRE DEĞERLEMESİ VE SINIFLANDIRILMASI

Finansal muhasebe, dünyada küreselleşmenin de etkisiyle tek bir ülke anlayışıyla hareket etmeye başlamıştır. Finansal alanda etkileri ilk uluslararası anlamda muhasebe standartlarının oluşturulması ile başlamıştır. Dünya ticaret sınırlarının genişlemesi bütün işletmelerin finansal raporlama verilerinin benzer muhasebe standartları çerçevesinde hazırlanması ihtiyacını doğurmuştur. Bu nedenle muhasebe meslek örgütleri 1973 yılında IASC'nin kurulmasına karar vermiştir. Bu kurum 100 üzerinde meslek kuruluşunun dahil olduğu çalışma sonucu 39 adet Uluslararası Muhasebe Standardı (UMS/IAS) yayınlamıştır. Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği bu kuruluşa 1974 yılında ve Türkiye Serbest Muhasebeciler Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odası Birliği (TÜRMOB) ise IASC'ye 1994 yılında üye olmuşlardır. IASC 2000 yılına kadar muhasebe standartlarını tanımlanmaya çalışırken 2001 yılında FASC uluslararası muhasebe standartları kabul edilmiş ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) adı ile yayınlamıştır.⁹⁵ IFRS'nin önemi ABD'de meydana gelen “Enron, Worldcom, Xerox” gibi muhasebe skandallarının tespit edilmesini sağlamıştır.⁹⁶ IFRS'nin dünya genelinde uygulanmasını destekleyen kuruluşlar;⁹⁷

- Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
- Uluslararası Kıymetler Borsalar Birliği
- Avrupa Birliği Muhasebe ve Düzenleme Komitesi
- Avrupa Muhasebeciler Federasyonu

⁹⁵ Mikail Erol, Muhsin Arslan, “Uluslararası Muhasebe ve Denetim Standartlarının Gelişmesi”, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 12 (2017), s. 69–70; Mustafa Aysan, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Küresel Uyum”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S. 34 (2007), s. 53–54.

⁹⁶ Cemal İbiş, Serdar Özkan, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) Genel Bakış”, *Mali Çözüm*, S. 74 (2006), s. 28–29.

⁹⁷ Mikail Erol, Muhsin Arslan, “a.g.m.”, s. 74–75.

- Birleşmiş Milletler
- Amerikan Yeminli Müşavirleri Federasyonu
- Dünya Bankası
- Uluslararası Para Fonu
- Basel Komitesi
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütleri

Olarak adlandırmaktadır.

Türkiye’de özellikle yaklaşık son 20 yıldır standartlara verilen önem artmış ve standartlar kapsamında birçok yenilikler yapılmıştır. 3 Ekim 2005 yılında Avrupa Birliği’ne tam üyelik amacı ile müzakerelere başlaması Türkiye’nin uluslararası muhasebe standartlarını uygulaması gerekliliği doğmuştur. Avrupa Birliğine üye olan devletler Ocak 2005’ten itibaren IFRS’ni kullanma kararı almıştır. Bu nedenle büyük çaplı Avrupa şirketi IFRS’ni kullanmaya başlamıştır. TMSK, IFRS’ni tercüme ederek 2008 yılı itibariyle Türk Finansal Raporlama Standartları adı altında uygulamaya koymuştur. İlk aşamada SPK’ya işletmelerin standartları uygulaması için, zorunlu olan işletme ve kurumları belirlemesi amacı ile yetki verilmiştir.⁹⁸

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nu (TTK) ile gelen yasalar, Türkiye’nin muhasebe alanında çalışmalarını uluslararası alana taşımasında büyük katkı sağlamıştır. 2 Kasım 2011’de yürürlüğe giren 660 sayılı yeni Kanun Hükmünde Kararname ile TMSK kapatılıp yerine KGK kurulmuş, AB’nin 8. Direktifine uyumlu olarak Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları’nı (TMDS) oluşturarak faaliyetleri denetlemek ve kamu gözetimi yapmak amacı ile kurulmuştur. TMS: Kavramsal Çerçeve, TMS (41 tane), TFRS (15 tane), TMS Yorumları ve TFRS Yorumları olarak yasa ile uygulamaya konulmuştur.⁹⁹ KGK’nın yayımladığı bu standartların uygulayıcıları Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluş’lar (KAYİK) yani bu tanımı sağlayan işletmelerdir. Bu işletmeler kapsamına girmeyen işletmeler için KGK Yerel Finansal Raporlama Çerçevesinde (YFRÇ) 13.11.2015 tarihinde yayınlanan ve 11.12.2015 tarihinde kadar kamuoyuna sunularak çerçeve ile ilgili yetkili kişilerin görüşlerini almıştır. Bu kapsama giren

⁹⁸ Mustafa Aysan, “a.g.m.”, s. 54.

⁹⁹ Mikail Erol, Muhsin Arslan, “a.g.m.”, s. 68–69; Özen Akçakanat, Serpil Senal, Burcu Aslantaş Ateş, “Türkiye Muhasebe Standartları Çalışmalarının İçerik Analizi Bakımından Değerlendirilmesi (2004-2011)”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 3 (2013), s. 2.

işletmeler KAYİK kapsamına girmeyen ama bağımsız denetime tabi olan işletmeler için gelen standart olan BOBİ FRS seti, 29.07.2017 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmış ve TFRS uygulama zorunluğu olmayan işletmeler 01.01.2018 tarihinden itibaren uygulamaya başlayacaktır.¹⁰⁰

Türkiye’de Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren bu standartların türev finansal araçlar ile ilgili olan ve bizim inceleyeceğimiz standartlar;

- TMS-32 Finansal Araçlar: Sunumu
 - TMS -39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme
 - TFRS-7 Finansal Araçlar: Açıklamalar
 - TFRS-9 Finansal Varlıklar
 - Bölüm 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar Standardı
- Olarak belirlenmiştir.

2.1. TMS-32 FİNANSAL ARAÇLAR: SUNUMU

IFRS kapsamında düzenlenen UMS 32 Standardı 1995 yılında hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. Türkçe’ye tercümesi yapılan bu standart TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı olarak isimlendirilmiş ve 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan dönemler için uygulanmak zorunluluğu getirilerek 28/10/2006 tarihinde 26330 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹⁰¹ TMS 32 standardı tam olarak IFRS’den bir çeviri gibi görünse de açık ve anlaşılır bir biçimde hesap ve standart uygulamalar anlatılmıştır. Standartta finansal araçlar sınıflara ayrılarak; finansal varlık, finansal borç ve özkaynağa dayalı finansal araçlar olarak tanımlanmıştır. TMS 32 Standardı kapsamında finansal araçların bilançoda gösteriminin nasıl olacağını açıklamak, son zamanlarda daha çok kullanılan ve ayrımı yapılamayan finansal araçların ayrımını yapmak ve bu artış nedeniyle kullanıcıların finansal tablolarda gösterilen durumlarını veya kazançlarını yansıtmasıdır.

¹⁰⁰ Yıldız Özerhan, “Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi Taslağındaki Ölçümleme Esasları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, C. 18, S. 2, (2016), s. 308; Erkan Öztürk, “Finansal Varlıkları Ölçme Ve Muhasebeleştirme Esaslarının Büyük Ve Orta Boy İşlemeler İçin Finansal Raporlama Standartları Açısından Karşılaştırılması”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, C. 9, S. 3, (2017), s. 595.

¹⁰¹ Ferhan Emir Tuncay, *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Çerçevesinde Faize Dayalı Vadeli İşlem Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi*, 1. b., Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2015, s. 46; KGK, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı, s. 1.

TMS 32’de yer alan finansal araç kavramlarını (finansal varlık, finansal borç ve özkaynağa dayalı finansal araçları) birinci bölümde ayrıntılı anlatmıştık şimdi bu terimlere kısaca değineceğiz.¹⁰²

- **Finansal araç;** bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcu ya da özkaynağa dayalı finansal araçlarında artışa veya azalmaya sebep olan bir sözleşme.
- **Finansal varlık;** nakit veya nakit benzeri, başka işletmenin lehine olan şartlar altında diğer bir işletme ile finansal varlıkların takasını sağlayan sözleşmeye dayalı hak veya diğer bir işletmenin hisse senetleri şekillerde ortaya çıkabilir. Örneğin; alacaklar, alacak senetleri, hazine bonosu, tahvil, hisse senedi gibi.
- **Finansal borç;** taraflar arasında yapılan sözleşmeye dayalı zorunlu şartlardan kaynaklanan ve bir nakdi veya finansal varlığı başka bir işletmeye teslim etmek veya işletme aleyhine olan şartlar altında başka işletme ile finansal araç takasını içerir. Örneğin; Ticari borç, borç senetleri, banka kredileri gibi.
- **Özkaynağa dayalı finansal araçlar;** işletmenin var olan bütün borçları çıkarıldıktan sonra kalan varlıklarını belirtir. Örneğin; satılmayan adi hisse senedi, imtiyazlı hisse senetleri, gibi.¹⁰³
- **Gerçeğe uygun değer;** piyasaya girenler ve piyasada bulunanlar arasında ölçüm tarihinde yapılacak olağan işlemde varlığın satışında veya borcun devrinde ödenecek fiyattır.
- **Satım opsiyonu bulunan finansal araç;** finansal aracın sahibine, nakit veya başka finansal varlık karşılığında opsiyonu veren tarafa söz konusu finansal aracı geri satma hakkı veren veya gelecekte bilinmeyen olayın meydana gelmesi, finansal araç sahibinin ölmesi veya emekli olması halinde otomatik olarak opsiyonu veren tarafa geri verilen finansal araçtır.

Standart kapsamında türev finansal araçlar olarak forward sözleşmeleri, futures sözleşmeleri, opsiyon sözleşmeleri, swap sözleşmeleri ve varant sözleşmeleri de

¹⁰² KGK, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı, s. 5–6; İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, “a.g.m.”, s. 67.

¹⁰³ Gürbüz Gökçen, Başak Ataman, Cemal Çakıcı, *Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları*, 1. b., İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2011, s. 419.

içerdiğini belirtmiştir. Bu standart bazı unsurlar hariç tüm finansal araçlara uygulanmaktadır. Bu unsurlar TMS 32’de şöyle ifade edilmektedir.¹⁰⁴

- "TMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar", "TMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar" ve "TMS 31 İş Ortaklıklarındaki Paylar" standartları çerçevesinde muhasebeleştirilen bağlı ortaklık, iştirak veya iş ortaklıklarındaki yatırımlar TMS 32 standardının dışında tutulur. Bazı durumlarda, TMS 27, TMS 28 ve TMS 31 bağlı ortaklık, iştirak ve iş ortaklıklarındaki payların TMS 39 standardı kapsamında muhasebeleştirilebilir. Böyle bir durumlarda ise işletme TMS 39’daki hükümleri uygular.
- "TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar" standardının uygulandığı emeklilik fayda planları kapsamındaki işveren hak ve yükümlülükleri kapsamına girmez.
- "TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri" standardında yer alan sigorta sözleşmeleri, İsteğe bağlı katılım şeklinde olduğu için TFRS 4 kapsamındaki finansal araçlar bu standardın kapsamının dışındadır.
- TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler kapsamındaki finansal araçlar, sözleşmeler ve yükümlülükler bu standardın kapsamı dışındadır.

TMS 32 standardı bize finansal araçların hangileri olduğunu kapsam dışı olanları ve kapsamına girenleri ayrıntılı olarak anlatmaktadır. İşletmelerin kullandığı bazı menkul kıymetler finansal olarak hem özkaynak hem borçlanma aracı olabilir. Bu şekilde değerlendirilen araçlara bileşik finansal araçlar denir. Bono veya tahviller işletmede adi hisse senedine dönüştürülebiliyorsa bileşik finansal araçlar sınıfına girmektedir. Bu araçlar bilançoda ayrı gösterilir. Bu araçları ihracat eden açısından borç ve özkaynak, yatırımcılar açısından saklı türev ürün yani finansal varlık konumundadır. Eğer bileşik finansal araç borç unsuru ise gerçeğe uygun değerden düşüldükten sonra kalan özkaynağa devredilerek muhasebeleştirilir.¹⁰⁵ Standart kapsamına giren finansal araçları nasıl muhasebeleştirileceğini ve finansal durum tablosunda finansal araç kullanıcılarının, finansal araçları nasıl yansıtacağını uluslararası uygulama ile

¹⁰⁴ KGK, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı, s. 3–4.

¹⁰⁵ Gamze A. Kaya, "Türkiye’de Finansal Araçlarla İlgili Yasal Düzenlemelerdeki Farklılıklar Ve Finansal Araçların İşletme Bilançolarındaki Yeri", *The Journal Of Academic Social Science Studies*, S. 24 (2014), s. 581–82.

göstermektedir. TMS 32 standardına tabi olan işletmeler bu standart kapsamında finansal durum tablolarını düzenlemek zorundadır. Tüm dünyada uygulanması gereken bu standartların muhasebeleştirilmesi açısından ülkelerde farklı problem yaşanmaktadır. TMS 32 standardı da uygulaması güç olan standartlar arasında görülmektedir.

2.2. TMS -39 FİNANSAL ARAÇLAR: MUHASEBELEŞTİRME VE ÖLÇME

IASB ve FASB birlikte çalışmaları neticesinde Finansal Muhasebe Standartları Açıklaması (SFAS/ Statement of Financial Accounting Standards) 107 ve SFAS 119 standartlarını analiz ederek bir araya getirmiş ve “UMS 39” standardı 2003 yılında IASB tarafından yayımlanmıştır. Türkiye bu standardı Türkiye Muhasebe Standartları “TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” olarak çevirmiş ve 31.12.2005 yılından sonraki hesap döneminde uygulamak için 31.03.2006 yılında 26125 sayılı Resmi Gazetede yayınlamıştır.¹⁰⁶ TMS 39 standardının amacı, finansal tablo düzenleyicilerinin finansal tablolarına yansıtacakları; finansal varlıkların, finansal borçların ve finansal olmayan kalemlerin (ticari mallar, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar gibi) alım veya satımına ilişkin sözleşmelerin muhasebeleştirme ve ölçülmesine yönelik ilkeleri saptamaktır. Finansal araçlarla ilgili, bilgilerin sunumuna ilişkin hükümler “TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum” Standardında ve kamuoyuna yapılması gereken açıklamalara yönelik hükümler ise “TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar” Standardında yer almaktadır. Kullanıcılarına finansal araçlar ile ilgili kayda alma, değerlendirme, kayıt dışı bırakma ve açıklanacak dipnotlar hakkında ilkeleri belirtmektedir. Standartta işlemlerin satın alma tarihinden başlayarak bazı finansal varlıkların amaçları doğrultusunda gruplandırılması ve gruplandırmaya bağlı kalarak farklı yöntemlerle değerlendirilebildiği öngörülür ve bu gruplandırma dikkatli yapılmalıdır.¹⁰⁷

¹⁰⁶ KGK, “TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı, (2014), s. 1; Serkan Özdemir, Cemal Elitaş, “Bankacılık Sektöründe Menkul Değerlerin TMS 39 Standardına Uygun Olarak Muhasebeleştirilme İşletmelerde Ortaya Çıkan Farkların Tesbiti Üzerine Bir İnceleme”, *Mali Çözüm*, C. 106, S. Temmuz-Ağustos, (2011), s. 19.

¹⁰⁷ KGK, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı, s. 3; İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, “a.g.m.”, s. 69; Gülsün İşseveroğlu, “TMS 39 Kapsamında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması Ve Değerlendirilmesi: Borsa İstanbul 100 Endeksindeki Şirketlerin Uygulamaları”, *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, C. 10, S. 21 (2014), s. 89.

TMS 39 standardının kapsamı aşağıda yer alan maddeler dışında bütün finansal araçlara uygulaması yapılmaktadır.¹⁰⁸

- “TMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar”, “TMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar” ve “TMS 31 İş Ortaklıklarındaki Paylar” standartlarının göre muhasebeleştirilen bağlı ortaklıklar, iş ortaklıkları ve iştiraklerdeki yatırımlar.
- “TMS 17 Kiralama İşlemleri” standardının uygulandığı kiralama işlemlerindeki hak ve yükümlülükler. (Standartta belirtilen bazı istisnalar haricinde.)
- “TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar” standardının uygulandığı çalışanlara tanınan fayda planı kapsamındaki işveren hak ve yükümlülükleri.
- İşletmenin ihraç ettiği ve TMS 32’de yer verilen özkaynağa dayalı finansal araç tanımına giren finansal araçlar (opsiyonlar ve hisse alım hakkı veren finansal araçlar dâhil).
- “TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri” standardında tanımlanan bir sözleşmeden kaynaklanan hak ve yükümlülükler.
- Gelecekteki bir tarihte “TFRS 3 İşletme Birleşmeleri Standardı” kapsamında işletme birleşmesine yol açacak olan forward sözleşmeleri.
- TMS 39 Madde 4’de yer alan kredi taahhütleri dışında kalan kredi taahhütleri. Bu standart kapsamına girmeyen kredi taahhütleri için “TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar” Standardını uygular.
- “TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler” standardının uygulandığı hisse bazlı ödeme işlemleri ile ilgili finansal araçlar, sözleşme ve yükümlülükler.
- “TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar” standardı uyarınca karşılık olarak muhasebeleştirilen hak ve yükümlülükler.

TMS 39 standardında türev ürün tanımını 9. maddesinde geniş bir tanım yaparak net olarak açıklamıştır. Türev ürün olarak finansal araç veya diğer bir sözleşme aşağıdaki şartları içermelidir:¹⁰⁹

¹⁰⁸ Gamze A. Kaya, “a.g.m.”, s. 583–84; KGK, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı, s. 4–5.

¹⁰⁹ KGK, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı, s. 11.

(a) Belirli bir faiz oranında, finansal araç fiyatında, mal bedelinde, döviz kurunda, fiyat veya oran endeksinde, kredi derecesi veya kredi endeksinde ya da başka bir değişkende veya sözleşmenin taraflarından birine özgü olmayan finansal olmayan bir değişkende (bazen “sözleşmeye konu olan” olarak da adlandırılır) meydana gelen bir değişiklik karşısında değeri değişebilen,

(b) Net bir başlangıç yatırımı gerektirmemekte veya piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer türden sözleşmelere göre daha az bir net başlangıç yatırımı gerektirmekte olan,

(c) Gelecek bir tarihte ödenecek araçtır.

TMS 39 kapsamında finansal varlıkların sınıflandırılması 4 ana başlık altında yapılmıştır.

- Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Aktarılan Finansal Varlıklar (Alım ve Satım Amaçlı Finansal Varlıklar)
- Vadeye Kadar Elde Tutulan Varlıklar
- Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar
- Kredi ve Alacaklar

Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Aktarılan Finansal Varlıklar ve Borçlar: Bu finansal araçlar vadesi bir yıldan kısa sürede satmak amacı olan finansal varlıklardır. Kısa sürede almak için yapılan finansal borçlardır ve çoğunlukla spekülasyon amaçlı yapılan yatırımlardır. Bu kapsama giren finansal araçlar tarihi maliyet ve kayıtlı değer ile değerlemek yerine gerçeğe uygun değerle değerlendirilerek, gerçeğe uygun değer farkları kâr veya zarar hesabında muhasebeleştirilir. Alım satım amaçlı finansal varlık ve borç kapsamına; tahvil, hisse senetleri, yatırım fonu katılma belgesi, bono, vadeli alım ve vadeli satım sözleşmeleri, para piyasası kâğıtları ve diğer menkul kıymetler bu sınıflandırma içinde sınıflandırılır. Ayrıca türev finansal araçlar; forward, futures, opsiyon ve swap gibi sözleşmeler koruma amaçlı düzenlenmedikçe spekülasyon gelir amaçlı düzenlenir ve bu gruba dahil edilir.¹¹⁰ Bu finansal varlıklar ve borçlar, finansal durum tablosunun kısa vadeli varlıklar ve borçlar içerisinde gösterilmektedir.

¹¹⁰ KGK, TMS 39, s. 8; Remzi Örtün, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, *Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama Ve Yorumları TMS-TFRS*, 8. b., Ankara: Gazi Kitapevi, 2015, s. 427-28; İşseveroğlu, “a.g.m.”, s. 89.

Vadeye Kadar Elde Tutulan Varlıklar: Bu varlıklar tahvil, bono ve varlığa dayalı menkul kıymetler olarak sınıflanır türev araç olmayan varlıklardır. İşletmeler vadesi gelene kadar elde tutma amacı ile ödemesi sabit ve belirli ödemeleri kapsayan finansal varlıklardır. Hisse senetleri ve menkul ve gayrimenkul yatırım fonları belirli bir vadesi olmadığından bu grupta yer almazlar ve özkaynağa dayalı finansal araçlar grubunda yer alırlar. Bu varlıklar, vadesi bir yıldan kısa veya bir yıldan uzun olmasına göre finansal durum tablosunda dönen varlıklar veya duran varlıklar grubunda veya kısa süreli borçlar ya da uzun süreli borçlar hesabında muhasebeleştirilir.¹¹¹ İtfa edilmiş maliyet esaslı göz önüne alınarak değerlendirilir.

Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar: Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar veya borçlar, vadeye kadar elde tutulacak varlıklar veya krediler ve alacaklar dışında kalan ve türev araç olmayan finansal varlıklar diye tanımlaya biliriz. Aslında bu varlığın asıl sebebi kısa vadeli fiyat iniş ve çıkışlarından kar elde etme amacı taşımasa da, zaman içerisinde uygun bir fiyat aralığı belirlediğinde yada zaman içerisinde hızlı bir şekilde likit paraya ihtiyaç duyulduğunda, satılabilecek bir finansal varlık olabilir. Bu sınıfa aynı zamanda likit olmayan ve bağlı menkul kıymet adı verdiğimiz faizli borç sözleşmeleri ve hisse senetleri bu guruba girerken, bağlı ortaklıklar ve iştirak hisseleri standart içerisinde yer almadıkları için finansal varlık kapsamına girmezler. Konsolide finansal tablo düzenleyen işletmeler finansal durum tablolarında iş ortaklıklarını ve bağlı ortaklıklarını elde etme maliyeti ile göstermediğinde satılmaya hazır finansal varlık olarak gösterebilirler. Gerçeğe uygun değerle değerlendirilir ve değerlendirme farkları özkaynaklar hesabı içerisinde muhasebeleştirilirler. Borsada kayıtlı değil ise aktif bir fiyatı bulunmuyorsa ve türev finansal araç içinde değerlendiriliyorsa gerçeğe uygun değerle değerlendirilmesi doğru sonucunu vermez ve maliyet bedeli ile değerlendirilerek varlık değer düşüklüğü standardına tabi olacaktır.¹¹²

Kredi Ve Alacaklar: Sabit veya berili rutin nitelik taşıyan ödemeleri içeren ve direk borç vermek, mal satmak, hizmet satmak işlemleri ile oluşan ve belirli aktif bir

¹¹¹ KGK, TMS 39, s. 9; Mısırlıoğlu, “a.g.m.”, s. 70; Yunus Ceran, Merve Öz, “TMS 32, TMS 39 Ve TFRS 7, TFRS 9 Kapsamında Finansal Araçlar: Sunum Muhasebeleştirme Ölçüm Ve Açıklamalar Standardına İlişkin Bir İnceleme”, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, S. 28, (2014), s. 235.

¹¹² İsmail Ufuk Mısırlıoğlu, “a.g.m.”, s. 71; Remzi Örtten, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, *Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama Ve Yorumları TMS-TFRS*, 8. b., Ankara: Gazi Kitabevi, 2015, s. 430–31.

piyasada işlem görmeyen ve türev ürün olmayan finansal varlıklar denilebilir. Kredi ve alacaklar, vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar gibi itfa edilmiş maliyet ile değerlendirilir ve değerlendirme sonucu farklar kârda ya da zararda muhasebeleştirilir. Dönem sonunda itfa edilmiş maliyet ile ölçülenler elde etme amacı ile oluşan işlem maliyetleri alacağın maliyetine dahil edilmektedir.¹¹³ Kredi ve alacaklara örnek olarak; ticari alacaklar, banka kredileri, banka mevduatı, alınan çekler, iştiraklerden ve bağlı kuruluşlardan alacaklar bu grupta yer almaktadır.

TMS 39 kapsamında Türkiye’de son yıllarda TFRS 9 düzenlenmektedir. Bu düzenleme KGK tarafından tamamlandığında TMS 39 standardı uygulama zorunlulukları TFRS 9 standardının kapsamında gerçekleşecektir. Bu revizyondan sonra TMS 39 standardı uygulamadan kalkacaktır.

2.3. TFRS-7 FİNANSAL ARAÇLAR: AÇIKLAMALAR

“TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar,” Standardı, UFRS Türkiye’de uygulaması başladıktan sonra finansal araçların açıklamalarını içeren bir standarttır. Bu standart UFRS kapsamında çevirisi yapılmış ve 31/12/2006 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanması için ilk olarak 30/01/2007 tarihinde 26419 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

TFRS 7 standardının amacı; Finansal araçların işletmenin finansal durumu ve performansı açısından önemini, işletmenin dönem içerisinde ve raporlama dönemi sonunda finansal araçlar nedeniyle maruz kaldığı risklerin niteliği ve düzeyi ile işletmenin sözü edilen riskleri yönetme şeklini, finansal tablo kullanıcılarının doğru bilgiye ulaşmaları ve bu bilgileri değerlendirebilmeleri için, gerekli olan bilgilerin işletmelerin finansal tablolarında ayrıntılı bir şekilde kullanıcılarına açıklanmasını sağlamaktır.¹¹⁴ İşletmelerin mali tablolarına bakarak yatırım yapanlar, finansal araçları kullanarak işletmenin finansal durumunu ve performansını nasıl yönlendirdiğini, kullanılan finansal araçlar kapsamında karşılaştığı risklerin büyüklüğünü, şeklini ve bu riski nasıl yöneterek riskten bertaraf edeceğine dair bilgileri öğrenerek yatırım kararı almaktadır.

¹¹³ Örtün, Kaval ve Karapınar, a.g.m., s. 430; Mısırlıoğlu, “a.g.m.”, s. 71; KGK, TMS 39, s. 9–10.

¹¹⁴ KGK, “TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardı”, C. 09/04/2015 2015 tarih ve 39321sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 41 sıra no’lu Tebliğ § (2017), s. 3.

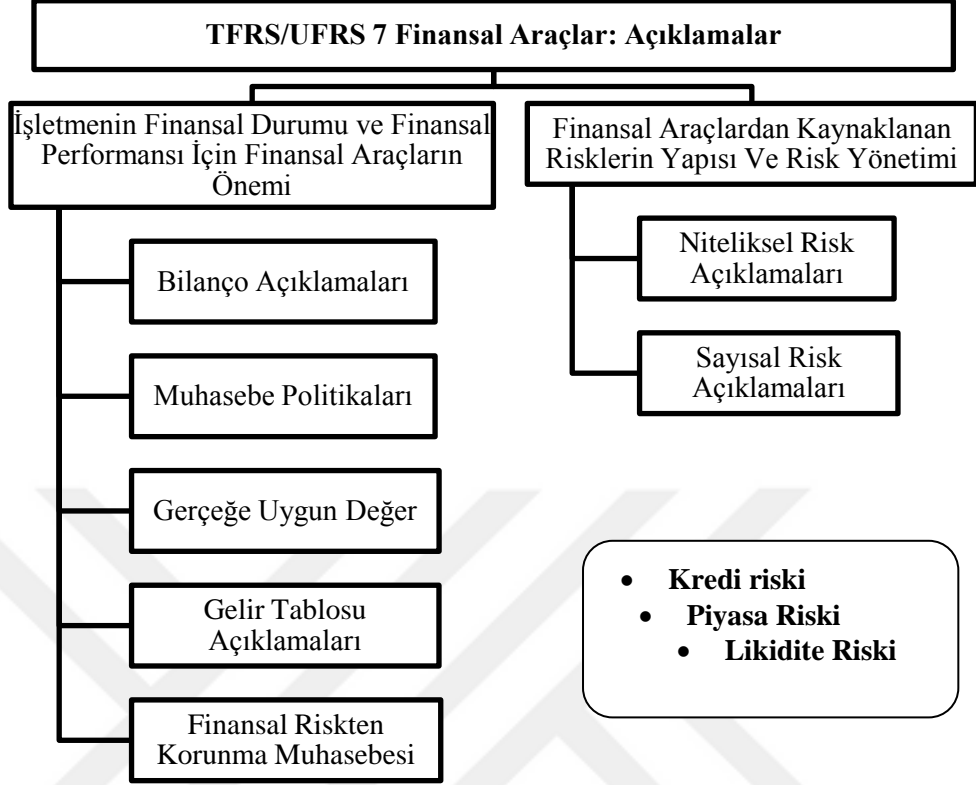
TMS 7 standardı kapsamı dışında kalanlar aşağıda yer almaktadır. Bu istisnalar haricinde bütün finansal araçlara uygulanmaktadır.¹¹⁵

- “TFRS-10 Konsolide Finansal Tablolar”, “TMS-27 Bireysel Finansal Tablolar” veya “TMS-28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar” kapsamında muhasebeleştirilen bağlı ortaklıklardaki, iştiraklerdeki ya da iş ortaklıklarındaki paylar.
- “TMS-19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar” Standardının uygulandığı emeklilik fayda planlarındaki işveren hak ve yükümlülükleri.
- “TFRS-4 Sigorta Sözleşmeleri” Standardında tanımlanan sigorta sözleşmeleri.
- TMS-39’un, 5-7’nci paragrafları kapsamındaki sözleşmeler hariç olmak üzere, “TFRS-2 Hisse Bazlı Ödemeler” Standardı uygulanan hisse bazlı ödeme işlemleri kapsamındaki finansal araçlar, sözleşmeler ve yükümlülükler.
- TMS-32’nin 16A-16B veya 16C-16D paragrafları uyarınca özkaynağa dayalı finansal araç olarak sınıflandırılması gereken araçlar.

Bu standardın uygulayıcıları için genel olarak yapılan açıklamalar iki başlıkta toplanarak işletmenin finansal durumu ve finansal performansı için finansal araçların önemi ve finansal araçlardan kaynaklanan risklerin yapısı ve risk yönetimi şeklinde açıklanmıştır.

¹¹⁵ KGK, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardı, s. 3–4.

Şekil 2.1. TFRS/IFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardının Kapsamı

Kaynak: Volkan Demir, *a.g.e.*, s. 197.

TFRS 7 standardında yer alan finansal araçlardan kaynaklanan riskler üç ana başlık altında toplanmakta ve kredi riski, piyasa riski ve likidite riski olarak tanımlanmaktadır.¹¹⁶

- **Kredi Riski:** Finansal aracın taraflarından birinin yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle diğer tarafta finansal bir kayıp/zarar meydana gelme riskidir.
- **Piyasa Riski:** Piyasa fiyatlarında meydana gelen değişimler nedeniyle bir finansal aracın gerçeğe uygun değerinde veya gelecekteki nakit akışlarında dalgalanma olması riski olarak tanımlanmaktadır.
- **Likidite Riski:** Bir işletmenin finansal yükümlülük ile ilgili sorumluluklarını karşılamakta zorlanması olarak tanımlanmaktadır.

¹¹⁶ KGK, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardı, s. 19–20.

Kredi riski, likidite riski ve piyasa riski finansal araçlar olmadığında da ortaya çıkabilir ancak burada bahsedilen finansal araçlar nedeniyle ortaya çıkan risklere ilişkin finansal tablo dipnotlarında açıklama yapılması gerektirir.

2.4. TFRS-9 FİNANSAL ARAÇLAR

TFRS 9 ilk olarak IAS Uluslararası Muhasebe Standartları tarafından 12 Kasım 2009 tarihinde “IFRS 9 Finansal Araçlar” standardı olarak yayınlanmıştır. Bu standardın ilk yayımlanan kısmında finansal varlıkların ölçülmesi ve sınıflandırılması konusu yer almaktadır. Sonraki yıllarda Türkiye’de Türkçeye çevirisi yapılan standart “TFRS 9 Finansal Araçlar” standardı olarak yayımlanmış ve 2017 yılında yeniden revize edilerek 01/01/2018 tarihinde ve sonrasında başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere 19/01/2017 Tarihli ve 29953 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu standart ile ilgili yapılan çalışmalar devam etmekte olup tam anlamıyla konular tamamlandığında TMS 39 standardının yerini alacaktır.¹¹⁷ TFRS 9 Standardının amacı, finansal tablo kullanıcılarının işletmelerin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, nakit akışlarının zamanını ve bu nakit akışların belirsizliğini değerlendirmeleri için ihtiyaçlarına uygun ve yararlı bilgiyi sunacak şekilde finansal varlıklara ve yükümlülöklere göre finansal raporlama ilkelerini belirlemektir.¹¹⁸ TFRS 9 standardının kapsamı; şu anda uygulamada olan “TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardın kapsadığı tüm finansal araçlarla ilgili konuları içermektedir. Finansal varlıklar ve borçların sınıflandırılması, muhasebeleştirilmesi ve ölçümü kapsamında TMS 39 ve TFRS 9’un içeriğinin karşılaştırması aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

¹¹⁷ KGK, “TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı”, (2015), s. 1; Emine Çına Bal, Veli Öztürk, “Türkiye Muhasebe Standardı TMS - 39 ‘Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm’ Kapsamında Türev Ürünlerin Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı Kullanımı: Forward Örneği”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 2 (2013), s. 27.

¹¹⁸ KGK, TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı, s. 2.

Tablo 2.1. TMS 39 ve TFRS 9 Standartlarının İçeriğinin Karşılaştırılması

TMS 39	TFRS 9
Sınıflandırma ve Ölçüm TMS 39 standardında finansal varlıklar dört farklı sınıfta gruplandırılmıştır. Bu gruplar farklı ölçümleme esasına tabi olmaktadır. Bu varlıklar; gerçeğe uygun değerlenen varlıklar, kredi ve alacaklar, vadeye kadar elde tutulan varlıklar ve satılmaya hazır finansal varlıklar ayrımı yapılarak sınıflandırılmıştır.	Sınıflandırma ve Ölçüm TFRS 9 standardında Finansal varlık ölçüm açısından iki sınıfa ayrılmıştır. Sınıflandırmada işletmenin finansal varlıklarının yönetimi için iş modeli ve finansal varlığın sözleşmeye bağlı nakit akış özellikleri dikkate alınır. Varlıklar; gerçeğe uygun değerle değerlendirilen ve itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen varlıklar olarak sınıflandırılmıştır.
Değer Düşüklüğü TMS 39'a göre itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen ve gerçeğe uygun değerle değerlendirilerek değerlendirilen farklı kapsamlı kâr ya da zarar da muhasebeleştirilen finansal varlıklarda değer düşüklüğü hesaplanmaktadır. Bazı finansal varlıklara ilişkin değer düşüklüğü zararlarının iptali yasaklanmıştır.	Değer Düşüklüğü Yeni sınıflandırma modelinin bir sonucu olarak, sadece itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen finansal varlıklar değer düşüklüğüne tabidir. Tüm değer düşüklüğü zararları iptal edilebilmektedir.
Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Kar ya da Zarar da Muhasebeleştirilen Finansal Varlıklar TMS 39'da bu varlıklar için bir sunum seçeneği söz konusu değildir.	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Kar ya da Zarar da Muhasebeleştirilen Finansal Varlıklar Özkaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımların ilk muhasebeleştirilmesinde işletmelere bir sunum seçeneği sağlanmıştır. Buna göre, eğer işletme kriterlere uygunsuz, başlangıçta bu yatırımlarını gerçeğe uygun değerle değerlendirilen ve değerlendirilen diğer kapsamlı kâr veya zararda muhasebeleştirir. Bu yatırımlardan elde edilen temettüer kâr zararda muhasebeleştirilir. Diğer kapsamlı kâr veya zararda muhasebeleştirilen tutarların, varlığın satışı halinde kâr zararda raporlanmasına izin verilmemektedir.
Maliyet Bedeli ile Ölçüm TMS 39'da borsada işlem görmeyen ve gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen finansal varlıkların maliyet bedeli ile ölçümüne izin verilmektedir.	Maliyet Bedeli ile Ölçüm Tüm özkaynağa dayalı yatırımlar gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülür.

Kaynak: Yıldız Özerhan, Serap Yanık, IFRS / IAS ile Uyumlu ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları, s. 213.

TMS 39 ile TFRS 9 arasında sınıflandırma ve ölçüm, değer düşüklüğü, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı kar ya da zarar da muhasebeleştirilen finansal varlıklar ve maliyet bedeli ile ölçümde birçok uygulama farkı yer almaktadır. Bir farkta KGK tarafından hazırlanan hesap planıdır. Hesap Planı Uygulama Genel Tebliği (HPUGT)'ne

göre menkul kıymet yatırımlarının izlenmesinde kullanılmak üzere Dönen Varlıklar hesap sınıfında 11 No'lu Finansal Varlıklar gibi sıralanmıştır.¹¹⁹

- 110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar
- 111 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Özkaynaklara Yansıtılan Finansal Varlıklar
- 112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar
- 113 Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar
- 116 Türev Finansal Varlıklar
- 119 Finansal Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)

Ayrıca 11 No'lu bu grupta süre gelen işletme faaliyetleri kapsamında 12 ay süresince paraya çevrilmesi beklenen dönem içindeki menkul kıymet yatırımlar izlenmektedir. Gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçümü yapılamayan menkul kıymetler 110, 111 ve 112 No'lu hesaplarda izlenemediği için 113 Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar hesabında izlenmektedir. TFRS 9 standardı üzerinde yapılan çalışmalar tamamlandığında TMS 39 standardı artık uygulanmayacaktır. Yeni hüküm ve kapsam çerçevesinde TFRS 9 standardı uygulanacaktır.

2.5. BÜYÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER İÇİN FİNANSAL RAPORLAMA STANDARDI VE FİNANSAL ARAÇLAR VE ÖZKAYNAKLAR STANDARDI

IFRS kapsamında finansal raporlama oluşturmak ve uluslararası düzeyde standartlara göre mali tablolar sunmak için Türkiye'de yapılan çalışmalar sonucu tam set TFRS uygulamasına gidilmiş, KAYİK kapsamına giren işletmeler bu standart çerçevesinde mali tablolarını sunma zorunluluğu getirilmiştir. Bu kapsama girmeyen diğer işletmeler 1994 yılından bugüne yürürlükte olan MSUGT adı altında muhasebeleştirme ve mali raporlama yapmaktadır. Vergi Usul Kanunu'na (VUK) göre oluşturulan MSUGT, genelde vergi matrahını doğru hesaplama amacıyla kullanılmaktadır. İşletmelerin finansal durumunu tam yansıtmamaktadır. Bu göstergeler sonucu KGK tarafından 2014 yılında TMS/TFRS uygulaması zorunlu olmayan

¹¹⁹ Abitter Özulucan, Seçkin Arslan, Dursun Keleş, "Menkuy Kıymetlerin TMS 39 Ve TFRS Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi", *Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi*, C. 10, S. 4 (2017), s. 241.

işletmeler için belirli bir standart kanun düzenleninceye kadar MSUGT’ni 29/12/2014 tarihli ve 41 sayılı KGK kararı ile yürürlüğe konulan “TMS’leri Uygulamayan Şirketlerin Finansal Tablolarının Hazırlanmasında Uygulanacak İlave Hususlar” yönetmeliği adı altında finansal raporlama düzenlemesi istenmiştir. Yeni düzenleme, YFRÇ taslağı 2014 yılında hazırlanmaya başlanmış ve 13.11.2015 yılı itibariyle 11.12.2015 kadar kamuoyu görüşe açılmış ve sunulmuştur.¹²⁰ Yayınlanan çerçeve kapsamına giren işletmeler bağımsız denetime tabi olan ve TMS ve TFRS uygulama zorunluluğu olmayan işletmelerdir. Bu YFRÇ kapsamında işletmelerin büyüklük oranlarına göre ayrımı yapılarak bundan sonraki dönemler için gerçeğe uygun ve anlaşılabilir finansal raporlar sunmak ve bu konuda yetersiz kalan MSUGT’nin eksiklerini gidermektir. Ayrıca bu sadece ilk bizim ülkemizde yapılan bir uygulama olmamakla beraber birçok Avrupa ülkesi TMS/TFRS haricinde büyük ve orta boy işletmeler için farklı standart uygulamaları mevcuttur.

YFRÇ çalışmaları 2017 yılı itibariyle son bulmuş ve “Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı Hakkında Tebliğ” ve eki “Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı” 29 Temmuz 2017 tarihli ve 30138 Sayılı Mükerrer Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.¹²¹ BOBİ FRS KAYİK’lar dışında kalan bağımsız denetim yaptıran tüm şirketler için 01.01.2018 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinden itibaren uygulanmak zorundadır. Bu finansal raporlama standardı 27 bölümden oluşmakta ve genel anlamıyla maliyet esasına dayanan bir raporlama hazırlanmıştır. BOBİ FRS’nin yeni gelen bölümleri bazı TMS ve TFRS standartlarına karşılık gelmektedir ve bazı TMS ve TFRS standartlarının karşılığı yoktur buda bize uygulamada farklılıklar olduğu ve bazı hükümlerin KAYİK’ların uygulama kapsamında kaldığını göstermektedir.¹²² **EK-1’de** dahil olan kısımlar ve olmayan kısımlar gösterilmektedir.

¹²⁰ Ümit Güçenme Gençoğlu, “Temel Konularda BOBİ FRS ve TMS/TFRS Karşılaştırması”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S. 76 (2017), s. 2; Murat Yünlü, “Bağımsız Denetime Tabi Olup TMS/TFRS Uygulama Kapsamında Olmayan İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standartları”, *Muhasebe ve Denetim Dünyası*, C. 1, S. 1 (2016), s. 27–28.

¹²¹ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumundan, “Büyük Ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı Hakkında Tebliğ”, 30138, C. SIRA NO: 56 (2017), C. SIRA NO: 56, s. 1.(8.12.2012)

¹²² Ümit Güçenme Gençoğlu, “a.g.m.”, s. 2–3.

Bölüm 9 Finansal Araçlar Ve Özkaynaklar'ın iki alt başlığı vardır ve bunlar finansal araçlar ve özkaynaklardır. Finansal araçlar alt başlığı kapsamında; bilançonun varlıklarında ve borçlarında yer alan nakitleri, alacakları, borçları, pay senetlerini ve borçlanma araçları yer alır. Özkaynaklar alt başlığı ise, varlıklardan yükümlülükler düşüldükten sonraki tutarı ifade eder. Bölüm hükümleri ise, bağlı ortaklıklar, iştirakler ve müşterek girişimler (iş ortaklığı) olarak sınıflandırılan payları (hisse senetlerini) kapsamına almaz.¹²³

BOBİ FRS uygulamak zorunda olan işletmeler Bakanlar Kurulu Kararı ile bağımsız denetim kapsamına alınan işletmeler olarak önceden duyurulmuştur. Bu işletmelerin kapsamı en son 2016 yılı itibari ile genişletilerek;¹²⁴

- Aktif Toplamı: 40 Milyon TL ve üzeri
- Yıllık Net Satış Hasılatı: 80 Milyon TL ve üzeri
- Çalışan Sayısı: 200 Çalışan ve üzeri

Olarak belirtilmiş bu üç şartı sağlayan ve üzerinde olan işletmeler bağımsız denetime tabi olup BOBİ FRS standartları çerçevesinde finansal tablolarını 01.01.2018 tarihinden başlayan hesap döneminden itibaren düzenlemek zorundadır.

2.5.1. BOBİ FRS Bölüm 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar Standardı ve TMS 39 Farkları

BOBİ FRS için de yer alan “9 Bölüm Finansal Araçlar ve Özkaynaklar” bölümüne karşılık olarak TMS 32, TMS 39, TFRS 7 ve TFRS 9 standardı gelmektedir. Finansal varlıkların ölçülmesi ve değerlemesi yapılırken eski ve yeni standart arasında bazı hususlarda uygulama farkları bulunmaktadır.

TMS 39 ve BOBİ FRS Finansal Araçlar ve Özkaynaklar Farkı:¹²⁵

- TMS 39'da finansal varlıkların ölçümü dört gruba ayrılmaktadır;
 - Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan,
 - Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar,
 - Kredi ve alacaklar,

¹²³ Aydın Karapınar, Ali Osman Eflatun, *BOBİ FRS (Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı) Uygulama ve Yorumları*, 1. b., Ankara: Gazi Kitapevi, Eylül 2017, s.169.

¹²⁴ Yıldız Özerhan, “a.g.m.”, s. 309.

¹²⁵ Murat Yünlü, “a.g.m.”, s. 34.

➤ Satılmaya hazır finansal varlıklar.

Finansal Araçlar ve Özkaynaklar ölçümü ise;

➤ Ticari ve diğer alacaklar ile ticari ve diğer borçlar,

➤ Borçlanma araçları,

➤ Özkaynağa dayalı finansal varlıklar,

➤ Diğer finansal araçlar.

- BOBİ FRS Finansal Araçlar ve Özkaynaklar kapsamında alacak ve borçlar mukayyet değeri üzerinden gösterilir ve reeskont işlemine tabi tutulmaktadır. TMS 39 kapsamında ise bunlar itfa edilmiş maliyetiyle değerlendirilmektedir,
- BOBİ FRS Finansal Araçlar ve Özkaynaklar'a göre faiz unsuru içeren finansal varlık ve borçlar, borçlanma araçları olarak nitelendirilir ve itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür. TMS 39'da faiz içeren finansal varlık ilgili olduğu değerlendirilme grubuna göre farklı şekilde ölçülür ve kayda alınır,
- BOBİ FRS Finansal Araçlar ve Özkaynaklar' göre özkaynağa dayalı finansal varlıklardan piyasada işlem gören piyasa değeri üzerinden, piyasada işlem görmeyen maliyet değeri üzerinden değerlendirilir. TMS 39'da özkaynağa dayalı finansal araçlar gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan olarak ya da satılmaya hazır finansal araç olarak gruplandırılmakta ve gruplara göre kaydedilmektedir,
- BOBİ FRS Finansal Araçlar ve Özkaynaklar' göre finansal borçlar borçlanma araçları kapsamında değerlendirilerek itfa edilmiş maliyetiyle ölçülmektedir. TMS 39'da finansal borçlar itfa edilmiş maliyetiyle ya da gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmektedir,
- TMS 39'da düzenlenen finansal riskten korunma muhasebesine ilişkin hükümler BOBİ FRS Finansal Araçlar ve Özkaynaklar'da yer almaz.

2.5.2. BOBİ FRS – MSUGT/VUK – TFRS Karşılaştırması

Türkiye'de ilk olarak muhasebe ilkeleri ve standardı kapsamında MSUGT uygulanmaya başlamış ardından uluslararası ticari yasa ve kanunlar kapsamında TFRS uygulanmaya girmiş ve son olarak BOBİ FRS standardı yürürlüğe girerek 2018 yılı itibariyle uygulanmaya konulacaktır. Bu süreç gerçekleşirken her yeni gelen standart bir öncekine göre farklılıklar ortaya konulmuştur.

Tablo 2.2. Finansal Araçlar ve Özkaynaklar Karşılaştırması

	BOBİ FRS	MSUGT/VUK	TFRS
Ticari ve Diğer Alacak ve Borçların Muhasebeleştirilmesi	Vadesi bir yıl veya daha kısa olanlar itibari değeri üzerinden, Vadesi bir yıldan daha uzun olanlar itfa edilmiş değeri üzerinden ölçülmektedir.	Senede bağlanmış bütün alacak ve borçlar için reeskont uygulanması ihtiyaridir.	İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülmektedir. Uygulama kolaylığı hariç!
Ticari Alacaklara İlişkin Değer Düşüklüğü	Değer düşüklüğüne ilişkin gözlemlenebilir kanıtların bulunması durumunda değer düşüklüğü karşılığı ayrılmaktadır.	Dava ve icra safhasındaki alacaklar için değer düşüklüğü karşılığı ayrılmaktadır.	Beklenen kredi zararı yaklaşımına göre değer düşüklüğü kayda alınmaktadır.
Hisse Senedi Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi	Borsada işlem görenler gerçeğe uygun değerleri (piyasa değeri) üzerinden, Borsada işlem görmeyenler maliyet bedelinden ölçülür	Alış bedeliyle değerlendirilir.	Gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçülmektedir.
Borçlanma Aracı Niteliğindeki Menkul Kıymet Yatırımlarının Ölçümü	İtfa edilmiş değeri üzerinden ölçülmektedir.	Borsa rayici üzerinden veya alış bedeline vade sonuna kadar işleyen faizin eklenmesiyle bulunan tutar üzerinden değerlendirilmektedir.	İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülmektedir.
Banka Kredileri ve İhraç Edilen Menkul Kıymetlerin Ölçümü	İtfa edilmiş değeri üzerinden ölçülmektedir.	Tahviller itibari değeri, banka kredileri işlemiş faiziyle birlikte mukayyet değeri üzerinden değerlendirilmektedir.	İtfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülmektedir.
Türev Araçlar	Gerçeğe Uygun Değer	Muhasebeleştirmeye ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır.	BOBİ FRS ile uyumlu

Kaynak: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Uzmanı, “KGK, BOBİ FRS Tanıtım Toplantıları Sunumlar”, (Slayt), BOBİ FRS Tanıtım Toplantıları, http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/BOB% C4% B0% 20FRS% 20Sunumlar/2_% 20 Oturum.pdf, 2017, s. 2. sunu.

BOBİ FRS, diğer finansal araçların ölçümü açısından türev finansal araçların (forward, futures, opsiyon, swap, varant) ilk kayıtlarında ve sonraki dönemlerde kayda alınmasında gerçeğe uygun değeri ile ölçmektedir. Ölçüm farkları ise kar veya zarara yansıtılmaktadır. Diğer finansal araçlardan nakit ödeme ile yerine getirilemeyerek taahhüt ile yerine getirilen borçlanma aracı tanımını karşılayan krediye ilişkin taahhütler

maliyet bedeli ile değeri. ¹²⁶ Bu taahhütler ilk kayda alındığında işlem maliyeti dahil edilerek işlem fiyatı ile ölçümü yapılır. Sonraki yapılan ölçümlerde ise değer düşüklüğü var ise değer düşüklüğü zararı hesaplanarak maliyet değerinden düşürülmektedir. TMS ve TFRS türev finansal araçların değerlemesi bakımından uyum gösterir iken VUK'da ilgili bir hüküm yoktur.

2.6. TÜREV FİNANSAL ARAÇLARIN RİSKTEN KORUNMA VE SPEKÜLASYON AMAÇLI MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Türev finansal araçların yatırımcısı için temel olarak üç kullanım amacı vardır. Bu kullanım amaçları riskten korunma, spekülasyon ve arbitrajdır. İşletmelerin türev araçları kullanırken muhasebe kaydı işlemi yapmaları gerekmektedir. Genelde riskten korunma ve spekülasyon amaçlı kullandıkları için türev finansal araçları muhasebe kayıtları farklılık gösterebilir. Yapılacak olan muhasebe kayıtlarında riskten korunma ve spekülasyon amacı ile kullanılan türev finansal araçların farklı kurumlarca, farklı şekillerde ve farklı hesap kalemleri kullanarak nasıl muhasebe kayıtlarına yansıtıldığı ile ilgili örnekler vereceğiz.

2.6.1. Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Forward sözleşmelerinin hem spekülasyon amaçlı kullanımını hem riskten korunma amaçlı kullanımını hakkında iki şekilde de nasıl muhasebeleştirildiğini kurgulayarak örneklerini vereceğiz.

2.6.1.1. *Spekülasyon Amaçlı Kullanılan Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi*

Forward türev araç kullanıcılarının spekülasyon amaçlı forward sözleşmesi yaptığında, nasıl kayıt yapıldığını bir örnek üzerinden gösterelim. İlk örnekte döviz forward sözleşmesi yapan RN A.Ş. vadeli kuru, cari kurdan yüksek olduğundan aradaki fark forward primi olarak almakta ve muhasebe işlemi bu şekilde gerçekleştirilmektedir. İkinci örnekte aynı örnek üzerinden döviz forward sözleşmesi yapan RN A.Ş. cari kuru, vadeli kurdan yüksek olduğundan aradaki farkı forward iskontosu olarak almakta ve muhasebe işlemi bu şekilde gerçekleştirilmektedir.

¹²⁶ İlker Kıymetli Şen, Mehmet Özbirecikli, “BOBİ FRS'nin Muhasebe Uygulamalarına Getirdiği Değişiklikler: BOBİ FRS, TMS/TFRS Ve Mevcut Muhasebe Sistemi Çerçevesinde Bir İnceleme”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, C. Nisan 2018, S. Özel Sayı (2018), s. 470.

Vadeli Kurun Yüksek Olduğu Durum: Türkiye’de Uludağ’da sezonluk kayak turizm işletmesi RN A.Ş. sezon bittikten sonra kazancını \$’ın TL karşısında kısa vadede değer kazanacağını düşünerek parasını spekülatif korunma amaçlı kullanmaya karar vermiştir. YT Finans Kurumu uzun vadede \$’ın TL karşısında değer kaybedeceğini düşünmektedir. 01.04.2017 tarihinde RN A.Ş., YT finans kurumu ile 240 gün (30.11.2017) vadeli 1\$ = 3,60 TL kur üzerinden 500.000 \$ alma hakkı tanıyan forward sözleşmesi imzalamıştır. Sözleşme süresinde değişen piyasa kuru ve tarafların anlaşma kuru şu şekilde oluşmuştur;

Tarih	Piyasa Kuru (\$/TL)	İşlem Tarihindeki Sözleşme Değerleri (TL)
01.04.2017	3,60	1.800.000,00
30.11.2017	3,70	1.850.000,00

Tarafların 01.04.2017 tarihinde yaptığı forward sözleşmesi anlaşma tutarı:

$$500.000,00 \$ * 3,60 \text{ TL} = 1.800.000,00 \text{ TL' dir.}$$

Vade tarihi sonlandığında ise cari alış kuru forward sözleşmesinin tutarı (30.11.2017):

$$500.000,00 \$ * 3,70 \text{ TL} = 1.850.000,00 \text{ TL' dir.}$$

Sözleşme sonunda oluşan vade farkı:

$$500.000,00 \$ * (3,70 \text{ TL} - 3,60 \text{ TL}) = 50.000,00 \text{ TL' dir.}$$

30.11.2017 vade tarihinde yükselen dolar kuru nedeniyle RN A.Ş. kısa dönemde 50.000,00 TL’lik kar elde etmiş ve YT Finans Kurumu doların uzun vadede düşeceğini düşünerek yapılan türev finansal araç, forward sözleşmesinden 50.000,00 TL’lik zarar etmiştir.

Sözleşmeye X bankası aracılık etmektedir. Taraflar forward sözleşmesi temin nedeniyle aracı bankaya sözleşme bedelinin %10’unu nakit teminat olarak yatırmışlardır. X bankasına taraflar %1 komisyon ödemektedir. Yapılan sözleşme giderleri 10.000,00 TL’dir KDV dahil RN A.Ş. bankaya çek keşide ederek ödeme yapmıştır.

Forward Sözleşmesi Sonucu RN A.Ş. Yaptığı Kayıtlar: Aşağıda gösterilen muhasebe kayıtları, 01.04.2017 forward sözleşmesinden kaynaklanan alacak ve borçların kayıdır ve nazım hesaplar kullanılmıştır:

01.04.2017	
900- NAZIM HESAP	1.800.000,00
900.01- Forward Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Vadeli Döviz Alım İşlemi	
910- NAZIM HESAP	1.800.000,00
910.01- Forward Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Vadeli Döviz Alım İşlemi	
/	

RN A.Ş. forward sözleşmesi işlemi sonucu 1.800.000,00 TL'nin %10'u kadar X bankasına nakit teminat yatırmış ve bu muhasebe kayıtlarına şu şekilde yansıtılmaktadır:

01.04.2017	
126- VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	180.000,00
126.01- X Bankasına Ödeme	
100- KASA HESABI	180.000,00
/	

RN A.Ş. forward sözleşmesi sonucu teminat bedeli üzerinden %1 X bankasına komisyon ödemesi ve %0,5 banka sigorta muamele vergisinin ödenmesi işlemlerinin muhasebe kayıtlarına yansıtılması:

01.04.2017	
653- KOMİSYON GİDERLERİ HESABI	18.000,00
780- GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	9.000,00
100- KASA HESABI	27.000,00
/	

RN A.Ş. forward sözleşmeden kaynaklanan giderlerin ve %18 KDV'nin ödenmesi için çek düzenlemiştir. Yapılan kayıtların muhasebe hesaplarına yansması:

$$10.000,00 \text{ TL} * \%18 \text{ KDV} = 1.800,00 \text{ TL}$$

01.04.2017	
770- GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HESABI	10.000,00
191- İNDİRİLECEK KDV HESABI	1.800,00
103- VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HESABI	11.800,00
/	

RN A.Ş. forward sözleşmesi vade sonunda \$'ın alınması ve oluşan kur farklarının muhasebe hesaplarına yansması:

$$500.000,00 \$ * 3,70 \text{ TL} = 1.850.000,00 \text{ TL}$$

$$1.850.000,00 \text{ TL} - 1.800.000,00 \text{ TL} = 50.000,00 \text{ TL kambiyo karı oluşur.}$$

30.11.2017	
100- KASA HESABI	1.850.000,00
100.01- Yabancı Para (\$)	
100- KASA HESABI	1.800.000,00
100.01- Türk Parası (TL)	
646- KAMBİYO KARLARI HESABI	50.000,00
646.01- Forward Piriimi	
/	

RN A.Ş. forward sözleşmesi başında açtığı nazım hesapların 30.11.2017 tarihinde iptal edilmesi ve muhasebe kayıtlarına yansması:

31.11.2017	
910- NAZIM HESAP	1.800.000,00
910.01- Forward Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Vadeli Döviz Alım İşlemi	
900- NAZIM HESAP	1.800.000,00
900.01- Forward Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Vadeli Döviz Alım İşlemi	
/	

RN A.Ş. forward sözleşmesi gereği bankaya ödediği teminatın geri alma kaydının muhasebe hesaplarına yansması:

30.11.2017	
100- KASA HESABI	180.000,00
126- VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	180.000,00
/	

Türev finansal araç kullanan iki taraf arasında yapılan forward sözleşmesi RN A.Ş. tarafından kar ile YT Finansal Kurumu tarafından zararla sonuçlanmıştır.

Cari Kurun Yüksek Olduğu Durum: Türkiye’de Uludağ’da sezonluk kayak turizm işletmesi RN A.Ş. sezon bittikten sonra kazancını \$’ın TL karşısında kısa vadede değer kazanacağını düşünerek parasını spekülatif korunma amaçlı kullanmaya karar vermiştir. YT Finans Kurumu uzun vadede \$’ın TL karşısında değer kaybedeceğini düşünmektedir. 01.04.2017 tarihinde RN A.Ş., YT finans kurumu ile 240 gün (30.11.2017) vadeli 1\$ = 3,60 TL kur üzerinden 500.000 \$ alma hakkı tanıyan forward sözleşmesi imzalamıştır. Sözleşme süresinde değişen piyasa kuru ve tarafların anlaşma kuru şu şekilde oluşmuştur;

Tarih	Piyasa Kuru (\$/TL)	İşlem Tarihindeki Sözleşme Değerleri (TL)
01.04.2017	3,60	1.800.000,00
30.11.2017	3,50	1.750.000,00

Tarafların 01.04.2017 tarihinde yaptığı forward sözleşmesi anlaşma tutarı:

$500.000,00 \$ * 3,60 \text{ TL} = 1.800.000,00 \text{ TL}$ 'dir.

Vade tarihi sonlandığında ise cari alış kuru forward sözleşmesinin tutarı (30.11.2017):

$500.000,00 \$ * 3,50 \text{ TL} = 1.750.000,00 \text{ TL}$ 'dir.

Sözleşme sonunda oluşan vade farkı:

$500.000,00 \$ * (3,50 \text{ TL} - 3,60 \text{ TL}) = - 50.000,00 \text{ TL}$ 'dir.

30.11.2017 vade tarihinde düşen dolar kuru nedeniyle RN A.Ş. kısa dönemde 50.000,00 TL'lik zarar etmiştir. YT Finans Kurumu doların uzun vadede düşeceğini düşünerek yapılan türev finansal araç, forward sözleşmesinden 50.000,00 TL'lik kar elde etmiştir.

Sözleşmeye X bankası aracılık etmektedir. Taraflar Forward sözleşmesi temin nedeniyle aracı bankaya sözleşme bedelinin %10'unu nakit teminat olarak yatırmışlardır. X bankasına taraflar %1 komisyon ödemektedir. Yapılan sözleşme giderleri 10.000,00 TL'dir KDV dahil RN A.Ş. bankaya çek keşide ederek ödeme yapmıştır.

Forward Sözleşmesi Sonucu RN A.Ş. Yaptığı Kayıtlar: Aşağıda gösterilen muhasebe kayıtları, 01.04.2017 forward sözleşmesinden kaynaklanan alacak ve borçların kayıdır ve nazım hesaplar kullanılmıştır:

01.04.2017	
900- NAZIM HESAP	1.800.000,00
900.01- Forward Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Vadeli Döviz Alım İşlemi	
910- NAZIM HESAP	1.800.000,00
910.01- Forward Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Vadeli Döviz Alım İşlemi	
/	

RN A.Ş. forward sözleşmesi işlemi sonucu 1.800.000,00 TL'nin %10'u kadar X bankasına nakit teminat yatırmış ve bu muhasebe kayıtlarına şu şekilde yansıtılmaktadır:

01.04.2017	
126- VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	180.000,00
126.01- X Bankasına Ödeme	
100- KASA HESABI	180.000,00
/	

RN A.Ş. forward sözleşmesi sonucu teminat bedeli üzerinden %1 X bankasına komisyon ödemesi ve %0,5 banka sigorta muamele vergisinin ödenmesi işlemlerinin muhasebe kayıtlarına yansıtılması:

01.04.2017	
653- KOMİSYON GİDERLERİ HESABI	18.000,00
780- GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	9.000,00
100- KASA HESABI	27.000,00
/	

RN A.Ş. forward sözleşmeden kaynaklanan giderlerin ve %18 KDV'nin ödenmesi için çek düzenlemiştir. Yapılan kayıtların muhasebe hesaplarına yansımaları:

$$10.000,00 \text{ TL} * \%18 \text{ KDV} = 1.800,00 \text{ TL}$$

01.04.2017	
770- GENEL YÖNETİM GİDERLERİ HESABI	10.000,00
191- İNDİRİLECEK KDV HESABI	1.800,00
103- VERİLEN ÇEKLER VE ÖDEME EMİRLERİ HESABI	11.800,00
/	

RN A.Ş. forward sözleşmesi vade sonunda \$'ın alınması ve oluşan kur farklarının muhasebe hesaplarına yansımaları:

$$500.000,00 \$ * 3,50 \text{ TL} = 1.750.000,00 \text{ TL}$$

$$1.750.000,00 \text{ TL} - 1.800.000,00 \text{ TL} = - 50.000,00 \text{ TL kambiyo zararı oluşur.}$$

30.11.2017	
100- KASA HESABI	1.850.000,00
100.01- Yabancı Para (\$)	
100- KASA HESABI	1.800.000,00
100.01- Türk Parası (TL)	
656- KAMBİYO ZARARLARI HESABI	50.000,00
656.01- Forward İskontosu	
/	

RN A.Ş. forward sözleşmesi başında açtığı nazım hesapların 30.11.2017 tarihinde iptal edilmesi ve muhasebe kayıtlarına yansımaları:

31.11.2017	
910- NAZIM HESAP	1.800.000,00
910.01- Forward Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Vadeli Döviz Alım İşlemi	
900- NAZIM HESAP	1.800.000,00
900.01- Forward Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Vadeli Döviz Alım İşlemi	
/	

RN A.Ş. forward sözleşmesi gereği bankaya ödediği teminatın geri alma kaydının muhasebe hesaplarına yansımaları:

30.11.2017	
100- KASA HESABI	180.000,00
126- VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	180.000,00
/	

Türev finansal araç kullanan iki taraf arasında yapılan forward sözleşmesi RN A.Ş. tarafından zarar ile YT Finansal Kurumu tarafından kar ile sonuçlanmıştır.

2.6.1.2. Riskten Korunma Amaçlı Kullanılan Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Forward türev araç kullanıcılarının riskten korunma amaçlı forward sözleşmesi yaptığına, nasıl kayıt yapıldığını bir örnek üzerinden gösterelim.

Samsun da buğday üretimi yapan Havza Kooperatif İşletmesi, aynı şehirde un fabrikası bulunan DM A.Ş. ile 01.03.2017 tarihinde hammadde olarak buğday alım-satımı konusunda 6 ay vadeli forward sözleşmesi imzalamıştır.

Buğday üreticisi Havza Kooperatif İşletmesi tarafından; mart ayında tarlada satımı yapılan ama teslimi 30.07.2017 Temmuz sonu buğday harmanı ile teslimine gerçekleşecek olan bir türev finansal araç olarak yapılan forward sözleşmesidir. Buğday

üreticisi Havza Kooperatif İşletmesi'nin bu sözleşmeyi imzalama amacı; sözleşme yapıldığı andan vade gününe kadar ürün üretimi sırasında oluşacak bütün risklerden korunmak ve buğday fiyatlarının 30.07.2017 tarihinde anlaşıldığı satış fiyatından daha düşük olacağını düşünmesidir.

Buğdayı hammadde olarak alan DM A.Ş. un fabrikası tarafından; 01.03.2017 mart ayı itibariyle tarlada bulunan ürün üzerinden yapılan ve teslimi 30.07.2017 Temmuz ayı itibariyle vadesi sonlanan forward sözleşmesini DM A.Ş.'nin imzalama amacı, buğday fiyatlarının Temmuz sonu itibariyle anlaşıldığı alış fiyatından daha yüksek olacağını düşünmesidir. Tarlada ürünün yetişmesi sırasında oluşabilecek bütün riskleri üstlenmiştir ve buna göre bir alış fiyatı belirlenmiştir.

Buğdayın kg'ı iki taraf arasında: 950 Kuruş üzerinden 400 ton buğday alım-satımı olarak anlaşılmıştır. Taraflar sözleşmeyi hiçbir şekilde iptal veya fesih etmeyeceklerini belirtmişlerdir. Buğday fiyatlarında dönem içinde oluşan piyasa değerleri ile değerlendirilmeden muhasebe kayıtları yapılacaktır. Sözleşme iki taraf içinde riskten korunmak amacı ile düzenlenmiş tipik bir forward sözleşmesidir.

Tarih	Buğday Fiyatı (TL/ Kuruş)
01.03.2017	950
30.07.2017	1,100

01.03.2017 tarihindeki buğday fiyatı: $400.000 \text{ Kg} * 0,950 \text{ Kuruş} = 380.000,00 \text{ TL}$ 'dir.

30.07.2017 tarihindeki buğday fiyatı: $400.000 \text{ Kg} * 1,100 \text{ Kuruş} = 440.000,00 \text{ TL}$ 'dir.

Sözleşmede tarafların anlaşıldığı fiyat ile vade sonunda oluşan fiyat arasındaki fark:
 $440.000,00 \text{ TL} - 380.000,00 \text{ TL} = 60.000,00 \text{ TL}$ 'dir.

İlk olarak buğday üreticisi olan Havza Kooperatif İşletmesi'nin kayıtları muhasebe hesaplarına yansıtılacaktır:

Buğday üreticisi Havza Kooperatif İşletmesi'nin 01.03.2017 tarihinde yaptığı forward satış sözleşmesinin muhasebe kaydı: (%18 indirilecek KDV uygulanmıştır)

01.03.2017	
127- DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	380.000,00
127.01 Vadeli Forward Sözleşmesi Alım İşlemi	
340- ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	380.000,00
340.01- Forward Türev Finansal İşlemler	
/	

Buğday satıcısı Havza Kooperatif İşletmesi'nin sözleşme 30.07.2017 tarihli vade bitiminde yapacağı satış sözleşmesinin tahsili ve muhasebe kaydı:

30.07.2017	
102- BANKALAR	380.000,00
102.01- TL Hesabı	
127- DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	380.000,00
127.01 Vadeli Forward Sözleşmesi Alım İşlemi	
/	

30.07.2017	
340- ALINAN SİPARİŞ AVANSLARI	380.000,00
340.01- Forward Türev Finansal İşlemler	
600- YURT İÇİ SATIŞLAR	311.600,00
391- HESAPLANAN KDV	68.400,00
/	

Buğday satıcısı Havza Kooperatif İşletmesi'nin muhasebe kayıtları bu şekilde gerçekleşmiştir.

Buğday alıcısı DM A.Ş. un fabrikasının 01.03.2017 tarihinde yaptığı forward alış sözleşmesi işlemlerinin muhasebe kayıtlarına yansıtılması:

01.03.2017	
159- VERİLEN SPARİŞ AVANSLARI	380.000,00
159.01- Forward Sözleşmesiyle Oluşan İlk Madde Malzeme Stok'u	
329- DİĞER TİCARİ BORCLAR	380.000,00
329.01 Vadeli Forward Sözleşmesi Borç İşlemi	
/	

Muhasebe kayıtlarına DM A.Ş. un fabrikasının forward sözleşmesi sonucu oluşan karını ve hammadde stokunu dönem sonunda hesaplara yansıtıldıktan sonra, son kayıt olarak forward sözleşme borcu kapatılarak hesaplara yansıtılır.

30.07.2017	
329- DİĞER TİCARİ BORCLAR	380.000,00
329.01 Vadeli Forward Sözleşmesi Borç İşlemi	
102- BANKALAR	380.000,00
102.01- TL Hesabı	
/	

Buğday alıcısı DM A.Ş. un fabrikasının ilk kayıtları yaptıktan sonra vade sonunu geldiğinde (30.07.2018 tarihinde) oluşan buğday fiyatı 1 TL 100 Kuruş olduğu için düzenlenen forward sözleşmesinden 60.000,00 TL'lik bir kar sağlamıştır. Bu işlem zaman temelli bir gelir-gider olduğu için olağan gelir ve giderler hesabında raporlarız. Muhasebe kayıtlarına şu şekilde yansımaktadır:

30.07.2017	
150- İLK MADDE MALZEME	311.600,00
150.01- Vadeli Forward Sözleşmesiyle Oluşan İlk Madde Malzeme	
191-İNDİRİLECEK KDV HESABI	68.400,00
159- VERİLEN SPARİŞ AVANSLARI	380.000,00
159.01- Forward Sözleşmesiyle Oluşan İlk Madde Malzeme Stok'u	
/	

Yukarıdaki işlemler sonucunda forward sözleşmelerin farklı muhasebe kayıtlarına yer verilmiştir. Forward sözleşmeleri kullanıcısı tarafından organize olmuş borsalarda işlem görmese de bir bağlayıcılığı ve değerli senet olarak hukuki bir yasallığı bulunmaktadır.

2.6.2. Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Futures sözleşmeler forward sözleşmeler gibi tezgahüstü piyasalarda işlem görmeyen organize olmuş bir borsada işlem gören ve vade sonunda pozisyon kapatma şeklinde (sonradan sözleşmeden tek taraflı bir şekilde vazgeçilmesi yasal olarak mümkün olmayan) sözleşmelerdir. Organize olmuş borsalarda işlem gördüğü için başlangıçta belirli bir başlangıç teminatı verilerek uzun pozisyon veya kısa pozisyon alınarak kullanılabilir. Tarafların ortak görüşü alınarak futures sözleşmede bir değişim gerektiğinde kısa pozisyon uzun pozisyona, uzun pozisyon kısa pozisyona değişim teminatı karşılığında dönüşümü sağlanabilir.

2.6.2.1. Spekülasyon Amaçlı Kullanılan Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Futures türev araç kullanıcılarının döviz kurlarında oluşan spekülasyon dalgalanmalardan kendini koruma amaçlı futures sözleşmesi yaptıklarında, nasıl kayıt yapıldığını bir örnek üzerinden gösterelim.

ŞVL A.Ş. bir petrol ithal eden firmadır. Gelecek kısa dönemde döviz kurlarında oluşabilecek spekülasyon dalgalanmalardan kendini korumak istemektedir. X bankası vasıtası ile 01.01.2018 tarihinde üç ay vade ile 120.000,00 \$ değerinde futures sözleşmesi almıştır. X bankası sözleşmenin yapıldığı andaki işlem kuru ve piyasa kuru aynı olması sebebiyle 1 \$ = 3,50 TL olarak belirlemiştir. Futures sözleşmesinin başlangıç teminatı 50.000,00 TL'dir. Vade sonunda karşılıklı teslimat yapılacaktır.

Futures sözleşmesine ait borsa kurları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Tarih	Futures Sözleşme Fiyatı (\$/TL)
01.01.2018	3,50
30.03.2018	3,65

Futures sözleşmesi yapıldığı 01.01.2018 tarihinde sözleşmenin fiyatı:

120.000,00 \$ * 3,50 TL = 420.000,00 TL'dir.

Sözleşme Başlangıç teminatı: 50.000,00 TL'dir.

Vade tarihinde futures sözleşmesi 3,65 TL'ye yükselmiştir. Bu nedenle vade sonunda oluşan kur:

120.000,00 \$ * 3,65 TL = 438.000,00 TL'dir.

438.000,00 TL – 420.000,00 TL = 18.000,00 TL

ŞVL A.Ş. futures sözleşmesi sonucu 18.000,00 TL türev finansal araç karı elde ederken, SGL gıda firması 18.000,00 TL türev finansal araç zararına uğramıştır.

Futures sözleşmesinde kurlar günlük bir değerlemeye tabi tutulmadan fiyatların izlenmesini kolaylaştırmak için sadece ay sonlarında oluşan değerlendirme dikkate alınmış ve muhasebe kayıtları tutulmuştur.

Taraflar arasında yapılan futures sözleşmesinde ŞVL A.Ş.'nin yapması gereken muhasebe kayıtlarının hesaplara yansması:

01.01.2018 tarihinde ŞVL A.Ş.'nin futures sözleşmesine ilişkin açılış kaydı:

(120.000,00 \$ * 3,50 TL = 420.000,00 TL)

01.01.2018	
900- NAZIM HESAP	420.000,00
900.01- Futures Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Alım Amaçlı Futures Sözleşmesinden Alacaklar	
910- NAZIM HESAP	420.000 ,00
910.01-Futures Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Alım Amaçlı Futures Sözleşmesinden Borçlar	
/	

ŞVL A.Ş.'nin futures sözleşmesinden kaynaklanan 01.01.2018 tarihli başlangıç teminatının muhasebe kayıtlarına yansması:

01.01.2018	
126- VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	50.000,00
126.01- Türev Finansal Araç Teminatları	
102- BANKALAR HESABI	50.000,00
102.01- \$ Hesabı	
/	

ŞVL A.Ş.'nin futures sözleşmesinin vade günü 30.03.2018 tarihinde gerçekleşen kur farkının muhasebe kayıtlarına yansması: (120.000,00 \$ * 3,65 TL = 438.000,00 TL)

30.03.2018	
153- TİCARİ MALLAR HESABI	371.186,00
191- İNDİRİLECEK KDV HESABI	66.814,00
320- SATICILAR HESABI	438.000,00
/	

30.03.2018	
320- SATICILAR	438.000,00
120- BANKALAR	420.000,00
646- KAMBİYO KARLARI	18.000,00
/	

ŞVL A.Ş.'nin futures sözleşmesinin 30.03.2018 tarihinde nazım hesaplar kullanılarak muhasebe kayıtlarına yansması ve kayıtların kapatılması:

30.03.2018	
910- NAZIM HESAP	420.000 ,00
910.01-Futures Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Alım Amaçlı Futures Sözleşmesinden Borçlar	
900- NAZIM HESAP	420.000,00
900.01- Futures Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Alım Amaçlı Futures Sözleşmesinden Alacaklar	
/	

ŞVL A.Ş.'nin futures sözleşmesinden kaynaklanan başlangıç teminatının 30.03.2018 tarihinde geri alınmasının muhasebe kayıtlarına yansması:

30.03.2018	
102- BANKALAR HESABI	50.000,00
102.01- \$ Hesabı	
126- VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	50.000,00
126.01- Türev Finansal Araç Teminatları	
/	

Futures sözleşmesinde ŞVL A.Ş.'nin yapması gereken kayıtlar bu şekilde gerçekleşmiş ve işletme yaptığı bu sözleşme sonunda kar elde etmiştir.

Döviz futures sözleşmesinde SGL A.Ş.'nin yapması gereken muhasebe kayıtlarının hesaplara yansması:

01.01.2018 tarihinde SGL A.Ş.'nin futures sözleşmesine ilişkin yaptığı açılış kaydı:

$$(120.000,00 \$ * 3,50 TL = 420.000,00 TL)$$

01.01.2018	
900- NAZIM HESAP	420.000 ,00
900.01- Futures Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Satım Amaçlı Futures Sözleşmesinden Alacaklar	
910- NAZIM HESAP	420.000,00
910.01-Futures Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Satım Amaçlı Futures Sözleşmesinden Borçlar	
/	

SGL A.Ş.'nin futures sözleşmesinden kaynaklanan 01.01.2018 tarihli başlangıç teminatının muhasebe kayıtlarına yansması:

01.01.2018	
102- BANKALAR HESABI	50.000,00
102.01- \$ Hesabı	
326- ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	50.000,00
326.01- Türev Finansal Araç Teminatları	
/	

SGL A.Ş.'nin futures sözleşmesi gereği 30.03.2018 tarihinde X banka hesabı aracılığıyla 120.000,00 \$'ın alınmasının muhasebe kayıtlarına yansması:

(120.000,00 \$ * 3,65 TL = 438.000,00 TL)

30.03.2018	
102- BANKALAR HESABI	438.000,00
600- YURTİÇİ SATIŞLAR HESABI	371.186,00
391-HESAPLANAN KDV HESABI	66.813,00
/	

SGL A.Ş.'nin futures sözleşmesinin 30.03.2018 tarihinde 120.000,00 \$'ın ödenmesi ve kur farkı sonucu oluşan zararın muhasebe kayıtlarına yansması:

(120.000,00 \$ * 3,65 TL = 438.000,00 TL) (438.000,00 – 420.000,00 TL = 18.000,00 TL zarar.)

30.03.2018	
102- BANKALAR HESABI	420.000,00
656- KAMBIYO ZARARLARI HESABI	18.000,00
120- ALICILILAR HESABI	438.000,00
/	

SGL A.Ş.'nin futures sözleşmesinin 30.03.2018 tarihinde Satım Amaçlı Türev Finansal Araçların kapatılışının nazım hesap kullanarak muhasebe kayıtlarına yansması:

30.03.2018	
910- NAZIM HESAP	420.000,00
910.01-Futures Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Satım Amaçlı Futures Sözleşmesinden Borçlar	
900- NAZIM HESAP	420.000 ,00
900.01- Futures Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Satım Amaçlı Futures Sözleşmesinden Alacaklar	
/	

SGL A.Ş.'nin futures sözleşmesinden kaynaklanan başlangıç teminatının 30.03.2018 tarihinde geri alınmasının muhasebe kayıtlarına yansması:

30.03.2018	
326- ALINAN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	50.000,00
326.01- Türev Finansal Araç Teminatları	
102- BANKALAR HESABI	50.000,00
102.01- \$ Hesabı	
/	

Futures sözleşmesinde SGL A.Ş.'nin yapması gereken kayıtlar bu şekilde gerçekleşmiş ve işletme bu sözleşme sonunda zarar etmiştir.

2.6.2.2. Riskten Korunma Amaçlı Kullanılan Futures Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Futures türev araç kullanıcılarının riskten korunma amaçlı futures sözleşmesi düzenlediğinde nasıl muhasebe kaydı yaptığını ve hesaplara nasıl yansıttığını bir örnek üzerinden gösterelim.

01.01.2017 tarihinde SN A.Ş. ticari mal satın alma amacı ile Almanya da bulunan MZ A.Ş.'den 30.06.2017 tarihinde teslimi gerçekleşecek olan 200.000,00 Euro futures sözleşmesi yapmıştır. SN A.Ş. 30.06.2017 tarihine kadar döviz kuru risklerinden korunmak için bu sözleşmeyi gerçekleştirmiştir. SN A.Ş. 01.01.2017 tarihinde imzaladığı 5 adet sözleşmenin her birinin değeri 40.000,00 Euro'dur. Bu sözleşmede SN A.Ş. 30.06.2017 vadeli alıcı olarak pozisyon almaktadır. Futures sözleşmesi 01.01.2017 tarihinde cari piyasa kuru 1 Euro = 3,70 TL'den alımı yapılmaktadır. SN A.Ş. futures sözleşme tutarının %30'nu yani 222.000,00 TL'lik kısmını başlangıç teminatı olarak aracı kuruma ödemiştir. Futures sözleşmesini sürdürme teminatı başlangıç teminatının %70 olarak kararlaştırmıştır. SN A.Ş. vade sonunda 30.06.2017 tarihinde futures sözleşme şartlarını tamamlayarak döviz alımını gerçekleştirmiştir.

Bu işlemin 6 aylık cari piyasa fiyatları aşağıda belirtilmiştir.

Tarih	Futures Sözleşme Fiyatı (Euro/ TL)
01.01.2017	3,70
30.02.2017	3,50
30.04.2017	3,60
30.06.2017	3,60

Yukarıda verilen verilerden yararlanarak SN A.Ş.'nin futures sözleşmesini nasıl muhasebe kayıtlarına yansıttığını tek tek gösterelim.

01.01.2017 tarihinde yapılması gereken muhasebe kayıtları:

200.000,00 Euro * 3,70 = 740.000,00 TL

01.01.2017	
900- NAZIM HESAP	740.000,00
900.01- Futures Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Vadeli Futures Sözleşmesi	
910- NAZIM HESAP	740.000,00
910.01-Futures Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Vadeli Futures Sözleşmesi	
/	

740.000,00 TL * %30 = 222.000,00 TL Aracı kuruma ödenecek tutar.

01.01.2017	
126- VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	222.000,00
102- BANKALAR HESABI	222.000,00
102.01- Aracı Kuruma %30 Teminat Ödeme	
/	

30.02.2017 tarihinde yapılan değerlemede futures sözleşmesi değerinde ve verilen teminat tutarında oluşan fiyat değişikliklerinde oluşan zararın muhasebe hesaplarına yansması:

(3,70 – 3,50) TL * 200.000,00 Euro = 40.000,00 TL

30.02.2017	
656- KAMBİYO ZARARLARI HESABI	40.000,00
126- VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	40.000,00
126.01- Kur Farkından Doğan Zarar Kaydı	
/	

30.04.2017 tarihinde yapılan değerlemede futures sözleşmesi değerinde oluşan fiyat değişikliklerinden kaynaklanan karın muhasebe hesaplarına yansması:

(3,50 – 3,60) TL * 200.000,00 Euro = (- 20.000,00 TL)

30.04.2017	
126- VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	20.000,00
646- KAMBİYO KARLARI HESABI	20.000,00
/	

30.06.2017 tarihine kadar yapılan kayıtlar bu şekildedir. Futures sözleşmesini vade günü geldiğinde yapılan kayıtlar ise sözleşmenin sona ermesi ile kapanış kayıtları olarak muhasebe hesaplarına yansıtılacaktır.

Futures sözleşme şartlarını tamamlayan SN A.Ş. 200.000,00 Euro’u teslim almasını kaydı; Dönem sonu işlem: 200.000,00 Euro * 3,60 TL = 720.000,00 TL / Euro

30.06.2017	
102- BANKALAR HESABI	720.000,00
102.01- Vadeli Futures Sözleşmesi Yabancı Para Hesabı (Euro)	
126- VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR HESABI	242.000,00
126.01- Kur Farkından Doğan Zarar Kaydı	
100- KASA HESABI	478.000,00
100.01- Vadeli Futures Sözleşmesi TL Hesabı	
/	

30.06.2017 tarihli son kayıt olarak futures sözleşmesini taraflarca nazım hesap kullanarak kapanış kaydının muhasebe hesaplara yansımaları:

30.06.2017	
910- NAZIM HESAP	740.000,00
910.01-Futures Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Vadeli Futures Sözleşmesi	
900- NAZIM HESAP	740.000,00
900.01- Futures Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Vadeli Futures Sözleşmesi	
/	

SN A.Ş. riskten korunmak için yaptığı döviz alım işleminin muhasebe kayıtları işletme tarafından bu şekilde yapılmıştır.

2.6.3. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Türev finansal araçlardan biri olan opsiyon sözleşmeleri genel olarak alım opsiyonları ve satım opsiyonları şeklinde yatırımcıları tarafından kazanç sağlama amaçlı ve riskten korunma amaçlı kullanılmaktadırlar. Opsiyon sözleşmelerinin yukarıda da bahsettiğimiz gibi çeşitli kullanım türleri vardır. Bu kullanım türleri kullanıcısı açısından standartlara uygun olarak muhasebeleştirilmesi ve muhasebe hesap kayıtlarına yansımaları gerekmektedir. Tam olarak şu anki kullanılan hesap planı TMS/TFRS uyumlu olmasa da işletmeler muhasebe ve finans raporlarına uygun bir kayıt düzenlenmiştir.

2.6.3.1. Riskten Korunma Amaçlı Satım Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Düzenlenen örnek olayda mal satışı amacı ile döviz opsiyon sözleşmesi kullanan SZ A.Ş. türev finansal araç kullanımında taraf olmadığı için satıcının yapması gereken kayıtların nasıl muhasebe hesaplarına yansıtıldığı göstereceğiz.

Türkiye’de tarım makinaları satan SZ A.Ş. Amerika’dan LM A.Ş.’den 01.10.2017 tarihinde 100 adet Ticari Malı 1.500,00 \$’dan satın almış olup aynı gün (01.10.2017

tarihinde) malı teslim almıştır. SZ A.Ş. aldığı tarım makinalarının ücretini 30.03.2018 tarihinde \$ bazından ödeyecektir. 01.10.2017 tarihinde 1 \$ = 3,60 TL'dir. SZ A.Ş. ödeme tarihi geldiğinde \$ kurunun daha çok yükseleceği endişesiyle döviz riskinden korunma amaçlı opsiyon sözleşmesi düzenlemek istemektedir. DM aracı kurumu ile 01.10.2017 tarihinde 1 \$ = 3,65 TL üzerinden döviz alım opsiyonu düzenleyerek opsiyon sözleşme satın almıştır. Bu sözleşmenin opsiyon prim değeri 2.000,00 TL olup, aynı tarihte opsiyon primi ödenmiştir.

Türev finansal araç olarak döviz alım opsiyon sözleşmesinin yapıldığı tarih 01.10.2017, dönem sonu bilanço tarihi 31.12.2017 ve sözleşmede bulunan yabancı para ödemi tarihi 30.03.2018 tarihinde oluşan döviz kurlarının fiyat değişimi, hesaba kaydedilecek fiyatlar ve opsiyon sözleşme prim değeri aşağıda tabloda verilmiştir.

$$(100 \text{ adet} * 1.500,00 \$) * 3,60 \text{ TL} = 540.000,00 \text{ TL}$$

$$(100 \text{ adet} * 1.500,00 \$) * 3,75 \text{ TL} = 562.500,00 \text{ TL}$$

$$(100 \text{ adet} * 1.500,00 \$) * 3,70 \text{ TL} = 555.000,00 \text{ TL}$$

Opsiyon sözleşmesi değeri belirlenen tarihteki kur fiyatı, faiz oranları, vadeye kalan süre ve diğer opsiyon fiyatlarını etkileyen etmenler çerçevesinde oluşmaktadır.

Tarih	Cari Kur (TL)	Oluşan Cari Kur Fiyatları (TL)	Opsiyon Sözleşme Değeri (TL)
01.10.2017	3,60	540.000,00	2.000,00
31.12.2017	3,75	562.500,00	3.500,00
31.03.2018	3,70	555.000,00	2.500,00

SZ A.Ş. opsiyon sözleşmesi satın alarak katlandığı ticari borcu şu şekilde hesaplanmıştır:

$$(100 \text{ adet} * 1.500,00 \$) * 3,65 \text{ TL} + 2.000,00 \text{ TL} = 549.500,00 \text{ TL}$$

Bu hesaplama ile SZ A.Ş. 30.03.2018 tarihinde yapacağı ticari mal fiyatlarını döviz kuru dalgalanmalarına karşı döviz opsiyon sözleşmesi yaparak 547.500,00 TL olarak sabitlemiştir.

SZ A.Ş.'nin sözleşme yapıldığı tarihinde (01.10.2017) yapması gereken muhasebe kayıtları:

$$(100 \text{ adet} * 1.500,00 \$) * 3,60 \text{ TL} = 540.000,00 \text{ TL}$$

01.10.2017	
153- TİCARİ MALLAR HESABI	442.800,00
153.01- Ticari Mal Alış Kaydı	
191- İNDİRİLECEK KDV HESABI	97.200,00
320- SATICILAR HESABI	540.000,00
320.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi	
/	

Taraflar arasında anlaşılan döviz opsiyon sözleşme priminin kayıtlara yansımaları:

01.10.2017	
113- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR HESABI	2.000,00
113.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi Primi	
100- KASA HESABI	2.000,00
100.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi Primi	
/	

Opsiyon sözleşmesinin alımdan kaynaklanan TL borcunun kayıtlara yansımaları:

01.10.2017	
900- NAZIM HESAP	547.500,00
900.01- Opsiyon Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Döviz Satım Opsiyon Sözleşmesi	
910- NAZIM HESAP	547.500,00
910.01- Opsiyon Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Döviz Satım Opsiyon Sözleşmesi	
/	

31.12.2018 yıl sonu SZ A.Ş.'nin yapması gereken kayıtların muhasebe hesaplarına yansımaları:

562.500,00 TL – 540.000,00 TL = 22.500,00 TL Kur farkı.

3.500,00 TL – 2.000,00 TL = 1.500,00 TL Opsiyon sözleşmesi prim değişim değeri.

31.12.2017	
656- KAMBİYO ZARARLARI HESABI	22.500,00
656.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesinden Oluşan Kur Farkı	
320- SATICILAR HESABI	22.500,00
320.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi Kur Farkı	
/	

31.12.2017	
113- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR HESABI	1.500,00
113.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi Primi Değişim Değeri	
646- KAMBİYO KARLAR HESABI	1.500,00
646.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi Pirim Değişim Karı	
/	

Vade sonu geldiğinde döviz opsiyon sözleşmesinin tarafları tarafından kapanış hesapları şu şekilde kayıtlara yansır:

$$562.500,00 \text{ TL} - 555.000,00 \text{ TL} = 7.500,00 \text{ TL}$$

31.03.2018	
320- SATICILAR HESABI	7.500,00
320.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi Kur Farkı	
646- KAMBİYO KARLAR HESABI	7.500,00
646.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi Kur Farkı Karı	
/	

3.500,00 TL – 2500,00 TL = 1.000,00 TL opsiyon sözleşmesi prim değişim karının kaydı:

31.03.2018	
656- KAMBİYO ZARARLARI HESABI	1.000,00
659.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi Prim Değişim Zararı	
113- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR HESABI	1.000,00
113.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi	
/	

SZ A.Ş. satıcılara borcunu ödemesi sonucu yaptığı kayıt:

31.03.2018	
320- SATICILAR HESABI	555.000,00
320.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesinin Değeri	
113- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR HESABI	2.000,00
113.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesinin Değeri	
100- KASA HESABI	547.500,00
100.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi	
Satıcılara Borcun Ödenmesi	
646- KAMBİYO KARLARI HESABI	5.500,00
/	

SZ A.Ş. döviz opsiyon sözleşmesinde ilk yapılan nazım hesap kayıtlarının kapatılması ve hesaplara yansması:

31.03.2018	
910- NAZIM HESAP	547.500,00
910.01- Opsiyon Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Döviz Satım Opsiyon Sözleşmesi	
900- NAZIM HESAP	547.500,00
900.01- Opsiyon Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Döviz Satım Opsiyon Sözleşmesi	
/	

Türkiye’de tarım makinaları satan SZ A.Ş. Amerika’dan LM A.Ş.’nden ticari mal alımı sonucu maruz kalacağı zararı DM finansal kuruluşundan yaptığı satım opsiyon sözleşmesi sayesinde en aza indirmiştir.

Kasadan çıkacak tutar: 547.500,00 TL + 2.000,00 TL = 549.500,00 TL

Sözleşme yapmasaydı kasadan çıkacak fazla: 555.000,00 TL – 549.500,00 TL = 5.500,00 TL Yapılan işlemler sonucu 5.500,00 TL işletmenin kar ettiği ortaya çıkmıştır ve muhasebe kayıtlarına bu şekilde yansımıştır.

2.6.3.2. Riskten Korunma Amaçlı Alım Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

ZP A.Ş. finansal ödemeleri nedeniyle Euro ile alım satım yapmaktadır. Bu ticari ihtiyaç dolayısıyla farklı kur değişimlerinden oluşan zararları engellemek için parasını 6 aylığına alım opsiyonu sözleşmesi yaparak değerlendirmeye karar vermiştir. Vadeli Opsiyon Borsasından 01.03.2017 tarihinde 100.000,00 Euro tutarında 6 ay vadeli 20 adet bono senedi almıştır. Bono senetlerinin 01.03.2018 tarihinden 30.08.2017 tarihine kadar fiyatlarının artacağını ve kar sağlayacağını düşünmektedir. Yapılan alım opsiyon sözleşmesinin vade tarihindeki kullanım fiyatı 1 Euro = 3,60 TL’dir. Sözleşmede yer alan opsiyon primi 1 adet bono senedi için 200,00 TL’dir.

Tarih	Vade Tarihindeki Fiyatı (TL)	Vade Geldiğinde Piyasa Fiyatı (Euro/TL)
01.03.2017	3,60	360.000,00
30.05.2017	3,65	365.000,00
30.08.2017	3,70	370.000,00

ZP A.Ş. alım opsiyon sözleşmesi yaptığı tarihte sözleşmede yazan fiyat:

100.000,00 Euro * 3,60 TL = 360.000,00 TL’dir.

Sözleşmede tarafların anlaştığı opsiyon primi: 4.000,00 TL’dir.

ZP A.Ş. alım opsiyon sözleşmesi ilk işlemlerin muhasebe kayıtlarına yansımaları:

01.03.2017	
900- NAZIM HESAP	360.000,00
900.01- Opsiyon Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Döviz Alım Opsiyon Sözleşmesi	
910- NAZIM HESAP	360.000,00
910.01- Opsiyon Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Döviz Alım Opsiyon Sözleşmesi	
/	

Sözleşmeden kaynaklanan opsiyon primi kaydı:

01.03.2017	
113- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR HESABI	4.000,00
113.01- Alım Opsiyon Sözleşmesi Primi	
100- KASA HESABI	4.000,00
100.01- Alım Opsiyon Sözleşmesi Primi	
/	

01.03.2017	
118- DİĞER MENKUL KIYMETLER HESABI	360.000,00
118.01- Alım Opsiyon Sözleşmesi	
102- BANKALAR HESABI	360.000,00
/	

ZP A.Ş. alım opsiyon sözleşmesinin 30.05.2017 tarihinde yaptığı muhasebe kayıtları: 365.000,00 TL – 360.000,00 TL = 5.000,00 TL gelecek aylara ait kar.

30.05.2017	
118- DİĞER MENKUL KIYMETLER HESABI	5.000,00
118.01- Alım Opsiyon Sözleşmesi	
646- KAMBİYO KARLAR HESABI	5.000,00
646.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi Kur Farkı Karı	
/	

ZP A.Ş. alım opsiyon sözleşmesi sonucu oluşan prim değerinin 30.05.2017 tarihinde amortisman kaydı:

30.05.2017	
780- FİNANSMAN GİDERLERİ	2.000,00
780.01- Alım Opsiyon Sözleşmesi Prim Değeri Amortisman Gid.	
113- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR HESABI	2.000,00
113.01- Alım Opsiyon Sözleşmesi Primi	
/	

ZP A.Ş. alım opsiyon sözleşmesinin 30.08.2017 tarihinde yaptığı muhasebe kayıtları: 370.000,00 TL – 365.000,00 TL = 5.000,00 TL'dir.

30.08.2017	
118- DİĞER MENKUL KIYMETLER HESABI	5.000,00
118.01- Alım Opsiyon Sözleşmesi	
646- KAMBİYO KARLAR HESABI	5.000,00
646.01- Döviz Opsiyon Sözleşmesi Kur Farkı Karı	
/	

ZP A.Ş. alım opsiyon sözleşmesi sonucu oluşan prim değerinin 30.08.2017 tarihinde amortisman kaydı:

30.08.2017	
780- FİNANSMAN GİDERLERİ	2.000,00
780.01- Alım Opsiyon Sözleşmesi Prim Değeri Amortisman Gid.	
113- TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR HESABI	2.000,00
113.01- Alım Opsiyon Sözleşmesi Primi	
/	

30.08.2017	
102- BANKALAR HESABI	360.000,00
118- DİĞER MENKUL KIYMETLER HESABI	360.000,00
118.01- Alım Opsiyon Sözleşmesi	
/	

ZP A.Ş. alım opsiyon sözleşmesinde ilk yapılan nazım hesap kayıtlarının kapatılması ve hesaplara yansımaları:

30.12.2017	
910- NAZIM HESAP	360.000,00
910.01- Opsiyon Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01.01- Döviz Alım Opsiyon Sözleşmesi	
900- NAZIM HESAP	360.000,00
900.01- Opsiyon Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Döviz Alım Opsiyon Sözleşmesi	
/	

ZP A.Ş. alım opsiyon sözleşmesinin dönem sonu itibarıyla bütün kayıtlarını bu şekilde düzenlemiştir. 370.000,00 TL – 360.000,00 TL = 10.000,00 TL dönem sonunda sözleşme sonucu kur farkından kazanılan kar oluşmuştur. 10.000,00 TL – 4.000,00 TL (prim) = 6.000,00 TL sözleşme değeri primlerini de kardan çıktıktan sonra işletmenin net karı 6.000,00 TL olarak gerçekleşmiştir.

2.6.4. Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Diğer türev finansal araçlar gibi swapta kullanım amacına göre farklı türleri vardır. Swap sözleşmeleri yatırım yapılırken ilk önce kullanım amacımızı ve kullanım şeklimizi belirleyip muhasebesini bu kapsamda kayıtlara yansıtmalıyız. Swap sözleşmeleri genelde organize olmuş bir borsada, banka aracılığı ile veya finansal bir kuruluş aracılığı ile yapılmaktadır. Örneklerde riskten korunmak amacı ile kullanılan swap sözleşmesinin iki taraf arasında nasıl muhasebeleştirildiği ve muhasebe kayıtlarına yansıtıldığı gösterilmektedir.

2.6.4.1. Riskten Korunma Amaçlı Kullanılan Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Riskten korunma amacı ile alım satımı yapılan swap sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde muhasebenin temel kuralları uygulanmıştır. Bu kurallar kapsamında verilen örnekle kayıtların nasıl tutulduğu gösterilmiştir.

KD A.Ş. Almanya ile ticaret yapan bir işletmedir. Bu işletme yaptığı ticari işlemler gereği Euro'ya ihtiyaç duyduğu için banka hesabında 200.000 Euro bulunduruyor. KD A.Ş. ile Almanya da bulunan LY A.Ş. bir swap sözleşmesi yapmaya karar veriyor. Swap sözleşmesine göre KD A.Ş. LY A.Ş.'ye 200.000,00 Euro verecek bu para karşılığında 250.000,00 \$ alacaktır. Sözleşmenin vadesi dolduğunda ana paralar geri ödenecektir. Faiz oranları Euro için: %10 ve \$ için: %7 olarak belirtilmiştir.

Tarih	Aylık \$ Kuru (TL/\$)	Aylık EURO Kuru (TL/Euro)
01.01.2018	3,60	4,50
28.02.2018	3,70	4,55
30.03.2018	3,75	4,60

Swap sözleşmesi kapsamında 3 aylık vade süresinde Euro ve \$ kurlarının fiyat değişimleri bu şekilde gerçekleşmiştir.

KD A.Ş.'nin 01.01.2018 tarihinde **swap sözleşmesi işlemlerinin** muhasebe kayıtlarına yansımaları:

$$250.000,00 \$ * 3,60 \text{ TL} = 900.000,00 \text{ TL}/\$$$

$$200.000,00 \text{ Euro} * 4,50 \text{ TL} = 900.000,00 \text{ TL}/\text{Euro}$$

01.01.2018	
900- NAZIM HESAP	900.000,00
900.01- Swap Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Swap Sözleşmesinden Doğan Alacaklar (\$)	
910- NAZIM HESAP	900.000 ,00
910.01- Swap Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01- Swap Sözleşmesinden Doğan Borçlar (Euro)	
/	

KD A.Ş.'nin 01.01.2018 tarihinde swap sözleşmesi **anapara değişimlerinin** muhasebe kayıtlarına yansması:

01.01.2018	
100- KASA HESABI	900.000,00
100.01- Yabancı Para Kasası (Euro)	
102- BANKALAR HESABI	900.000,00
102.01- Vadesiz Döviz Hesabı (\$)	
/	

KD A.Ş.'nin 28.02.2018 tarihinde swap sözleşmesi **faiz transferi değişimleri** muhasebe kayıtlarına yansması:

$$250.000,00 \$ * \%0,07 * 3/12 = 4.375,00 \$ (4.375,00 \$ * 3,65 = 15.968,75 \text{ TL})$$

$$200.000,00 \text{ Euro} * \%0,10 * 3/12 = 5.000,00 \text{ Euro} (5.000,00 \text{ Euro} * 4,55 = 22.750,00 \text{ TL})$$

28.02.2018	
780- FİNANSMAN GİDERLERİ HESABI	22.750,00
381- GİDER TAHAKKUKLARI HESABI	22.750,00
381.01- Yabancı Para Kasası (Euro)	
/	

28.02.2018	
181- GELİR TAHAKKUKLARI HESABI	15.968,75
181.01- Yabancı Para Kasası (\$)	
642- FAİZ GELİRLERİ HESABI	15.968,75
/	

200.000,00 Euro * %0,10 * 3/12 = 5.000,00 Euro (5.000,00 Euro * 4,65 = 23.250,00 TL)

250.000,00 \$ * %0,07 * 3/12 = 4.375,00 \$ (4.375,00 \$ * 3,75 = 16.406,25 TL)

30.03.2018	
780- FİNANSMAN GİDERLERİ	23.250,00
381- GİDER TAHAKKUKLARI HESABI	23.250,00
381.01- Yabancı Para Kasası (Euro)	
/	

30.03.2018	
181- GELİR TAHAKKUKLARI HESABI	16.406,25
181.01- Yabancı Para Kasası (\$)	
642- FAİZ GELİRLERİ HESABI	16.406,25
/	

KD A.Ş.'nin 30.03.2018 tarihinde swap sözleşmesi **anapara iadesinin** muhasebe kayıtlarına yansımaları:

30.03.2018	
102- BANKALAR HESABI	900.000,00
102.01- Yabancı Para Kasası (\$)	
102- BANKALAR HESABI	900.000,00
102.01- Yabancı Para Kasası (Euro)	
/	

KD A.Ş.'nin 30.03.2018 tarihinde swap sözleşmesini sona erdirmesinin muhasebe kayıtlarına yansımaları:

30.03.2018	
910- NAZIM HESAP	900.000 ,00
910.01- Swap Türev Finansal Araçlardan Borçlar	
910.01- Swap Sözleşmesinden Doğan Borçlar (Euro)	
900- NAZIM HESAP	900.000,00
900.01- Swap Türev Finansal Araçlardan Alacaklar	
900.01.01- Swap Sözleşmesinden Doğan Alacaklar (\$)	
/	

Diğer türev finansal ürünleri gibi swapta mali riskleri bertaraf etmek için kullanılan bir finansal araç olarak kullanılmaktadır. Swap işlemler işletmelerin fon maliyetini azaltır ve taraflar açısından anapara ve faiz açısından mali risk yönetimini sağlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2015-2016 YILLARINDA TÜREV FİNANSAL ARAÇ ÇEŞİTLERİNİN KAMUYU AYDINLATMA PLATFORMU'NDA MALİ TABLOLARI YAYINLANMIŞ BAZI ŞİRKETLERİN KULLANIM TERCİHLERİ İLE İLGİLİ BİR UYGULAMA

3. KAMUYU AYDINLATMA PLATFORMU

KAP, sermaye piyasası ve borsa mevzuatı gereğince ihtiyaç olan bilgilerin sunulduğu, Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) tarafından işleyişi ve denetimi yapılan elektronik bir platform sistemidir. Kurum mevzuat dâhilinde kamuya açıklanması ile yükümlü olduğu bilgileri elektronik imzalı bir şekilde kamuya duyurur. İşletiminin yürütülmesi MKK ve KAP Müdürlüğü tarafından sağlanan bu platform 7/24 sistemine uygun hizmet sağlamaktadır. Türkiye genelinde 600'den fazla şirketi kaydı altına almakta ve 3000'den fazla kullanıcısı vardır.

KAP sisteminin temel özellikleri:

- KAP Geliştirilebilir İşletme Programlama Dili (XBRL) veri altyapısına göre oluşturmuş kamuyu aydınlatma bilgi sağlayıcısıdır. XBRL veri sistemi; Türkiye' de şu an mevcut kullanımda olan muhasebe standartları çerçevesinde verilerin etiketlenmesi, kaydedilmesi, finansal verilerin oluşturulması, tekrar kullanıma hazırlanması, raporların oluşturulması ve analizini düzenli bir şekilde kolaylaştıran bir veri sistemidir. XBRL veri sistemi bu yönüyle kullanıcıya doğru, şeffaf ve karşılaştırılabilir işletme bilgilerini hazırlayarak finansal verilerinin oluşturulmasını sağlar ve elektronik ortamda aktarılan bu verilerin raporlama süreçlerinde etkinliği hızlandıran bir uygulama sunmaktadır.
- Kullanılan bu sistem, doğrulana bilirligi ve şeffaflığı artırdığı için yayımlanan tüm finansal tabloları diğer tüm finansal raporlamalarla ülkeler arası karşılaştırma ve kıyaslanabilme özelliğine sahiptir. Bu sebeple uluslararası düzeyde kabul edilen raporlama standartlarını temel alarak tasarlanmış ve oluşturulmuştur.

- Özellikle yayınlanan finansal raporlamalarda işletimin sistem kontrolleri, sistemde yayınlanan verilerin doğruluğunu denetleyerek kullanıcıya garanti etmektedir.
- KAP sisteminde bulunan şirketler yayınlanan bildirimlerini Türkçe veya İngilizce ve Türkçe olarak gönderebilirler.
- Sistemdeki bildirim şablonları herhangi bir konu ile alakalı bir bildirimde yer alması ve bulunması gereken asgari düzeydeki verilerin tanımlanması mümkündür.
- Sistemdeki bildirimle ilişkin ayrıntılı bütün dokümanlar, bildirimle ek olarak Pdf formatında ulaşılabilir ve gönderilebilmektedir.
- KAP internet sitesinde tüm bildirimler isteğe göre Word, Excel veya Pdf formatında indirilebilmekte ve görüntülenebilmektedir.
- Bilgi talep edenlere MKK ve Kayıtlı Sistem Müdürlüğü (KSM) tarafından talep edilen gerekli bilgi e-posta aracılığı ile çalışma mesai saatleri kapsamında bir yardım masası aracılığı ile hizmet sağlanmaktadır.

KAP sisteminin kullanımının bildirim gönderenlere, yatırımcılara ve düzenleyen otoritelere sağladığı yararlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:¹²⁷

- Bildirim gönderenler tarafından sağlanan faydalar; tüm bildirimler e-imza aracılığı ile güvenli şekilde hiçbir aracı olmadan anında kamu ile paylaşımı sağlanır, 7/24 esaslı kapsamında bildirim gönderimi ve yayınlama olanağı sunar, kağıt israfı önler ve bürokrasi işlerini en aza indirir, elektronik bir arşiv oluşturarak bildirim türüne, konu türüne, gönderen şirkete göre ayrı ayrı geçmişe dönük kapsamlı bilgi sorgulama olanağı sunar.
- Yatırımcılar tarafından sağlanan faydalar; doğru ve güvenilir bilgiye anında ulaşımı sağlayarak, eşanlı zamanda merkezi ve tek bir kanaldan ücretsiz erişim olanağı sunar, şirket ortaklıklarına ve fon kullanıcılarına ilişkin güncel genel kapsamlı bilgilere ulaşımı sağlar, yeni güncellenen ve tarihi hak kullanım bilgilerini (genel kurul, sermaye artırım, kar payı vb.) anında takip etme kolaylığı sağlar, KAP internet ulaşım sitesinden anlık güncel veya geçmişe dönük yayınlanan tüm bildirimlere yatırımcılar tarafından ücretsiz bir şekilde

¹²⁷ Kamu Aydınlatma Platformu, (<https://www.kap.org.tr/tr/menu-icerik/KAP-Hakinda/Genel-Bilgi>), s. 15-16.

erişim kolaylığı sağlar, elektronik arşivde bulunan bildirim türüne, konu türüne gönderen şirkete göre geçmişe yönelik bilgiyi sorgulama ve ulaşma imkanı sağlar, bildirim şablonları sayesinde bilgi kalitesini artırmaktadır ve analiz edilebilir veri özelliği yer almaktadır.

- Düzenleyici otoriteler açısından sağlanan faydalar; düzenleyici kurumların gerçek yetki ve görevlerine odaklanmaları açısından önemli bir adımdır, kağıt israfını önler ve bürokrasi işlerini azaltır, düzenleyici kurumlara analiz edilebilir veri olanağı sağlar, bildirimlerin şablonlar aracılığıyla açıklanması ve sunulması gereken en asgari unsurları bile tanımlanarak anlaşılır ve doğru olması sağlanmaktadır.

KAP'ın kamuyu aydınlatma uygulamaları gönüllü uygulamalar ve zorunlu uygulamalar olarak ikiye ayrılmaktadır, aşağıdaki gibi sıralanır:¹²⁸

- Gönüllü uygulamaları; Yasal düzenlemeler dâhilinde kamuya bazı açıklanması gereken konulara ek olarak, bazı şirketlerin istekleri doğrultusunda yaptıkları kamuyu aydınlatma bildirimleri ve uygulamalarıdır. Bu bildirim ve uygulamalara şirketlerin yayınladığı sürdürülebilirlik raporlamaları örnek olarak verebiliriz.
- Zorunlu uygulamaları; sermaye piyasası ve borsa mevzuatı kapsamında gerçekleştirilen kamuyu aydınlatma ve bilgilendirme uygulamalarıdır. Bu uygulamalar, özel durumların ve finansal raporların içinde yer aldığı veya SPK, MKK ve Borsa İstanbul A.Ş. gibi otoritelerin düzenlemeleri kapsamında talep edilen tüm bilgilerin kamuya açıklanması ve sunulması (aylık bildirimler, bağımsız denetim raporları, haftalık raporlar, yıllık raporlar, vb.) bu çerçevede içine girer.

KAP'ın zorunlu uygulamaları içinde yer alan finansal raporların kamuya açıklanması: Finansal raporların düzenlenmesi ve ilgililere sunulması ile ilgili esaslar, SPK'nın "Sermaye Piyasası'nda Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği" ile düzenlenmektedir. Finansal tablolar hazırlanırken KGK tarafından yayımlanan TMS/IFRS esas alınmaktadır.

¹²⁸ Kamu Aydınlatma Platformu, (<https://www.kap.org.tr/tr/menu-icerik/KAP-Hakkinda/Genel-Bilgi>), s. 2.

Finansal raporlar kapsamında; finansal tablolar, yönetim kurulu faaliyet raporları ve sorumluluk beyanlarından meydana gelen raporlardır. Finansal tablolar yayınlanırken dipnotları ile birlikte dört temel tablo yayınlanır. Finansal durum tablosu, kar veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu, nakit akım tablosu ve özkaynak değişim tablosunu yayınlamaktadırlar.

Bu tebliğ kapsamında kamuya yapılacak açıklama süreleri ve temsil imza yetkileri belirtilmiştir; bağımsız denetimi yapılan raporlar bağımsız denetim raporuyla beraber denetim kuruluşunun temsili ve imzası bulunan bir yazı ile birlikte işletmeye ulaşması ve aynı gün yönetim tarafından kamuya sunulmalıdır. Bağımsız denetimden geçmemiş ise işletme yönetimi tarafından finansal raporların kabul edilmesine dair kararın alındığı tarihi izleyen ilk iş günü bitene kadar raporların sunulması gerekir.

Tablo 3.1. Borsa Şirketlerinin Finansal Rapor Gönderim Süreleri

Finansal Tabloların Tipi	Yıllık Finansal Raporlar	3'er Aylık Ara Dönem Finansal Raporlar	
		Bağımsız Denetimden Geçmemiş	Bağımsız Denetimden Geçmiş
Konsolide Olmayan	60 gün	30 gün	40 gün
Konsolide	70 gün	40 gün	50 gün

Kaynak: www.kap.org.tr

TTK'ya Göre Bağımsız Denetim Raporu Alanında Getirdiği Değişiklikler; anonim şirketlerin bağımsız denetimi kapsamında 6102 sayılı TTK ile önemli değişiklikler gelmiştir. Anonim şirketlerin ve şirket topluluklarının bağımsız denetiminin nasıl yapılacağı TTK'nın 397. Maddesinde şöyle yer almaktadır:

Bu maddenin dördüncü fıkra uyarınca bağımsız denetime tabi olan anonim şirketlerin ve şirketler topluluklarının finansal tablolarının denetimci tarafından, KGK'nın yayımladığı Uluslararası Denetim Standartları (UDS) ile uyumlu Türkiye Denetim Standartları'na (TDS) göre denetlenecektir. İşletmelerin yönetim kurulunun düzenlediği faaliyet raporunun yer aldığı tüm finansal bilgiler, denetlenmiş finansal tablolar ile beraber bütün verilerinin birbiri ile tutarlı olup ve gerçeği yansıtması denetim kapsamı içindedir. Eğer işletmeler denetim raporu düzenletmemiş veya

denetimden geçememiş finansal tablolar o işletmenin dönemde yıllık faaliyet raporunun da düzenlenmemiş olarak kabul edileceği kanunlarla vurgulanmaktadır.¹²⁹

Tablo 3.2. Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketler Kapsamında Yapılan Değişiklikler: RG-14/03/2014-28941, RG-1/2/2015-29254, RG-19/3/2016-29658.

Bakanlar Kurulu Kararının Yayımlandığı Resmi Gazetenin		
TARİH	SAYI	
23/1/2013	28537	a) Aktif toplamı 750 milyon ve üstü TL. b) Yıllık net satış hasılatı 200 milyon ve üstü TL. c) Çalışan sayısı 500 ve üstü.
Değişiklik Yapan Düzenlemelerin Yayımlandığı Resmi Gazetenin		
TARİH	SAYI	
14/03/2014	28941	a) Aktif toplamı 150 milyon ve üstü TL. b) Yıllık net satış hasılatı 200 milyon ve üstü TL. c) Çalışan sayısı 500 ve üstü.
01/02/2015	29254	a) Aktif toplamı 50 milyon ve üstü TL. b) Yıllık net satış hasılatı 100 milyon ve üstü TL. c) Çalışan sayısı 200 ve üstü.
19/03/2016	29658	a) Aktif toplamı 40 milyon ve üstü Türk Lirası. b) Yıllık net satış hasılatı 80 milyon ve üstü TL. c) Çalışan sayısı 200 ve üstü.

2013 yılından bugüne bu karar ile alakalı üç bakanlar kurulu kararı değişmiştir en son resmi gazetede yayımlanan (RG-19/3/2016-29658) karar ile:¹³⁰

Bu Kararın amacı, 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı TTK'nın 398'inci maddesi kapsamında denetime tabi olacak şirketlere ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

Tek başına veya bağlı ortaklıkları ve iştirakleriyle birlikte aşağıdaki üç ölçütten en az ikisini sağlayan şirketler ile ekli (I) sayılı liste kapsamında yer alan şirketler, 6102 sayılı kanun ile 26/9/2011 tarihli ve 660 sayılı KGK Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümleri çerçevesinde bağımsız denetime tabidir.

a) Aktif toplamı 40 milyon ve üstü Türk Lirası,

¹²⁹ Fehmi KARASİOĞLU, Nebi Salih KARAHAN, "6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Muhasebe Uygulamalarına Getirdiği Yeniliklerin Uygulayıcılar (SM, SMMM, YMM) Tarafından Algılanma Düzeyi: Konya Yerelinde Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 35 (2016), s. 176.

¹³⁰ Bakanlar Kurulu Kararı, "Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararına İlişkin Usul ve Esaslar", 2012/4213, C. 387. Madde 6102 28537 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır (2016), C. 387. Madde, s. 1-2. (13.02.2018).

b) Yıllık net satış hâsılatı 80 milyon ve üstü Türk Lirası,

c) Çalışan sayısı 200 ve üstü,

2) Ekli (II) sayılı liste kapsamında yer alan şirketler, tek başına veya bağlı ortaklıkları ve iştirakleriyle birlikte listede belirtilen sınırlamalar dikkate alınarak, 6102 sayılı Kanun ile 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname hükümleri çerçevesinde bağımsız denetime tabidir.

(3) Ekli (I) sayılı liste kapsamında yer alanlar hariç olmak üzere 24/11/1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanuna tabi kuruluşlar ile ekli (II) sayılı listenin yedinci sırası kapsamına giren kuruluşlar hariç olmak üzere sermayesinin en az %50 ve daha fazlası Devlete, il özel idarelerine, kanunla kurulmuş vakıflara ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan şirketler bu kararın kapsamı dışındadır.

Kanunda göstermektedir ki zamanla işletmelerin aktif toplamları, net satış hasılatı ve çalışan sayıları giderek düşmüş ve artık orta ve küçük boy işletmeler içinde denetim raporu düzenlemek zorunlu hale gelmiştir.

3.1. KAP'DA FAALİYET GÖSTEREN 87 ŞİRKETİN DENETİM

RAPORLARININ İNCELENMESİ SONUCU TÜREV FİNANSAL ARAÇ KULLANIMLARI

1 Ocak 2013'e kadar borsadaki şirketler bağımsız denetime tabi iken 1 Ocak 2013 yılı itibariyle yürürlüğe giren yeni TTK'ya göre bağımsız denetime tabi şirket kriterleri değiştirilmiştir. Böylece bakanlar kurulu kararı en son değişiklikle, mevzuata göre arka arkaya iki yıl bilanço toplamı, satış toplamı ve çalışan sayısı KGK tarafından her yıl için belirlenen kriterleri sağlayan işletmeler bağımsız denetime tabi tutulmakta olup bağımsız denetim raporu ekindeki tablolar KAP'da yayınlanmak zorundadır. Türkiye'de KAP'da mali tabloları yayınlanan şirketler üzerinde tek tek inceleme yapılmıştır. İncelemede bazı unsurlar göz önüne alınarak seçilen 87 şirketlerin türev finansal araç kullanımları Tablo 3.3.'de gösterildiği gibi tespit edilmiştir. Şirket isimleri açık olarak **EK.2'de** belirtilmektedir.

3.1. Şirketlerin 2015-2016 Yılları Türev finansal Araç Kullanım Çeşitleri

İşletme Sayısı	BIST Şirket Kodları	2015 Kullanılan Türev Araçlar	2016 Kullanılan Türev Araçlar
1	AEFES	Swap ve Forward	Swap ve Forward
2	AGHOL	Swap ve Opsiyon	Swap ve Opsiyon
3	AKBNK	Swap, Opsiyon ve Forward	Swap, Opsiyon ve Forward
4	AKENR	Futures	Futures
5	AKFK	Swap	Swap
6	AKSA	Swap	Swap
7	AKSEN	Opsiyon	Opsiyon
8	ALCAR	Forward	---
9	ANACM	Swap ve Forward	Swap ve Forward
10	ARCLK	Swap	Swap
11	ARENA	Futures	---
12	AVISA	Swap ve Forward	Swap ve Forward
13	AYGAZ	Swap ve Forward	---
14	BAKAB	Forward	---
15	BASCM	---	Forward
16	BOYP	Swap ve Opsiyon	Swap ve Opsiyon
17	BRISA	Swap, Opsiyon ve Forward	Swap, Opsiyon ve Forward
18	BRSAN	Forward	Forward
19	CCOLA	Swap ve Forward	Swap ve Forward
20	DESPC	---	Forward
21	DGATE	Forward	---
22	DGHOL	---	Swap
23	DMSAS	Forward	Forward
24	DOHOL	---	Forward
25	DYOBY	Swap	Swap
26	ECILC	---	Forward
27	EGPRO	Forward	Forward
28	ERBOS	---	Forward
29	EREGL	Swap	Swap
30	FINBN	Forward, Swap, Opsiyon ve Futures	Forward, Swap, Opsiyon ve Futures

**3.2.Şirketlerin 2015-2016 Yılları Türev finansal Araç Kullanım Çeşitleri
(Devamı)**

İşletme Sayısı	BIST Şirket Kodları	2015 Kullanılan Türev Araçlar	2016 Kullanılan Türev Araçlar
31	GARAN	Forward, Swap, Opsiyon ve Futures	Forward, Swap, Opsiyon ve Futures
32	GARFL	Swap	Swap
33	GEDİK	Opsiyon	Opsiyon
34	GLYHO	---	Forward
35	GSDHO	---	Swap
36	GUBRF	Opsiyon	Opsiyon
37	INDES	---	Forward
38	ISDMR	Swap	Swap
39	ISGYO	Opsiyon	Opsiyon
40	ISMEN	Forward, Swap, Opsiyon ve Varant	Forward, Swap, Opsiyon ve Varant
41	IZMDC	Opsiyon ve Forward	Opsiyon ve Forward
42	KCHOL	Swap ve Forward	Swap ve Forward
43	KENT	Forward	Forward
44	KLMSN	Opsiyon	---
45	KOCFN	Swap ve Forward	Swap ve Forward
46	KONYA	Forward	Forward
47	KORDS	Forward	Forward
48	KORTS	Swap	Swap
49	KOTON	Forward	Forward
50	KRDMA	Forward	Swap ve Forward
51	MIGROS	---	Opsiyon
52	MNDRS	Forward	Forward
53	MPARK	Forward	---
54	NETAS	Opsiyon	---
55	OTKAR	Forward	Forward
56	PAKPN	Opsiyon	---
57	PALMT	Forward	---
58	PETKM	Forward, Swap ve Opsiyon	Forward, Swap ve Opsiyon
59	PGSUS	Swap ve Opsiyon	Swap ve Opsiyon
60	PRKAB	Forward	Forward

3.3. Şirketlerin 2015-2016 Yılları Türev finansal Araç Kullanım Çeşitleri (Devamı)

İşletme Sayısı	BIST Şirket Kodları	2015 Kullanılan Türev Araçlar	2016 Kullanılan Türev Araçlar
61	RGYAS	Forward	Forward
62	RNHOL	Forward	Forward
63	SAHOL	Forward, Swap ve Opsiyon	Forward, Swap ve Opsiyon
64	SEKUR	---	Forward
65	SISE	Forward ve Swap	Forward ve Swap
66	SKTAS	Futures	---
67	STK-TRMNK	Opsiyon	Opsiyon
68	TAVHL	Swap	Swap
69	TCELL	Swap ve Forward	Swap ve Forward
70	TEBNK	Forward, Swap ve Opsiyon	Forward, Swap ve Opsiyon
71	THYAO	Swap ve Forward	Swap ve Forward
72	TKFEN	---	Forward
73	TNKSA	Forward	---
74	TRGYO	Forward, Swap ve Opsiyon	Forward, Swap ve Opsiyon
75	TSKB	Forward, Swap ve Opsiyon	Forward, Swap ve Opsiyon
76	TTKOM	Swap	Swap
77	TUPRS	Swap ve Forward	Swap ve Forward
78	ULUUN	Forward ve Opsiyon	Forward ve Opsiyon
79	VAKFA	Swap	Swap
80	VAKFN	Swap	Swap
81	VESTL	Swap ve Opsiyon	Swap ve Opsiyon
82	YDATH	Swap	Swap
83	YKBNK	Forward, Swap ve Opsiyon	Forward, Swap ve Opsiyon
84	YKFIN	Swap	Swap
85	YKR-YKYAT	Swap ve Futures	Swap ve Futures
86	YUNSA	Forward	---
87	ZRFIN	Swap	---

Kaynak: Yazar Tarafından Tablolaştırılmıştır

Tablo 3.3'te göstermektedir ki 13.01.2018 tarihi itibariyle KAP'da yer alan 518 şirketin bağımsız denetim raporları incelenmiştir. İncelenen bu denetim raporları ve

belirli unsurlar çerçevesinde 87 işletme temel alınarak türev finansal araçları kullanım çeşitleri ifade edilmiştir.

Bağımsız denetim raporları inceleme sonuçlarına baktığımızda karşımıza şu sonuçlar çıkmaktadır:

- Yılları baz alarak türev finansal araç kullanımına baktığımızda 87 şirketin 2015 yılında 12'si türev finansal araç kullanmazken 2016 yılında kullanmaya başladıkları veya önceden kullanıp 2016 yılında kullanmadıkları görülmektedir. Bu şirketlerden 14'ü ise 2015 yılında türev ürün kullanırken 2016 yılında türev ürün kullanmamışlardır,
- Şirketlerden 61 tanesi her iki yılda türev finansal araç kullanmışlardır,
- 87 şirketin 57 tanesi tek türev finansal araç kullanmayı tercih ederken 30 şirket birden fazla türev finansal araç kullanmayı tercih etmiştir,
- 87 şirketten 54 tanesi forward sözleşmeler kullanmayı tercih etmiştir,
- 87 şirketten 5 tanesi futures sözleşmeler kullanmayı tercih etmiştir,
- 87 şirketten 44 tanesi swap sözleşmeler kullanmayı tercih etmiştir,
- 87 şirketten 26 tanesi opsiyon sözleşmeler kullanmayı tercih etmiştir,
- 87 şirketten 1 tanesi varant sözleşmeler kullanmayı tercih etmiştir,

Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda en fazla kullanılan türev finansal araç forward sözleşmeleri iken en az kullanılan türev finansal araç varant sözleşmelerdir. Şirketlere bakıldığında işe türev ürün kullanan ve birçok türev ürünü bir arada kullanan şirketler bankalar olarak görülmektedir.

3.3. KAP'DA FAALİYET GÖSTEREN 87 ŞİRKETİN DENETİM

RAPORLARININ İNCELENMESİ SONUCU TÜREV FİNANSAL ARAÇ KULLANIM AMAÇLARI

KAP'da bağımsız denetim raporlarını yayınlayan şirketler, finansal tablolarının dipnotlarında türev finansal araçların kullanım amaçlarını belirtmekle yükümlüdürler. Türev finansal ürünleri şirketler TMS 39 gereğince "Riskten korunma amaçlı" veya "Alım satım amaçlı" olarak sınıflandırır. Böylece, bazı türev işlemler ekonomik açıdan şirketler için risklere karşı etkin bir koruma sağlamakla birlikte, muhasebe olarak TMS 39 kapsamında "Alım satım amaçlı" olarak muhasebeleştirilmektedir.

Türev işlemler sınıflandırılmalarında, gerçeğe uygun değeri pozitif olduğunda “Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Varlıklar” veya “Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Varlıklar” içinde yer alır, negatif olduğunda ise “Alım Satım Amaçlı Türev Finansal Borçlar” veya “Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Borçlar” içinde gösterilir.

Türev araçların gerçeğe uygun değeri, piyasada oluşan rayiç değerleri dikkate alınarak veya indirgenmiş nakit akımı modelinin kullanılması suretiyle hesaplanmaktadır. Riskten korunma muhasebesi için yeterli şartları sağlamayan türev araçların rayiç değerlerindeki artış veya azalıştan kaynaklanan kazanç veya kayıplar doğrudan gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Rayiç değerler mümkün olduğunca aktif piyasalardaki geçerli piyasa fiyatlarından, yoksa iskonto edilmiş nakit akımları ve opsiyon fiyatlama modellerinden uygun olanı ile belirlenir. Rayiç değeri pozitif olan türevler varlık olarak, rayiç değeri negatif olan türevler ise yükümlülük olarak bilançoda taşınırlar. Türev finansal araç kullanımında şirketlerin temel iki amacı olsa da riskten korunma amacı iki temel başlık altında genelde toplanmaktadır.

Şirketlerin türev finansal araç kullanma amaçlarını şu şekilde sınıflandırabilir:

1- Alım Satım Amaçlı

2- Riskten Korunma Amaçlı

- Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı
- Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı

Şirketlerin bağımsız denetim raporları göz önünde bulundurularak gruplandırılma yapılmıştır. Bağımsız denetim raporlarında farklı şirketler ufak bazı farklı gruplandırma yapmış olsa da bu uygulamada tüm şirketlerin kullandığı temel türev finansal araç kullanma amaçları ele alınmıştır.

Aşağıda 87 şirketin türev finansal araç kullanım amaçları tek tek bağımsız denetim raporları incelenerek elde edilmiş ve Tablo 3.4’de gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Şirketlerin Türev finansal Araç Kullanma Amaçları

İşletme Sayısı	BIST Şirket Kodları	Şirketlerin Türev finansal Araç Kullanma Amaçları
1	AEFES	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
2	AGHOL	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı
3	AKBNK	Alım-Satım Amaçlı Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
4	AKENR	Riskten Korunma Amaçlı
5	AKFK	Alım-Satım Amaçlı Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
6	AKSA	Alım-Satım Amaçlı Riskten Korunma Amaçlı
7	AKSEN	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı Alım-Satım Amaçlı
8	ALCAR	Riskten Korunma Amaçlı
9	ANACM	Riskten Korunma Amaçlı
10	ARCLK	Riskten Korunma Amaçlı
11	ARENA	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
12	AVISA	Alım-Satım Amaçlı
13	AYGAZ	Riskten Korunma Amaçlı
14	BAKAB	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
15	BASCM	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı
16	BOYP	Riskten Korunma Amaçlı
17	BRISA	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
18	BRSAN	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
19	CCOLA	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
20	DESPC	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
21	DGATE	Riskten Korunma Amaçlı
22	DGHOL	Riskten Korunma Amaçlı
23	DMSAS	Riskten Korunma Amaçlı
24	DOHOL	Riskten Korunma Amaçlı
25	DYOBY	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
26	ECILC	Riskten Korunma Amaçlı
27	EGPRO	Riskten Korunma Amaçlı
28	ERBOS	Riskten Korunma Amaçlı
29	EREGL	Riskten Korunma Amaçlı
30	FINBN	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
31	GARAN	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
32	GARFL	Riskten Korunma Amaçlı
33	GEDİK	Riskten Korunma Amaçlı
34	GLYHO	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
35	GSDHO	Riskten Korunma Amaçlı
36	GUBRF	Riskten Korunma Amaçlı
37	INDES	Riskten Korunma Amaçlı
38	ISDMR	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
39	ISGYO	Alım-Satım Amaçlı
40	ISMEN	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
41	IZMDC	Riskten Korunma Amaçlı

Tablo 3.4 Şirketlerin Türev finansal Araç Kullanma Amaçları (Devamı)

İşletme Sayısı	BIST Şirket Kodları	Şirketlerin Türev finansal Araç Kullanma Amaçları
42	KCHOL	Alım-Satım Amaçlı Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
43	KENT	Riskten Korunma Amaçlı
44	KLMSN	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı
45	KOCFN	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
46	KONYA	Riskten Korunma Amaçlı
47	KORDS	Riskten Korunma Amaçlı
48	KORTS	Riskten Korunma Amaçlı
49	KOTON	Riskten Korunma Amaçlı
50	KRDMA	Riskten Korunma Amaçlı
51	MIGROS	Gerçeğe Uygun Değer Riskinden Korunma Amaçlı
52	MNDRS	Riskten Korunma Amaçlı
53	MPARK	Riskten Korunma Amaçlı
54	NETAS	Riskten Korunma Amaçlı
55	OTKAR	Riskten Korunma Amaçlı
56	PAKPN	Riskten Korunma Amaçlı
57	PALMT	Alım-Satım Amaçlı
58	PETKM	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
59	PGSUS	Riskten Korunma Amaçlı
60	PRKAB	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
61	RGYAS	Riskten Korunma Amaçlı
62	RNHOL	Riskten Korunma Amaçlı
63	SAHOL	Riskten Korunma Amaçlı Alım-Satım Amaçlı
64	SEKUR	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
65	SISE	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
66	SKTAS	Riskten Korunma Amaçlı
67	STK-TRMNK	Riskten Korunma Amaçlı
68	TAVHL	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
69	TCELL	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
70	TEBNK	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı Alım-Satım Amaçlı
71	THYAO	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
72	TKFEN	Riskten Korunma Amaçlı
73	TNKSA	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
74	TRGYO	Riskten Korunma Amaçlı
75	TSKB	Riskten Korunma Amaçlı
76	TTKOM	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
77	TUPRS	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı Alım-Satım Amaçlı
78	ULUUN	Riskten Korunma Amaçlı Alım-Satım Amaçlı
79	VAKFA	Alım-Satım Amaçlı
80	VAKFN	Alım-Satım Amaçlı
81	VESTL	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı Alım-Satım Amaçlı
82	YDATH	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
83	YKBNK	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı
84	YKFIN	Alım-Satım Amaçlı
85	YKR-YKYAT	Riskten Korunma Amaçlı
86	YUNSA	Riskten Korunma Amaçlı
87	ZRFIN	Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı

Kaynak: Yazar Tarafından Tablolaştırılmıştır

Tablo 3.4’de görüldüğü gibi şirketlerin incelenen bağımsız denetim raporları sonucu türev finansal araç kullanma amaçları bu şekilde gerçekleşmiştir:

- 87 şirketin 16 tanesi türev finansal araç kullanımını alım-satım amaçlı gerçekleştirmiştir,
- Sadece alım-satım amacı işlem yapan 6 şirkettir,
- Hem alım-satım amaçlı hem de riskten korunma amaçlı türev finansal araç işlemi yapın 10 işletme yer almaktadır,
- 87 şirketin 81 tanesi riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanımı gerçekleştirmektedir,
- Sadece riskten korunma amaçlı türev finansal araç kullanan şirket 71 tanedir,
- 81 şirketin içinden 33 tanesi nakit akış riskinden korunma amaçlı türev finansal araç kullanmaktadır,
- 81 şirketin içinden 10 tanesi gerçeğe uygun değer riskinden korunma amaçlı türev finansal araç kullanmaktadır,

KAP’dan alınan bağımsız denetim raporları sonuçları göstermektedir ki işletmelerin büyük çoğunluğu türev finansal araçları riskten korunma amacı ile kullanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda şirketlerin yine büyük çoğunluğu nakit akış riskinden korunmak için kullanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Dünya üzerinde ekonomiyi yöneten büyük devletlerden başlayarak, finansal piyasaların küreselleşmesi tüm uluslararası alana yayılmış ve uluslararası alanda faaliyet gösteren büyük şirketlerin artması ile küreselleşme akımı finansal alanda çemberini giderek büyütülmüştür. Dünya üzerinde finansal piyasalarda geçerli olan, finansal tablolarının ve finansal raporların ortak bir muhasebe mevzuatı çerçevesinde hazırlanmasına ihtiyaç duymuştur. Bu nedenle IASB tarafından ilk defa dünya üzerinde geçerliliğe sahip UFRS hazırlanmıştır. Uluslararası şirketlerin yayınladıkları finansal muhasebe raporlarında bir birlik sağlanarak belirli standartlar oluşturulmuştur. Aynı zamanda standartlar çerçevesinde hazırlanan finansal tabloların kullanıcıları tarafından daha kolay anlaşılabilir, okunabilir ve karşılaştırılabilir olması sağlanmıştır.

Türkiye’de UFRS Avrupa Birliği’ne uyum kapsamında 2002 yılında Türkiye Muhasebe Kurulu tarafından yayınlanmaya başlamış, 2005 yılı itibariyle SPK’ya tabi şirketler tarafından uygulanmış ve 2012 yılında yürürlüğe giren TTK ile birlikte kullanım çerçevesi genişletilmiştir. Günümüzde bu standartların yayın kuruluşu KGK’ya aittir. Türev finansal araçlar bu standartlar çerçevesinde işlem görmekte ve finansal tablolarda yer almaktadır. Standartlar kapsamında günümüzde türev finansal araçlarla ilgili, TMS 32, TMS 39, TFRS 7, TFRS 9 ve 29.07.2017 tarihinde yayınlanan ve uygulamaya 2018 yılı itibariyle geçecek olan BOBİ FRS kapsamında Bölüm 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar mevzuatları kullanılmaktadır.

Türev finansal araçlar TMS 32 standardı; sunuma ilişkin düzenlemeleri, finansal varlıkların, finansal borçların ve özkaynağa dayalı finansal araçların tanımını, kapsamını ve nasıl sınıflandırıldığı açıkça belirtmektedir. Bu standart çerçevesinde bir yatırımın türev finansal araç olabilmesi için sözleşmeyi gerçekleştiren taraflar bakımından yapılan yatırımın bir taraf için finansal varlık, diğer taraf için aynı sözleşme gereğince finansal borç veya özkaynağa dayalı finansal araç olması şarttır. Türev finansal araçlar TMS 39 standardı, türev finansal araçların ilk ve sonraki ölçümlerine, değer düşüklüğüne, finansal riskten korunma amacına, bilanço dışı bırakılmasına ve muhasebeleştirilmesine ilişkin düzenlemeleri kapsamaktadır. Türev finansal araçlar TFRS 7 standardı, finansal araçlar nedeniyle şirketlerin maruz kaldığı risklerin niteliği, düzeyi ve yönetme biçimini açıklamaktadır. Bu riskler; kredi riski, likidite riski ve

piyasa riski olarak belirtilmiştir. Finansal tabloların dipnotlarında şirketler kullanım amacı kapsamında oluşan riskleri açıklamaktadır. Türev finansal araçlar TFRS 9 standardı, işletmelerin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, nakit akışlarının zamanını ve bu nakit akışların belirsizliğini değerlendirmeleri için finansal varlıklara ve borçlara göre finansal raporlama ilkelerini düzenlemektedir. Finansal varlıklar ve finansal borçlar, ilk defa muhasebeleştirildiğinde gerçeğe uygun değerle ölçülür. Dönem sonuna gelindiğinde gerçeğe uygun değer farkı, kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar ve finansal borçlar gerçeğe uygun değerle ölçülür. İtfa edilmiş maliyetle değerlendirilen finansal varlıklar ve finansal borçlar itfa edilmiş maliyetle ölçülür. Türev finansal araçlar BOBİ FRS standardı, Bölüm 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar; belirlenmiş ölçütler çerçevesinde, büyük ve orta boy işletmeleri kapsayan ve TMS 32/39 ve TFRS 7/9 finansal araç standartları yerine kullanılması 01.01.2018 yılı itibariyle zorunlu hale gelen yeni yerel standarttır. Finansal varlıkların ölçümünü; ticari ve diğer alacaklar ile ticari ve diğer borçlar, borçlanma araçları, özkaynağa dayalı finansal varlıklar, diğer finansal araçlar olarak dörde ayırmıştır. Bölüm 9 Finansal Araçlar ve Özkaynaklar kapsamında türev finansal araçlar gerçeğe uygun değer üzerinden ölçülmektedir.

Finansal tablolara ihtiyaç duyanlar, ekonomik açıdan değerlendiren sanayi paydaşları, şirket sahipleri ve ortakları, bireysel yatırımcılar, kurum yöneticileri, devlet otoritesi gibi belirli gruplar olarak bilinmektedir. Finansal tablo düzenleyicileri olan şirketler vergi mevzuatı kapsamında finansal tablolarını düzenleme kurallarını belirlerken aynı zamanda vergi matrahlarını güvence altına alırlar. Ticaret globalleştikçe, muhasebe biliminden yararlanılarak standartlara uygun olarak üretilen finansal durum tablosu ve diğer tabloların da kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde yenilenmesi ve raporlanması beklenmektedir. Finansal tabloların değişen ve gelişen ihtiyaca cevap verebilecek şekilde anlaşılır, karşılaştırılabilir, tarafsız, güvenilir ve uluslararası düzeyde bilgi sunmasını sağlamak amacıyla ülkemizde, UMS uygulanmaya başlanmıştır. VUK ile UMS arasında farklılıkların bulunması kaçınılmaz olmakla birlikte, ülkemizdeki uygulamadan farklı olarak, işletmelerin temel finansal tablolarının, UMS'ye göre düzenlenmesi sağlanmalıdır.

Finansal tabloların tüm bu standartlara uyum kapsamında hazırlanması ve türev finansal araçların muhasebe işlemlerine nasıl yansıtıldığı örnek uygulamalar ile

gösterilmiştir. Bu örnek uygulamalar da kullanılan hesap kodları, MSUGT kapsamında hesap planı kullanılarak genel hesap kodlarından ve nazım hesaplardan oluşmaktadır. Türev finansal araç sözleşmelerinin tek tek uygulama örnekleri yapılmıştır. Türev finansal araç sözleşme türüne göre kullanıcının kısa ve uzun vadeli yaptığı işlemler sonucu nasıl muhasebeleştirileceği farklı örnekler üzerinden gösterilmiştir. Örnekler KGK'da yayınlanan standartların yeni değişiklikleri göz önüne alınarak oluşturulmuştur. Örnek uygulamalar da türev finansal araçların muhasebe kayıtlarına yansıtılmasında boş hesapların ve nazım hesapların kullanılması, MSUGT hesap planının yetersiz kaldığı ve yeni hesap kodlarının eklenmesi gerekliliği yapılan tez çalışması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple türev finansal araçlarının muhasebe kayıtlarına yansıtılmasında eksiklik olduğu ve farklı hesap kodlarının eklenmesinin yararlı olacağı önerilmektedir. KGK'da son yıllarda yayınlanan standartların göz önüne alınarak bu hesap kodlarının oluşturulması gerekmektedir. Türev finansal araçlar açısından 2018 yılı itibariyle BOBİ FRS'nin uygulanması bu eksikliği tekrar gözler önüne koyacaktır.

KAP'ta bağımsız denetim raporu yayınlayan şirketler KGK'nın yayınladığı standartlar kapsamında bu bağımsız denetim raporunu bütün kamuoyuna açık bir şekilde sunmaktadır. KAP'ta bağımsız denetim raporlarını yayınlayan şirketlerin türev finansal araç kullanımları ve bunların ayrıntıları açıkça finansal tablolarında ve dipnotlarda gösterilmesi zorunludur. KAP'a üye şirketlerin 2015-2016 yılları bağımsız denetim raporları incelendiğinde türev finansal araç sözleşmelerini kullanım çeşitleri ve amaçları tek tek ayrıntıları ile açıklanmaktadır. KAP'ta yer alan 87 şirketin %62,06'sı forward sözleşmeler kullanmaktadır. Türkiye'de genelde türev finansal araç sözleşmesi kullanımının tezgahüstü piyasalarda yapıldığını göstermektedir. Ülkemizde organize olmuş bir türev finansal araç piyasası olmasına rağmen bu sonuçların ortaya çıkması tam olarak türev araçlara yapılan yatırımların yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Ülkemizde bulunan türev araç piyasasında yapılan işlemler günümüzde küresel anlamda diğer türev araç borsalarında yapılan işlemlerle karşılaştırıldığında yetersizdir. Bağımsız denetim raporlarını türev finansal araç kullanım amacı kapsamında incelediğimizde, Türkiye'de türev finansal araç kullanımı en çok riskten korunma amaçlı ve alım satım amaçlı kullanılmıştır. Araştırma sonucu türev finansal araç kullanan 87 şirketin açık verilerine ulaşılmış, bu bilgiler ışığında 87 şirketin %93,10'u riskten korunma amaçlı bu

sözleşmeleri kullanmıştır. Giderek artan türev finansal araç kullanımı büyük oranla riskten korunma amaçlı kullanılmakta ve genellikle de nakit akış riskinden korunma amaçlı düzenlenmektedir. Riskten korunma amaçlı kullanılan bu sözleşmelerin çoğu yabancı para değişimi sebebi ile kullanılmış ve döviz riskinden korunma amacıyla aracı bir kurum ile anlaşarak yapılmıştır. Buda bize göstermektedir ki Türkiye’de türev finansal araç kullanımı genelde, yabancı para ile ticaret ve yatırım yapan şirketler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Tez çalışması sonucu göstermektedir ki türev finansal araç sözleşmelerinden yeterince yararlanılmadığı, güçlü bir ekonomi açısından ne tür bir yararının olacağı ile ilgili yeterli bilgi sahibi olunmadığı, muhasebeleştirme ile ilgili bilgilerin yetersiz kaldığı ve UFRS’ye göre tam uyumlaştırılmadığı tespit edilmiştir. Türev finansal araçlar olan forward, futures, opsiyon, swap ve varantlar gibi sözleşme çeşitleri dünyada büyük borsaları olan yatırım araçlarıdır. Ülkemizde yer alan türev finansal araçlar borsasını işler bir hale getirmemiz için yetkili merci tarafından ilk yapılacak değişiklik, uluslararası ticarete söz sahibi ülkelerin uyguladığı UFRS’yi tam anlamı ile yürürlüğe koymalıdır ve bunun önündeki engelleri yeni düzenlemeler ile kaldırmalıdır. İkinci olarak türev finansal araç kullanıcılarına türev araç yatırımları konusunda yeterli bilgi akışı oluşturulmalı ve türev araç borsaları aktifleştirilmelidir. Büyük finansal borsalarda yapıldığı gibi ülkemizde de genel olarak kullanılan tezgahüstü piyasalar yerine organize olmuş piyasalar tercih edilmeli, riskten korunma amacı yerine risk üstlenerek kar sağlanan yatırımlar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKARÇAY Mehmet, “Kredi Temerrüt Swapları, Teminatlandırılmış Borç Yükümlülükleri Ve 2008 Küresel Krizi”, *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 2, (2016), ss. 23–39.
- AKAY Hüseyin, “Türev Ürünlerden Swap İşlemleri ve Muhasebeleştirme İlkeleri”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, C. 4, S. 3, (2002), ss. 34–35.
- AKÇAKANAT Özen, Serpil SENAL, Burcu ASLANTAŞ ATEŞ, “Türkiye Muhasebe Standartları Çalışmalarının İçerik Analizi Bakımından Değerlendirilmesi (2004-2011)”, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, C. 5, S. 3, (2013), ss. 1–8.
- ALKİN Emre, Tuğrul SAVAŞ, Vedat AKMAN, *Bankalarda Risk Yönetimine Giriş*, 1. b., İstanbul: Çetin Matbaacılık, 2001.
- APAK Sudi, Metin UYAR, *Türev Ürünler Ve Finansal Teknikler*, 1. b., İstanbul: Beta Yayıncılık, 2011.
- ARIKAN Ahmet Naci, *Türev İşlemlerin Hukuki ve İşlevsel Boyutu*, 1. b., İstanbul: Acar Matbaacılık, 2000.
- AŞIKOĞLU Rıza, Cantürk KAYAHAN, “Global Finansal Sistem Etkileşimiyle Türkiye’nin Türev Finansal Görünümü”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C. 10, S. 2, (2008), ss. 157–179.
- AYRIÇAY Yücel, “Türev Piyasaların Gelişmekte Olan Piyasalara Olası Etkileri”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 1, (2003), ss. 1–19.
- AYSAN Mustafa, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Küresel Uyum”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S. 34, (2007), ss. 51–56.
- BAŞÇI E. Savaş, “Vadeli İşlem Piyasası Aracı Olarak Swap’ın İşleyişi Ve Finansal Piyasalardaki Kullanımları”, *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 12, (2003), ss. 18–33.
- BAŞOĞLU Ufuk, Ali CEYLAN, İlker PARASIZ, *Finans Teori Kurum Uygulama*, 2. b., Bursa: Ekin Kitapevi, 2009.
- BATI Murat, “Forward Sözleşmeler Vergiden Kaçınma Aracı Mıdır?”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 65, S. 4, (2016), ss. 1217–1244.
- BATI Murat, *Türev Araçların Vergilendirilmesi*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

- BİRĞİLİ Erhan, Nermin AKYEL, Nevran KARACA, “Futures Sözleşmeler ve Muhasebeleştirilmesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, C. 26, S. Nisan, (2005), ss. 109–119.
- BOLAK Mehmet, *Finans Mühendisliği Kavramlar ve Araçlar*, 1. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 1998.
- BOLAK Mehmet, *Risk ve Yönetim*, 1. b., İstanbul: Birsen Yayınevi, 2004.
- BOZKURT Timuçin, *Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesinin 32 Ve 39 No’lu Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2006.
- BREALEY Richard A., Steward C. MYERS, Franklin ALLEN, *Principles of Corporate Finance*, 2. b., ABD: The McGraw Hill, 2011.
- BRIGHAM Eugene F., Michael C. EHRHARDT, *Financial Management*, 10. b., ABD: Lehigh Press, 2002.
- CARTER Colin Andre, *Futures and Options Markets*, 1. b., New Jersey: Pearson Education Prentice Hall, 2003.
- CHAMBERS Nurgül R., “Gerçek Opsiyonların Fiyatlandırılması”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, C. S. 26 (2005), ss. 70–80.
- CHAMBERS Nurgül R., *Türev Piyasalar*, 4. b., İstanbul: Beta Basım Yayım, 2009.
- CHANCE Don M., Robert BROOKS, *An Introduction To Derivatives And Risk Management*, 7. b., Printed in Canada: Transcontinental Louiseville, 2008.
- CHANG Chia-Lin, Michael MCALEER, “Econometric Analysis Of Financial Derivatives: An Overview”, *Journal of Econometrics*, S. 187 (2015), ss. 403–407.
- CHAPLIN Geoff, *Credit Derivatives Risk Management, Trading and Investing*, 1. b., England: John Wiley & Sony Ltd., 2005.
- CHORAFAS Dimitris N., *Wealth Management: Private Banking, Investment Decisions, and Structured Financial Products*, Butterworth-Heinemann, 2011.
- CERAN Yunus, Merve ÖZ, “TMS 32, TMS 39 Ve TFRS 7, TFRS 9 Kapsamında Finansal Araçlar: Sunum Muhasebeleştirme Ölçüm Ve Açıklamalar Standardına İlişkin Bir İnceleme”, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, S. 28, (2014), ss. 227–259.
- CEYLAN Ali, *Finansal Teknikler*, 1. b., Bursa: Ekin Kitapevi, 2002.

- CEYLAN Ali, Turhan KORKMAZ, *Finansal Yönetim*, 9. b., Bursa: Ekin Kitapevi, 2006.
- CUTHBERTSON Keith, Dirk NITZSCHE, *Financial Engineering Derivatives and Risk Management*, 1. b., United Kingdom: John Wiley & Sons Inc, 2001.
- ÇABUK Leyla, *Gelişmekte Olan Ülkelerin Finansal Risk Yönetiminde Türev Ürünlerin Kullanımı: Türkiye Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- ÇINA BAL Emine, Veli ÖZTÜRK, “Türkiye Muhasebe Standardı TMS- 39 ‘Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm’ Kapsamında Türev Ürünlerin Nakit Akış Riskinden Korunma Amaçlı Kullanımı: Forward Örneği”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 2, (2013), ss. 223–240.
- ÇİL KOÇYİĞİT Seyhan, Emine ÇINA BAL, Hasan BAL, “İMKB’de İşlem Gören Şirketlerde Türev Ürünlerin Risk Yönetimi Amacıyla Kullanılma Düzeyleri”, *Muhasebe ve Denetim Bakış*, C. 28, S. 2, (2009), ss. 109–130.
- DEMİR Volkan, *TFRS/IFRS Kapsamında Finansal Araçlar*, 2. b., Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015.
- DEMİRAĞ İstemi, Scott GODDARD, *Financial Management For International Business*, 1. b., England: McGraw-Hill, 1994.
- DIZMAN Şakir, “Türev Finansal Ürünlerin; Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) Ve Yeni Hesap Planı Taslağı Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 7, S. 1, (2014), ss. 17–30.
- DONGSHENG LU, *The XVA of Financial Derivatives: CVA, DVA and FVA Explained*, Springer, 2015.
- DÖNMEZ Çetin A., vd., *Finansal Vadeli İşlem Piyasalarına Giriş*, 1. b., İstanbul: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, 2002.
- DÖNMEZ Çetin A., Mustafa K. YILMAZ, “Türev Piyasalar Finans Sektöründeki Dengenin Korunması Açısından Bir Tehdit Oluşturabilir mi?”, *İMKB Dergisi*, C. 3, S. 11, (1999), ss. 49–82.
- EBİÇLİOĞLU Fatih K., Abdulkadir KAHRAMAN, *Swap İşlemleri İşleyişi Ve Vergisel Boyutu*, 1. b., Sirküler Rapor Kitapları: TÜRMOB Yayınları, 1999.

- EMRE Zeynep, “Alternatif Bir Yatırım Aracı: Warrantlar”, *Sermaye Piyasasında Gündem*, S. 46 (2006), ss. 16–25.
- ENGİNCAN Yakup, *Endekse Dayalı Vadeli İşlem Sözleşmeleri Portföy Yönetiminde Kullanımı ve Türkiye’de Uygulanabilirliği*, 33. cilt, 1. b., Ankara: SPK Yayınları, 1996.
- ERCAN Kamil, Ünsal BAN, *Değere Dayalı İşletme Finansı Finansal Yönetim*, 5. b., Ankara: Gazi Kitapevi, 2009.
- ERDOĞAN Oral, Murat KAYACAN, “Finansal Türevlere Ne Zaman Başlanmalı? İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Örneği”, *İMKB Dergisi*, C. 2, S. 5, (1998), ss. 23–45.
- EROL Mikail, Muhsin ARSLAN, “Uluslararası Muhasebe ve Denetim Standartlarının Gelişmesi”, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 12, (2017), ss. 55–86.
- ERSOY Ersan, Ulaş ÜNLÜ, “Tezgahüstü Türev Piyasa İşlemleri”, *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 1, (2016), ss. 143–162.
- GÖKÇEN Gürbüz, Başak ATAMAN, Cemal ÇAKICI, *Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları*, 1. b., İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2011.
- GÜÇENME GENÇOĞLU Ümit, “Temel Konularda BOBİ FRS ve TMS/IFRS Karşılaştırması”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S. 76, (2017), ss. 1–24.
- GÜNDOĞDU Aysel, “Türkiye Sermaye Piyasasında Yapılandırılmış Yeni Bir Finansal Ürün: Varantlar”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 1, (2012), ss. 57–65.
- HULL John C., *Options, Futures And Other Derivatives*, 6. b., New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2006.
- İBİŞ Cemal, Serdar ÖZKAN, “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) Genel Bakış”, *Mali Çözüm*, S. 74, (2006), ss. 25–43.
- İŞSEVEROĞLU Gülsün, “TMS 39 Kapsamında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması Ve Değerlendirilmesi: Borsa İstanbul 100 Endeksindeki Şirketlerin Uygulamaları”, *Uluslararası Yönetim İktisat Ve İşletme Dergisi*, C. 10, S. 21, (2014), ss. 87–106.

- KARABIYIK Lale, Adem ANBAR, *Sermaye Piyasası ve Yatırım Analizi*, 1. b., Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları, 2010.
- KARAN Mehmet B., *Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi*, 4. b., Ankara: Gazi Kitapevi, 2013.
- KARAPINAR Aydın, Ali Osman EFLATUN, *BOBİ FRS (Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı) Uygulama ve Yorumları*, 1. b., Ankara: Gazi Kitapevi, Eylül 2017.
- KARASİOĞLU Fehmi, Nebi Salih KARAHAN, “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun Muhasebe Uygulamalarına Getirdiği Yeniliklerin Uygulayıcılar (SM, SMMM, YMM) Tarafından Algılanma Düzeyi: Konya Yerelinde Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 35 (2016), ss. 175–183.
- KARATEPE Yalçın, “Türev Piyasaları Futures-Opsiyon-Swap”, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Yayını, 2000.
- KAYA Abdulkadir, Bener GÜNGÖR, M. Suphi ÖZÇOMAK, “Politik Risk Yatırımcının Dikkate Alması Gereken Bir Risk Midir? Borsa İstanbul Örneği”, *23-26 Ekim Muğla 17. Finans Sempozyumu*, 2013, 24–31.
- KAYA Gamze A., “Türkiye’de Finansal Araçlarla İlgili Yasal Düzenlemelerdeki Farklılıklar Ve Finansal Araçların İşletme Bilançolarındaki Yeri”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, S. 24 (2014), ss. 571–594.
- KAYAHAN Cantürk, “Finansal Türevler: Efsaneleri ve Algılama Hataları”, *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, C. 16, S. 1 (2009), ss. 23–37.
- KAYGUSUZOĞLU Mehmet, “Finansal Türev Ürünlerden Forward Sözleşmeleri Ve Muhasebe İşlemleri”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, C. 25, S. 2 (2010), ss. 137–49.
- KIYMETLİ ŞEN İlker, Mehmet ÖZBİRECİKLİ, “BOBİ FRS’nin Muhasebe Uygulamalarına Getirdiği Değişiklikler: BOBİ FRS, TMS/TFRS Ve Mevcut Muhasebe Sistemi Çerçevesinde Bir İnceleme”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, C. Nisan 2018, S. Özel Sayı (2018), ss. 462–84.
- KOLB Robert W., James A. OVERDAHL, *Financial Derivatives*, 3. Baskı., Canada: John Wiley & Sony Ltd., 2003.

- KORKMAZ Turhan, Ali CEYLAN, *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*, 1. Baskı., Bursa: Ekin Kitapevi, 2004.
- KURAN İhsan, Ali Cüneyt ÇETİN, “Türev Araçlarının Risk Yönetim Fonksiyonu: Vadeli İşlem Piyasası Risk Yönetimi Üzerine Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 21, S. 2 (2016), ss. 403–25.
- KURT Ayşegül, Ferhan KÜÇÜKKAYALAR, “Aracı Kuruluş Varantları ve İlgili Düzenlemeler”, *Sermaye Piyasası Kurulu Dergisi*, C. S. 2 (2010), ss. 1–15.
- KURTCEBE Emin, *Türev Finansal Araçlar Ve Muhasebeleştirilmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- KURUN Engin, *Faiz Riski Yönetimi ve Türkiye Uygulaması*, 1. Baskı., Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, 2005.
- LU Dongsheng, *The XVA of Financial Derivatives: CVA, DVA and FVA Explained*, Springer, 2015.
- MEDER ÇAKIR Hafize, Birsal SABUNCU, “Riskten Korunma Amaçlı Türev Araçların Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında Muhasebeleştirilmesi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. S. 25 (2016), ss. 121–37.
- MEMİŞ Mehmet Ü., Kayahan TÜM, “Döviz Cinsinden Alımlarla Döviz Alım Opsiyonları Ve Riskten Korunma Muhasebesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, C. S. Ocak (2015), ss. 43–61.
- MISIRLIOĞLU İsmail Ufuk, “Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi”, *Mali Çözüm Dergisi*, C. S. 86 (2008), ss. 65–81.
- OCAKOĞLU Oruç, “Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi”, *Mali Çözüm*, C. S. Kasım-Aralık (2013), ss. 49–64.
- ÖNCE Saime, *Türev Ürünlerin Muhasebe Sorunları Ve Bankalar İçin Muhasebeleştirme Şekilleri*, 1. Baskı., Eskişehir: Doğus Matbaacılık, 1995.
- ÖRTEN Remzi, “Finansal Türev Ürünler ve Muhasebe İlkeleri”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, C. 2, S. 2 (2000), ss. 1–14.
- ÖRTEN Remzi, Hasan KAVAL, Aydın KARAPINAR, *Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama Ve Yorumları TMS-TFRS*, 8. Baskı., Ankara: Gazi Kitapevi, 2015.

- ÖRTEN Remzi, İpek ÖKTEN, *Türev Finansal Araçlar Ve Muhasebe Uygulamaları*, 1. Baskı., Ankara: Gazi Kitabevi, 2001.
- ÖZER ALİ, *Türev Ürünler Piyasası, Vergilendirilmesi, Muhasebeleştirilmesi Ve Türkiye'deki Durumu*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- ÖZERHAN Yıldız, “Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi Taslağındaki Ölçümleme Esasları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, C. 18, S. 2 (2016), ss. 307–36.
- ÖZERHAN Yıldız, Serap YANIK, *IFRS / IAS ile Uyumlu ve Örnek Uygulamalı Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları*, 1. Baskı., Ankara: TÜRMOB Yayınları, 2012.
- ÖZDEMİR Serkan, Cemal ELİTAŞ, “Bankacılık Sektöründe Menkul Değerlerin TMS 39 Standardına Uygun Olarak Muhasebeleştirilme İşletmelerde Ortaya Çıkan Farkların Tesbiti Üzerine Bir İnceleme”, *Mali Çözüm*, C. 106, S. Temmuz-Ağustos (2011), ss. 17–42.
- ÖZKAN Aslı, “Sermaye Piyasamızda Yeni Bir Enstrüman: Varant”, *Sermaye Piyasasında Gündem*, C. S. 67 (2008), ss. 21–25.
- ÖZTÜRK Veli, “Swap İşlemleri, Türk Banka İşletmelerinde Uygulanması ve Muhasebeleştirilmesi”, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, C. S. Ekim (2001), ss. 117–36.
- ÖZTÜRK Erkan, “Finansal Varlıkları Ölçme Ve Muhasebeleştirme Esaslarının Büyük Ve Orta Boy İşlemler İçin Finansal Raporlama Standartları Açısından Karşılaştırılması”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, C. 9, S. 3 (2017), ss. 594–617.
- Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararına İlişkin Usul ve Esaslar, 2012/4213, 387. Madde 6102, 28537 Sayılı Resmî Gazetede Yayımlanmıştır, 2016. (13.02.2018).
- BAKANLAR KURULU KARARI, Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararına İlişkin Usul ve Esaslar, 2012/4213, C. 387. Madde 6102 28537 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır (2016).
- KAP, (<https://www.kap.org.tr/tr/menu-icerik/KAP-Hakkinda/Genel-Bilgi>), (14.02.2018).
- KAP BIST Şirketleri, (<https://www.kap.org.tr/tr/bist-sirketler>), (13.01.2018).

- KGK, “KGK, BOBİ FRS Tanıtım Toplantıları Sunumlar”, (Slayt), BOBİ FRS Tanıtım Toplantıları. http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/BOB%C4%B0%20FRS%20Sunumlar/2_%20Oturum.pdf, 2017, (15.02.2018).
- KGK, Büyük Ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı Hakkında Tebliğ, 30138, C. SIRA NO: 56 (2017).
- KGK, Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı, C. 29.07. 2017 Tarihli ve 30138 Sayılı Mükerrer Resmî Gazete’de Yayımlan 56 Sıra No’lu Tebliğ, (2017).
- TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardı, C. 09/04/2015 2015 tarih ve 39321sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 41 sıra no’lu Tebliğ, (2017).
- TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı, C. 05.03.2014 Tarih ve 28932 Sayılı Resmî Gazete’de Yayımlanan 13 sıra no’lu Tebliğ, (2017).
- TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı, C. 18/09/2014 tarih ve 29123 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 23 sıra no’lu Tebliğ, (2014).
- KGK UZMANI, “KGK, BOBİ FRS Tanıtım Toplantıları Sunumlar”, (Slayt), BOBİ FRS Tanıtım Toplantıları. http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/BOB%C4%B0%20FRS%20Sunumlar/2_%20Oturum.pdf, 2017, (14.02.2018).
- KGK, Büyük Ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı Hakkında Tebliğ, 30138, SIRA NO: 56 (2017). <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/07/20170729M1-1.htm>, (15.02.2018).
- KGK, Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı, 29.07. 2017. http://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/bobi_frs.PDF, (03.01.2018).
- KGK, TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar Standardı, 09/04/2015 Tarih ve 39321 Sayılı Resmî Gazete’de Yayımlanan 41 sıra no’lu Tebliğ, (2017). http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2018Seti/TFRS/TFRS_7_2018.pdf, (07.01.2018).

- KGK, TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı (2017 sürümü), 01/01/2018 tarihinde ve sonrasında başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere 19/01/2017 Tarihli ve 29953 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.
http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2018Seti/TFRS/TFRS_9_2017%20S%C3%BCr%C3%BCm%C3%BC_2018.pdf, (15.01.2018).
- KGK, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum Standardı, 05.03.2014 Tarih ve 28932 Sayılı Resmî Gazete’de Yayımlanan 13 sıra no’lu Tebliğ, (2017).
http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2018Seti/TMS/TMS_32_2018.pdf, (16.01.2018).
- KGK, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı, C. 18/09/2014 tarih ve 29123 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 23 sıra no’lu Tebliğ § (2014).
http://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/DynamicContentFiles/T%C3%BCrkiye%20Muhasebe%20Standartlar%C4%B1/TMSTFRS2018Seti/TMS/TMS_39_2018.pdf, (14.01.2018).

EKLER

EK- 1 TMS/TFRS'lerin BOBİ FRS'de Karşılığı Olan Bölümleri ve Karşılığı Olmayan Bölümleri

BOBİ FRS Bölümler	TMS/TFRS
Bölüm 1 Kavramsal Çerçeve ve Finansal Tablolar	Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu
Bölüm 2 Nakit Akış Tablosu	TMS 7 Nakit Akış Tabloları
Bölüm 3 Muhasebe Politikaları, Tahminler ve Yanlışlıklar	TMS 8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar
Bölüm 4 Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar	TMS 10 Raporlama Döneminden (Bilanço Tarihinden) Sonraki Olaylar
Bölüm 5 Hasılat	TMS 18 Hasılat TMS 11 İnşaat Sözleşmeleri TFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat
Bölüm 6 Stoklar	TMS 2 Stoklar
Bölüm 7 Tarımsal Faaliyetler	TMS 41 Tarımsal Faaliyetler
Bölüm 8 Maden Kaynaklarının Aranması ve Değerlendirilmesi	TFRS 6 Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi
Bölüm 9 Finansal Araçlar Ve Özkaynaklar	TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum TMS 39 Finansal Araçlar TFRS 9 Finansal Araçlar (2017 sürümü)
Bölüm 10 İştiraklerdeki Yatırımlar	TMS 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar
Bölüm 11 Müşterek Girişimlerdeki Yatırımlar	TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar
Bölüm 12 Maddi Duran Varlıklar	TMS 16 Maddi Duran Varlıklar
Bölüm 13 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller	TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
Bölüm 14 Maddi Olmayan Duran Varlıklar	TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar
Bölüm 15 Kiralamalar	TMS 17 Kiralama İşlemleri
Bölüm 16 Devlet Teşvikleri	TMS 20 Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklaması
Bölüm 17 Borçlanma Maliyetleri	TMS 23 Borçlanma Maliyetleri
Bölüm 18 Varlıklarda Değer Düşüklüğü	TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü
Bölüm 19 Karşılıklar, Şarta Bağlı Yükümlülükler ve Şarta Bağlı Varlıklar	TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar
Bölüm 20 Yabancı Para Çevrim İşlemleri	TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri
Bölüm 21 İş Birleşmeleri	TFRS 3 İşletme Birleşmeleri
Bölüm 22 Konsolide Finansal Tablolar	TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar
Bölüm 23 Gelir Üzerinden Alınan Vergiler	TMS 12 Gelir Vergileri
Bölüm 24 Ara Dönem Finansal Raporlama	TMS 34 Ara Dönem Finansal Raporlama
Bölüm 25 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama	TMS 29 Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama
Bölüm 26 Dipnotlar	TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu
Bölüm 27 Geçiş Hükümleri	TFRS 1 Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması

EK-1 (Devamı)

TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler
TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri
TFRS 5 Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler
TFRS 8 Faaliyet Bölümleri
TFRS 12 Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar
TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü
TFRS 14 Düzenlemeye Dayalı Erteleme Hesapları
TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar
TMS 24 İlişkili Taraf Açıklamaları
TMS 26 Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme Ve Raporlama
TMS 27 Bireysel Finansal Tablolar
TMS 33 Hisse Başına Kazanç

EK-2 Tez Çalışmasında Kullanılan Şirketlerin Şirket Kodları ve Şirket Unvanı

İşletme Sayısı	BIST Şirket Kodları	Şirketlerin Unvanı
1	AEFES	Anadolu Efes Biracılık Ve Malt Sanayii A.Ş.
2	AGHOL	Yazıcılar Holding A.Ş.
3	AKBNK	Akbank Ticaret A.Ş.
4	AKENR	Akenerji Elektrik Üretim A.Ş.
5	AKFK	Ak Finansal Kiralama A.Ş.
6	AKSA	Aksa Akrilik Kimya Sanayii A.Ş.
7	AKSEN	Aksa Enerji Üretim A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
8	ALCAR	Alarko Carrier Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
9	ANACM	Anadolu Cam Sanayii A.Ş.
10	ARCLK	Arçelik A.Ş.
11	ARENA	Arena Bilgisayar Sanayi Ve Ticaret A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
12	AVISA	Avıvasa Emeklilik Ve Hayat A.Ş.
13	AYGAZ	Aygaz A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
14	BAKAB	Bak Ambalaj Sanayi Ve Ticaret A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
15	BASCM	Baştaş Başkent Çimento Sanayi Ve Ticaret A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
16	BOYP	Boyner Perakende Ve Tekstil Yatırımları A.Ş.
17	BRISA	Brisa Bridgestone Sabancı Lastik Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
18	BRSAN	Borusan Mannesmann Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları
19	CCOLA	Coca-Cola İçecek A.Ş.
20	DESPC	Despec Bilgisayar Pazarlama ve Ticaret A.Ş.
21	DGATE	Datagate Bilgisayar Malzemeleri Ticaret A.Ş.
22	DGHOL	Doğuş Holding A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları
23	DMSAS	Demisaş Döküm Emaye Mamülleri Sanayi A.Ş.
24	DOHOL	Doğan Şirketler Grubu Holding A.Ş.
25	DYOBY	Dyo Boya Fabrikaları Sanayi Ve Ticaret A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
26	ECILC	EİS Eczacıbaşı İlaç, Sınai Ve Finansal Yatırımlar Sanayi Ve Ticaret A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
27	EGPRO	Ege Profil Ticaret Ve Sanayi A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
28	ERBOS	Erbosan Erciyas Boru Sanayii Ve Ticaret A.Ş.
29	EREGL	Ereğli Demir Ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
30	FINBN	Finans Bank A.Ş.
31	GARAN	Türkiye Garanti Bankası A.Ş. Ve Finansal Kuruluşları
32	GARFL	Garanti Filo Yönetim Hizmetleri A.Ş.
33	GEDİK	Gedik Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
34	GLYHO	Global Yatırım Holding A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları
35	GSDHO	GSD Holding A.Ş.
36	GUBRF	Gübre Fabrikaları Türk A.Ş.
37	INDES	İndeks Bilgisayar Sistemleri Mühendislik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
38	ISDMR	İskenderun Demir Ve Çelik A.Ş.
39	ISGYO	İş Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.
40	ISMEN	İş Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
41	IZMDC	İzmir Demir Çelik Sanayi A.Ş.

Kaynak: KAP BIST Şirketleri, (<https://www.kap.org.tr/tr/bist-sirketler>)

EK-2 (Devamı)

İşletme Sayısı	BIST Şirket Kodları	Şirketlerin Türev Finansal Araç Kullanma Amaçları
42	KCHOL	Koç Holding A.Ş.
43	KENT	Kent Gıda Maddeleri Sanayii Ve Ticaret A.Ş.
44	KLMSN	Klimasan Klima Sanayi Ve Ticaret A.Ş. Ve Bağlı Ortaklığı
45	KOCFN	Koç Finansman A.Ş.
46	KONYA	Konya Çimento Sanayii A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları
47	KORDS	Kordsa Global Endüstriyel İplik Ve Kord Bezi Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
48	KORTS	Korteks Mensucat Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
49	KOTON	Koton Mağazacılık Tekstil Sanayii ve Ticaret A.Ş. ve Bağlı Ortaklığı
50	KRDMA	Kardemir Karabük Demir Çelik Sanayi Ve Ticaret A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
51	MIGROS	Migros Ticaret A.Ş.
52	MNDRS	Menderes Tekstil Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
53	MPARK	MLP Sağlık Hizmetleri A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları
54	NETAS	Netaş Telekomünikasyon A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
55	OTKAR	Otokar Otomotiv Ve Savunma Sanayii A.Ş.
56	PAKPN	Pakpen Plastik Boru Ve Yapı Elemanları Sanayi Ve Ticaret A.Ş. Ve Bağlı Ortaklığı
57	PALMT	Palmet Enerji A.Ş.
58	PETKM	Petkim Petrokimya Holding A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları
59	PGSUS	Pegasus Hava Taşımacılığı A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
60	PRKAB	Türk Prysmian Kablo ve Sistemleri A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları
61	RGYAS	Rönesans Gayri Menkul Yatırım A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
62	RNHOL	Rönesans Holding A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
63	SAHOL	Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş.
64	SEKUR	Sekuro Plastik Ambalaj Sanayi A.Ş. Ve Bağlı Ortaklığı
65	SISE	Türkiye Şişe Ve Cam Fabrikaları A.Ş.
66	SKTAS	Söktaş Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
67	STK-TRMNK	Tera Yatırım Menkul Değerler A.Ş. Ve Bağlı Ortaklığı
68	TAVHL	TAY Havalimanları Holding A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları
69	TCELL	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.
70	TEBNK	Türk Ekonomi Bankası A.Ş. Ve Mali Ortaklıkları
71	THYAO	Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı Ve Bağlı Ortaklıkları
72	TKFEN	Tekfen Holding A.Ş. Ve Bağlı Ortaklıkları
73	TNKSA	Teknosa İç Ve Dış Ticaret A.Ş.
74	TRGYO	Torunlar Gayri Menkul Yatırım Ortaklığı A.Ş.
75	TSKB	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve Finansal Ortaklıkları
76	TTKOM	Türk Telekomünikasyon A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları
77	TUPRS	Türkiye Petrol Rafinerileri A.Ş.
78	ULUUN	Ulusoy Un Sanayi Ve Ticaret A.Ş. Ve Bağlı Ortaklığı
79	VAKFA	Vakıf Faktoring A.Ş.
80	VAKFN	Vakıf Finansal Kiralama A.Ş. ve Bağlı Ortaklığı
81	VESTL	Vestel Elektronik Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
82	YDATH	YDA İnşaat Sanayi Ve Ticaret A.Ş.
83	YKBNK	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
84	YKFIN	Yapı Kredi Finansal Kiralama A.O.
85	YKR-YKYAT	Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ve Bağlı Ortaklığı
86	YUNSA	Yünsa Yünlü Sanayi ve Ticaret A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları
87	ZRFIN	Ziraat Finansal Kiralama A.Ş.

Kaynak: KAP BIST Şirketleri, (<https://www.kap.org.tr/tr/bist-sirketler>)

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Müslime Sızca
Tez Adı	Türkiye Finansal Araştırma Türkiye Muhasebe Standartları, Türkiye Finansal Raporlama Standartları ve Bütçe ve Ortak Sayı İzlemleri için Finansal Raporlama Standartları Karşılıklı Değerlendirilmesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İzlemler
Tez Türü	Tezli
Tez Danışman(lar)ı	Dr. Şeyhan Şenel, Sükrü Dolmuş
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

04.07.2018

Tarih – İmza

